

FAKİR BAYKURT

Eşekli Kütüphaneci

Literatür®

Eşekli Kütüphaneci

Fakir Baykurt'un Kısa Yaşamöyküsü

Asıl adı Tahir olan Fakir Baykurt 1929 yılında Burdur'da doğdu. 1948'de Gönen Köy Enstitüsü'nü bitirdikten sonra köy öğretmeni olarak çalışan yazar, 1955'te Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki eğitimini tamamladıktan sonra Sivas, Hafik ve Şavşat'ta Türkçe öğretmenliği yaptı. Demokrat Parti yönetimi tarafından öğretmenlikten alınarak pasif bir göreve getirildi. 1958'de Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan ilk romanı *Yılanların Öcü* nedeniyle hakkında kovuşturma açıldı. 1960 yılındaki askeri müdahalenin ardından ilköğretim müfettişliğine getirildi. 1962-63 yıllarında ABD Bloomington Indiana Üniversitesi'nde ders araçları konusunda uzmanlık eğitimi gören Baykurt, Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) ve Türkiye Öğretmenler Dernekleri Milli Federasyonu'nun (TÖDMF) genel başkanlığına seçildi. 1969 yılında Türkiye çapındaki ilk öğretmenler boykotuna katıldığı için bir kez daha açığa alındı ve 12 Mart 1971'deki askeri darbeden sonra uzun süre tutuklu kaldı.

Edebiyata şiirle adım atan Fakir Baykurt, yazın hayatını toplumcu gerçekçi bir yaklaşımla yazdığı kısa öyküler ve köy notlarıyla sürdürdü. Yeditepe, Varlık, Cumhuriyet, Evrensel ve Yön gibi dergi ve gazetelerde çeşitli yazıları çıkan Baykurt, 1955'te öykülerini derlediği ilk kitabı *Çilli*'yi yayımladı. Bunu, köy yaşamını, köylünün arzularını, sıkıntılarını ve çelişkilerini dile getirdiği hikâye kitapları ve romanları izledi.

Yalın, şiirsel bir dil kullanan yazar, eserlerinde halka mal olmuş deyişlere ve deyimlere de sıklıkla yer vermiştir. *Tırpan* ile 1970 TRT ve 1971 TDK ödüllerini, *Can Parası* (1973) ile Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Kara Ahmet Destanı*'yla Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazanan yazarın *Yılanların Öcü* adlı yapıtı 1961'de Metin Erksan, 1985'te Şerif Gören tarafından filme çekildi.

11 Ekim 1999'da Almanya'nın Essen kentinde vefat eden Fakir Baykurt'un cenazesi, 1977'den beri yaşadığı Duisburg'da düzenlenen bir törenden sonra İstanbul'a getirilerek Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Fakir Baykurt'un *Yılanların Öcü* (1958), *Irazca'nın Dirliği* (1961), *Onuncu Köy* (1961), *Kaplumbağalar* (1967), *Amerikan Sargısı* (1967), *Tırpan* (1970), *Köygöçüren* (1973), *Keklik* (1975), *Kara Ahmet Destanı* (1977), *Yayla* (1977), *Yüksek Fırınlar* (1983), *Koca Ren* (1986), *Yarım Ekmek* (1998), *Eşekli Kütüphaneci* (2000) adlı romanları yanında, onlarca hikâye, şiir ve çocuk kitapları yayımlanmıştır. Kitapları çeşitli dillere çevrilmiş, Türkiye'de ve çevrildiği ülkelerde birçok ödül almıştır.

Fakir Baykurt

Eşekli Kütüphaneci

LİTERATÜR YAYINLARI: 506
Fakir Baykurt Kitaplığı: 06

EŞEKLİ KÜTÜPHANECİ
Fakir Baykurt

Genel Yayın Yönetmeni
Kenan Kocatürk

Kapak Tasarımı
Mithat Çınar

Kapak Resmi
Kubilay Dağbatıran

Baskı Öncesi Hazırlık
Emel Atik

Birinci Basım, Eylül 2000
Literatür Yayınları'ndan Birinci Basım, Ocak 2007
Literatür Yayınları'ndan Altıncı Basım, Mart 2015
Literatür Yayınları'ndan Yedinci Basım, Nisan 2016

Baskı ve Cilt:
Ceylan Matbaa
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi No: 83/317-318-319
Zeytinburnu-İstanbul
Sertifika No: 23352
Tel: (0212) 613 10 79

ISBN: 978-975-04-0403-0

© Copyright 2007, Literatür: Yayıncılık
Bu kitabın yayın hakları Literatür: Yayıncılık, Dağıtım,
Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir.
Kitabın tamamı veya bir bölümü hiçbir biçimde fotokopi yoluyla
çoğaltılamaz, dağıtılamaz, yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.

Sertifika No: 10843

LİTERATÜR®
Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
İstiklal Caddesi, Emgen Han, No: 47 Kat: 4
Beyoğlu 34433 İstanbul
T 0(212) 292 4120
F 0(212) 245 5987
E literatur@literatur.com.tr
www literatur.com.tr

Önsözden Önce Birkaç Söz

Az sonra okumaya başlayacağınız bu roman, Fakir Baykurt'un son çalışması oldu. Tedavi olmak için yattığı Almanya'nın Essen kentindeki hastaneye giderken, çantasında bu roman vardı. 6 Eylül 1999 günü yattığı hasta yatağında da bu romanın son düzeltmelerini yapmayı sürdürdü; hakkında küçük küçük notlar aldı, gücü yetene, bitene dek...

Adını, *Eşekli Kütüphaneci*'yi kendi koydu. Doğaldır ki, bir müdahelemiz olamazdı.

Yarım kalan düzeltmelerin yanında, notlar da kaldı. Bunları tamamlamak, yerlerine yerleştirmek onuru, benim oldu.

Işık Baykurt
İstanbul, 2000

Sunuş

Bu romanda üç öyküyü birbirine sarılmış bulacaksınız Sevgili Okur. Bunu senin önünde yazarlık becerileri göstermek için yapmadım. Bilirsin, ben çok eskilerden sürüp gelen klasik anlatımın olanaklarının bitmediğine inanırım. Bunu üstelik soylu da bulurum. Gene bilirsin, her yapıt yazılmadan önce kendine yakışan biçimi arar. Bu nedenle üç öykü birbirine sarıldı.

Birinci, Larisalı Dimitrios'la Ürgüplü Aziz'in, bu kentleri kardeş yapma yolundaki savaşımı. Ama bunun önünde çok engel vardı: Vize engeli, yalan engeli, bizden yanda doğan engeller. Yunanistan'da doğan engeller. Şaştım kaldım; bunları aşabildiler. Ürgüp'ün, Larisa'nın girişlerine kardeşlik levhalarını çaktılar.

İkincisi, Ürgüp'te Eşekli Kütüphaneci Mustafa Güzelgöz'ün öyküsü. Mustafa Bey'de derin bir kitap sevgisi vardı. Ona tutku demek daha doğru olur. Çoğu insanın tanımadığı, bilmediği bu bambaşka tutku, bir aydınlık tutkusudur. Ama ne yazık, öyküsünün sonu acı bitiyor. Aydınlık düşmanları Mustafa Bey'i kolayca saf dışı ettiler. Ama acı bitse de, Mustafa Bey savaşımı kazanıyor. Onun kişiliğinde biz kazanıyoruz. Biz derken Sevgili Okur, bunun içinde sen de varsın.

Üçüncü öykü, Ürgüplü Refik Başaran'ın kısa yaşamı. Refik Başaran 38 yaşında öldü. Ama yarım yüzyıl Anadolu onunla söyledi, onunla ağladı, onunla gülüp oynadı. Hâlâ da sever, dilinden düşürmez. "Anatolia" belli ya, Doğu anlamına gelir. Yunanlılar kendini Batı'dan sayar. Dimitrios ilkin Refik Başaran müziğini sevemedi. Gene de kasetini bir Anadolu armağanı olarak Larisa'ya götürdü. Dinledikçe sevdi. Başkalarına sevdirdi. Öykümüz içinde bu sevginin izleri var. Refik Başaran müziği iki halk arasında ince bir köprü oldu.

Bu romanı sunarken senin sevginin o insanları saracağına güveniyorum Sevgili Okurum. İyi okumalar.

Dimitrios'un Gelişi

Yunanistan'ın Larisa şehrinden Dimitrios Katsikas, sıcak bir yaz günü Anadolu'da, Ürgüp'ün ortasında Ankara otobüsünden indi. Heyecandan titriyor. İçi anlatamayacağı duygularla dolu. Köklerinin bulunduğu topraklara gelmekten mutlu değil miydi?

Altmış yıl önce büyükannesiyle büyükbabası buralardan göçmek zorunda kalmıştı. Onlar nerdeyse yaşamlarının sonuna geldi; Ürgüp'ü hâlâ o kadar çok konuşur, derin özlemle anlatır ki, Dimitrios'un bilinci, bilinçaltı bebekliğinden beri, bunlarla dolup taştı.

Yaşlılar için hiçbir biçimde bir geri dönüş olanağı çıkmadı. Gelip yurtlarını yeniden göremediler. Onlar bir af çıkacak, yurdumuza döneceğiz diye umdular. Ne af çıktı, ne döndüler. Son yıllarda Türkiye'ye girip çıkabilme yolu açılınca, Dimitrios Katsikas pasaportunu alıp düştü yola. Çünkü büyükbabası ölmüştü. Büyükanneleri de böyle bir gezi için artık çok yaşlıydılar.

Vakit öğleyi biraz geçiyor. Elinde valize benzer küçük çantası var. Çevresi peribacası denilen volkanik kayalarla çevrili Ürgüp'ün ortasında gezinip dolaştı biraz. Burası gerçekten bir masal ülkesine benziyor. Daha girişte gördüğü peribacalarına şaşırarak baktı. Volkanik kayalara oyulmuş evlere daha çok şaştı.

Yeni zamandaki gibi kiremit çatılı, önü yada* yanı bahçeli evler de yapılmış. Hatta yok demeyecek kadar yüksek yapılar da yapılmış. Bunlar kadim peribacaları şehrinin dışında kalıyor.

* Türkçe yazım kurallarına göre "ya da" olarak ayrı yazılan bu sözcük Fakir Baykurt'un özel bir kullanımı olarak bu kitapta bitişik yazılmıştır ve yayımlayacağımız tüm kitaplarında da bu şekilde kullanılacaktır. (y.h.n.)

Ürgüp'e, çok olmamakla birlikte beton da girmiş; Ürgüp, küçük bir Orta Anadolu şehri olmuş. Eskiyle yeni birbirine karışmış orda. Sokaklarda bir yanda otomobiller, bir yanda kara tüylü eşekler var. Bunların arasında insanlar ağır aksak yürüyor. Eski şehrin sokaklarında dolaşırken Dimitrios'un başı döndü. Böyle bir masal şehrine gelmenin esrikliği içinde nerdeyse kendini yitirecek.

Dimitrios Katsikas, Selanik Üniversitesi'nde teoloji ve felsefe okudu. Kendisi aynı üniversitede asistan. Uygarlık ve Mimarlık Tarihi dersi verir. Şimdi 26 yaşında. Ankara'dan binip geldiği otobüs tam doluydu. Bir arkasındaki koltukta, iki çocuğuyla, başörtülü genç bir hanım oturuyordu. Ankara'dan çıktılar; önce çocuklarla, sonra genç hanımla konuşmayı denedi. Baktı oluyor; buna da şaştı. Anadolu'da başörtülü Türk kadınlarının çok bağnaz olduğunu, erkeklerle asla konuşmadığını işitmişti. Ama çocuklar her türlü insanla bağlantı kurabilmek için sevimli küçük köprülerdir.

Dimitrios, "Türkçe'm yetmez, her şeyi anlayamam, anlatamam" sanıyor, bundan ötürü konuşmaya çekiniyordu. Bindiği otobüsün tekerleri döndükçe Türkçe'sinin yeterli olduğunu görüp seviniyor. Bu dili annesinden, Ekaterini Nine'sinden ta çocukluğunda öğrendi.

Geze geze, adını, ününü çok duyduğu Temenni Tepesi'ne çıktı. Orda Bekçi Recep Efendi'yle konuştu. Hâlâ Türkçe'sinin yetmediğini sanıyor. Arada, "Nasıl denir?" diye soruyor. Kimi sözcükleri zor bulabiliyor; ama buluyor sonunda.

Bekçi Recep Efendi'ye biraz sıkılarak sordu:

"Nerde biraz mantı yiyebilirim?"

Recep Efendi bu soruyu ciddiye alsın mı yoksa almasın mı, bilemedi. Ürgüp'e son zamanlarda biraz gezgin gelip gidiyor. Onlar içinde Türkçe bilen çok azdır. Bu delikanlı bayağı iyi biliyor ama her istediğini tam anlatamıyor galiba. Belki mantı yeme isteğini yanlış anlattı. Mantı çok eski yerli bir yemektir; gezginler yemez. Belki başka bir şey sormak istiyor.

"Ne mantısı? Mantı bir yemektir..."

"Yemek olduğunu biliyorum. Nerde yiyebilirim?"

O zaman Recep Efendi biraz düşündü.

"Sen en iyisi Aziz Güzelgöz'ün dükkânına git."

"Kimdir o?"

"Bir antikacı. Ona Aziz Baba da derler..."

"Nerde dükkânı?"

"Şehrin ortasında, anacaddenin üstünde..."

"Oraya yürüyerek gidebilir miyim?"

"Elbet gidebilirsin; Ürgüp küçük yer!" Ardından, sormadan edemiyor. Acaba nereli? Soruyor: "İngiliz misin?" "Hayır." "Fransız?" "Hayır!" "Alman?" "Hayır." Kızıyor; "Ya ne?" "Yunan." Şaşırıyor kalıyor. "Haaa!!" Neden şaşırıyor; tekrar savaştırmak mı istiyorlar bizi. Dost olmamız gerekmez mi?

Aziz'in Antikacı Dükkânı

Acaba Aziz Baba, yani Aziz Güzelgöz kim? Yaşlı bir adam mı? Bir bozkır bilgesi mi? Yoksa şimdi antikacılık yapan bir din adamı mı? Kırsal kesimde yaşayanlar, anlamadıkları soruların yanıtını ona mı danışıyor? Ama hepsinden önce bir otele gitmeli. Valize benzer çantasını niçin taşıyıp duruyor elinde?

Dimitrios Katsikas, şehrin ortasında bir otelin kapısından girdi. Burası eski yapı küçük bir otel. Tahta yapısı yakınlarda bir onarım geçirmişe benziyor. Orasına burasına beton dökmüşler. Yazıcı delikanlı, kaydını yaptıktan sonra onu ikinci kata çıkardı. Kalacağı odayı gösterdi. Odanın kapısına henüz numara konmamış. Otelin banyosu yok. Tuvalet koridorun ucunda bir yerde. Odada küçük bir masa, bir pencere var. Dolap yok. Kapının ardına askılar çakılmış. Masanın üstünde bir sürahi, bardak ile kül tablası duruyor. Çantasını koyup çıkmadan pencereden baktı; Temenni Tepesi görünüyor. Orası, büyük bir peribacasını başından tıraşlamışlar, üstüne ufak tefek yapıları yapmışlar gibi görünüyor.

Arayıp sorarak antikacı dükkânını buldu. Girdi içeri. Genç bir adam, bir Fransız'a kıt İngilizce'siyle bir şeyler anlatıyor. Arada utangaç utangaç gülüyor, müşterisine içtenlikle yardım etmek istiyor. Genç adam sonunda malları satıp parasını aldı. Fransız'ın seçtiği antika eşyalar: Bir sacayağı, bir hamur tahtası, içinde bulgur da pişirilen uzun saplı bir yumurta tavası. Üç tane de mavili beyazlı gözboncuğu. Dimitrios Katsikas bir kıyıda bekliyor. Fransız, antikaları alıp gitti. Antikaların satıcısı genç bir adam. Hemen hemen kendisi yaşında.

Yüzünde gene o utangaç gülüş, "Buyrun, size yardım edeyim..." dedi.

Dimitrios Katsikas az az, dura dura konuşuyor.

"Ben Aziz Baba'yı görmek istiyorum."

Genç adam güldü. "Size bu adı kim söyledi?"

"Temenni Tepesi'ndeki Bekçi Efendi söyledi."

"Aziz Baba benim. Gördüğünüz gibi henüz genç biriyim. Yaşım 26. Ama halk 'Baba' der. Asıl adım Aziz Güzelgöz..."

"Güzelgöz, gözleri güzel demek değil mi?"

"Evet..."

"Güzelgöz sizin aile adınız mı?"

"Evet..."

"Yani Aziz Baba diye bir bozkır bilgesi yok mu?"

"Öyle biri varsa, benim. Yoksa, ben de yokum!" Güldü gene. "Buyrun size yardım edeyim."

"Ben Selanik yakınındaki Larisa'dan geliyorum. Burda nerde mantı yiyebilirim?"

Bu kez daha sevecen güldü Aziz.

"Ne zaman geldiniz Ürgüp'e?"

"Bir saat kadar oluyor..."

"Kalacak mısınız biraz?"

"Otele çantamı koydum. Beş gün, bir hafta kalacağım. Başköy'e gidip geleceğim. Buraları biraz gezeceğim. Büyükannelerim, büyükbabalarım 1924'te Başköy'den gitmişler. Eski çeşme duruyorsa, iki şişe su doldurup gideceğim. İki kese de toprak alacağım. Büyükannelerim bana, git Ürgüp'e, mantı, pekmez, yoğurt ye dedi..."

Aziz Baba elini uzattı. "Hoş geldin; otur bakalım" dedi. Sonra çırağına buyurdu: "Erdem, git yavrum, bize iki çay söyle! Kendine de dondurma al!" Çıkarıp çocuğa para verdi.

Dimitrios o anda Larisa'da komşu Anastasia Teyze'yi anımsadı. 1924'te küçük kızmış. Türklerle Yunanlılar arasında değişim olurken, İzmir'den gemiye anasının elinde ağlayarak binmiş. Şimdi 64 yaşında. "Bir şişe su da Anastasia Teyze'ye götüreceğim."

"Su kolay!" dedi Aziz. Güldü. "Mantı da kolay!"

Çırak elinde dondurma külahıyla göründü. Çok geçmeden çaylar da geldi. Aziz, çırağa yeniden para verdi. "Git anama söyle, akşama konuk var. Akşama mantı yaptırsın. Evde yoksa, pekmez bulsun. Yoksa, yoğurt bulsun. Sarmısaklı yoğurt. De-

meye gerek var mı; yapar anam mantının yanına...” Birden Dimitrios’a döndü. “Otursana kardeş!” dedi, omzundan basıp oturttu.

Yaz günü, günler uzun. Dimitrios kendini anlattı biraz. “Ben de 26 yaşındayım. Larisa’da teoloji, hem de felsefe okudum.”

“Yani papaz mısın?”

“Yok, papaz değilim. Kendi yetiştiğim üniversitede asistanım.”

Aziz de anlattı kendini. Evli olduğunu söyledi. Bir çocuğu var. Dimitrios bekâr. O bu yaşa kadar hep üniversite bitirmeyi düşünmüş. Kendini bilime vermiş. Aziz, bir nişanlısı, sevgilisi var mı diye Dimitrios’un ağzını aradı: Yok.

Mantı Hazırlığı

Hanife Hanım eline küçük çantasını alıp hemen çarşıya gitti. Durup durup, "Acaba konuk kim?" diye soruyor. İstanbul'dan Murat'ın arkadaşları yada karısının akrabaları mı geldi? Murat da onun bir oğluydu. Aziz, Ürgüplü Selma ile; Murat, Fransız kızı Bernadette'le evlenmişti. En büyükleri Muammer; onun eşi Öğretmen Gülşen. Üç de kızları var. Nurten, Türkân, Gülten. Hepsi altı evlat. Nurten, Turizmci Berhan Avcı'yla; Türkân, Öğretmen Ziya Akıllı'yla; Gülten de Kocaeli Üniversitesi'nde öğretim üyesi Metin Güzelgöz'le evli. Bir sürü, bir sürü de torun var çok şükür.

Acaba Aziz'in dükkânına uğrayıp konuğun kim olduğunu bir sorsa mı? Bu düşüncesinden hemen vazgeçti. "Ama hiç değilse kaç kişi geleceğini bileyim. Aman, bilmesem de olur; mantı istiyor; bolca yaparım, konuk da yer, biz de yeriz!"

Ürgüp'te o sıralar hazır yufka bulunmazdı. Kasap Şükrü'ye girip mantının etini çektirdi. Dükkânın kapısı açık. En arka duvardaki küçük pencereyi de açmış. Serin serin esiyor.

"Bir kilo kıyma yapacaksın bize Şükrü Efendi; ama iyi kıyma olacak. Aziz'imin konuğu varmış. Et konusunda Mustafa Bey de titizdir bilirsin. İyi kıyma yap bize..." Böyle söyleyip güldü. "Hiçbir zaman benim istediğim yerden çekmez kıymayı; böyle olduğunu bildiğim halde gene de söylerim..."

"Kıymayı köfte mi yapacaksın, Hanife Hanım?"

"Yok; mantı hazırlayacağım."

"Konuk mu var?"

"Aziz'im haber yollamış. Konuk varmış. Ama kim olduğunu bilmiyorum..."

"İnşallah iyi bir konuktur..."

"Bize kötü konuk gelmez. Cenabıallah seçer, iyilerini yollar!"

"Bilirim, Cenabıallah da hep size torpil geçer; bize dönüp bakmaz nedense!"

"İçinizi temiz tutun, size de iyi konuk yollasın!" diyecekti, belki Şükrü Efendi'nin gönlü kırılır diye sözünü yuttu.

Dükkânın içini inceliyor. Niçin gelir buradan alır kıymayı, ara sıra kuşbaşını, pirzolayı? Şükrü Efendi ne olsa temizdir. Her gün dükkânını sabunlu bezle siler. İşte bir tek sinek yok. Kötü kötü de kokmuyor Nevşehir'in kasap dükkânları gibi. Orda kız kardeşigil var ya. İki günlüğüne, üç günlüğüne konukluğa gider arada. Alışverişe çıkarlar birlikte. Eh, kasaba da uğrarlar çıkmışken. Öyle kötü kokar orda dükkânlar, insanın içi kalkar. İşte bak, tertemiz çekti, makineyi sıyırdı. Celatinli kâğıda sardı. Onu bir de ambalaj kâğıdına sarıp verdi. Parasını da alır elbet. İyi mal, iyi para.

Eve dönerken gelini Selma'ya seslendi. Onlar da hemen iki ev ötede oturuyor. Bu kadar dar zamanda mantı yetişir mi? Ama yetişir. Sıvadılar kolları. Hamuru yoğurup biraz yatırdılar. On dakika kadar beklerse, daha iyi açılır. Günler uzun nasıl olsa; telaş edecek ne var? Eti kavurmak gerekmiyor. Soğan rendelediler epey. Maydanoz doğradılar. Baharat kattılar. "İyi oldu Aziz'in konuk geldi diye haber salması. Kaç zamandır biz de yemiyorduk. Buğdayın yanında karamuk da sulanırmış. Çok şükür, bin şükür, Allah bize konuk yolladı. Onun sayesinde hele bir mantı yiyelim bu akşam..." diye söyledi Hanife Hanım.

Mustafa Bey'le Tanışma

Akşam yemeğinden önce Dimitrios, Aziz'in annesi Hanife Hanım'ın elini öptü. Babası Mustafa Güzelgöz'le de tanıştı. Aziz, babasıyla konuğu tanıştırırken, "Babama Eşekli Kütüphaneci derler. Ürgüp'ün içindeki kitaplığı yönetirken otuzdan fazla köyün halkına eşekle kitap taşıdığı için ona bu adı taktılar. Emekli olduğu halde hâlâ bu adla çağrılır. Bütün köylere tek tek gidip, yetişkinlere, çocuklara kitap verdi. Millet kitap okusun, kadınlar da kitap okusun diye yıllarca çırpındı babam."

Dimitrios, elini çenesine koyup düşündü: "Sanki bir masal ülkesine geldim. Mustafa Bey başına fötr şapkasını geçirmiş. Eşeğine kitap sandıklarını yüklemiş. Yolu yokuş köylere doğru eşeğini yularından çeke çeke götürüyor. Bir köye varınca çocuklar koşuyor. Kadınlar kucağında bebeklerle koşuyor. Birer ikişer kitap veriyor toplananlara. Gülerek alıyor, daha yolda okumaya başlıyorlar. O köylerde de böyle peribacaları var. Peribacalarından güvercinler havalanıyor. Güvercinler, açılmış kitaplara benziyor..."

Dimitrios bunları düşünürken, Hanife Hanım'la oğlu Aziz konuğa Eşekli Kütüphaneci'yi anlatıyorlar. Mustafa Bey sözün kendi üstünde toplanmasından hoşlanmayanlar soyundandır. Oğlunun ağzından sözü kapıp Dimitrios'a Ürgüp'ün güzelliklerinden anlatmaya geçiyor.

"Şafak sökerken Temenni Tepesi'nin başına varıp ordan çevreye günün yayılışını seyredeceksin, Dimitrios Efendi. Bu güzellik başka hiçbir yerde yok; yalnız burda vardır. Bu dünyada benim en sevdiğim, Ürgüp'te şafağın söküşünü Temenni Tepesi'nden seyretmek, bir de Refik Başaran'ın türkülerini dinlemektir. Bir saz ve söz sanatçısı olarak Refik Başaran gözü-

mün nurudur. Refik Başaran bizim büyük bir sanatçımızdır. Hemen şurdan; Damsalıdır. Damsa'nın adını değiştirip Taşkınpaşa yaptılar. Çok güzel bir köydür. Bizim Damsalı Refik Başaran'ın çok plağı vardı. Biz onunla can kardeşiydik. Gerçi yaşça o benden büyüktü; ama erken öldü. O öldü; ben kaldım. Biliyorsun, ölüler yaşlanmaz. Şimdi ben onun ağabeyiyim. Ahh Damsalı Refik ah; yaşama doymadan giden kardeşim! 1945'te, daha 38 yaşında iken Ayaş yolunda, Arıca Dağı eteğinde erkenden ölüp gitti; ne yazık! Ama elli yıldır Anadolu onunla ağlar güler, hem de ayağa kalkıp şakır şakır oynar. Yani çok severiz kendisini..."

"Çok da hovardaydı!" dedi Hanife Hanım. "Sekiz on kadar kadınla düşüp kalktı. Kazandığı paraları kadınlarla yedi. Bir köşeye beş kuruş koymadı..."

Mustafa Bey öksürdü. "Onlar onun özel yaşamı! Sen çaldığı saza, söylediği türkülere bak! Yetmiş kadar plak; her birinde altışar türkü... Büyük bir kültür hizmetidir bölgemize yaptığı!"

Anlattı biraz. Eşinin, oğlunun, ev halkının bildiği konularda söyleşi pek rahat gitmiyor nedense.

"Bak dinle Dimitrios Efendi, sana ondan birkaç türkü dinleteyim!" dedi. Bir kaset buldu kasetler arasından. Teybe koyup bastı. Dın dın dın. Daha ilk anda Dimitrios içinden, "Bu ne?" diye şaşırdı. Bir çalıyı tozlu yolda sürüyorlar. Dın dın dın. Öyle düzensiz, dın dın dın, paldır küldür bir ses. Saz bir yana gidiyor, solistin sesi bir yana.

"Nedir bu çaldığı?"

"Saz..."

Sanki perdeler yanlış bağlanmış. Sesler doğru çıkmıyor. Do re mi fa sol la si birbirine karışıyor.

"Galiba akordu yok; melodi bozuk çıkıyor!"

Mustafa Bey, "Ah, Canım Refik Başaran! Nota filan bilmez; Allah vergisiyle çalardı..." diye başını sallayıp gözyaşı dökmeye başladı. O zaman Dimitrios durumunu düzeltti. Bir dinsel ezgi dinler gibi saygıyla dinliyor. Refik Başaran türkülerini art arda söylüyor. Dinliyorlar birlikte. Fakat Dimitrios sözlerin çok azını anlıyor. Tavrından ayıp bir davranış çıkarmalarından çekiniyor. Epey döndü kaset. Sonra bitti. Dimitrios, Mustafa Bey'e doğru sordu:

"Yüzonyidibinlim ne demek?"

Elini kulağına huni yapıp sordu Mustafa Bey:

"Ne dedin; anlamadım!"

"Yüzonyidibinlim..."

"Ah, sevdiği kadının benlerini anlatıyor! Benim hatun söyledi ya; onun çok kadın arkadaşı oldu. Eşimin dediği gibi, kısa yaşamında belki on kadınla yaşadı. Ama en çok Ürgüplü Feride'yi sevmiş idi. Yüz on yedi benlim diyor; yani çok güzelsin demek istiyor ona!"

" 'Ben' ne? Yüz on yedi ben ne yani?"

" 'Ben'i bilmiyor musun? Yüzünde noktalar!"

"Noktalar yüz on yedi tane mi imiş?"

"Evet, yüz on yedi..."

"Saymış mı?"

"Yani çok demek istiyor!"

Hanife Hanım atıldı. "Çilli gibi bir şey! Yüzünde böyle bir sürü nokta var..."

"O zaman yüzü hep bendir. Hiç boş yer yoktur!"

Top gibi bir kahkaha koptu.

"Türkülerde o kadar basit anlam aranmaz. Onların anlamı çok derindir Komşu!"

Konuşurken arada "Komşu!" diye sesleniyor Dimitrios'a. "Sizin dilde her sözcüğün sonuna bir 's' geliyor, öyle değil mi?"

"Evet."

"Ben duydum, horozlarınız 'Ü'ürü-üüüüs!' diye ötermiş."

"Evet! Ya sizinkiler nasıl öter?"

"Ü'ürü-üüüüü! Bizim sözcüklerin sonunda 's' yoktur."

Çocuklar gülüştü asıl. İyi bir yemek oldu. Mustafa Bey, rakısız olur mu diye şişe aldırmış. Oğluyla, konuğuyla birlikte içti. Hanife Hanım içmez. Selma Gelin hiç içmez. Hele kaynatasının yanında, şarabı bırak, elini biraya bile sürmez.

"Sen o otelden çık, bize gel; bizde kal!"

"He ya valla; ne işin var otelde Dimitrios Efendi yavrum!"

Mustafa Bey de, Hanife Hanım da aynı sözü söylediler. "Gel bize; bol bol anlatırız. Sonra çıkar gezeriz. Kuru boş otelde ne anlayacaksın?"

Konuğu yukarı çıkarıp, eğer gelirse yatacağı odayı gösterdiler. Orası Mustafa Bey'in çalışma odasıydı. "Hem de müzem" diyor kendi kendisiyle dalga geçerek. Aldığı takdirnamelerin, hakkında çıkan yazıların hepsi bu odada bulunuyor. Duvarlar çerçeve, kutular fotoğraf dolu.

Dimitrios duvarda asılı İngilizce "Gönüllü Hizmet Şampiyonluk Ödülü" diplomasını görüp sordu. Aziz kısaca anlattı: "Kardeş, dedim ya sana, babam kütüphanecidir! Ama şimdi emekli!" Hanife Hanım, eşinin lakabını bir daha anımsattı: "Ona 'Eşekli Kütüphaneci' derler! Halk okuyup uyansın diye köylere eşekle kitap taşıdığı için, kendisinin haberi yokken Amerika'dan çok büyük ödül kazandı..."

Yemeğin üstüne kahveleri içerken, geç vakit meyve yerken uzun uzun anlattılar. Hanife Hanım, Dimitrios'a sordu: "Sizde ekmeğe ne denir? Suya ne denir?"

Dimitrios'un sorması üzerine Mustafa Bey'in "Eşekli Kütüphaneci"liğini özetle bir kez daha anlattılar. Söz kendi üstüne döndü diye Mustafa Bey yeniden sıkıldı. Dimitrios'a sordu:

"Yahu Komşum, otelde yatman zorunlu mu? Bu gece gel!"

"Neyse bu gece yatsın, yarın konuğumuz olsun!" dedi Aziz.

Baba oğul kalkıp Dimitrios'u otele bıraktılar.

Dimitrios yatmadan düşündü: "Gerçekten bir masal diyarındayım. Masal insanına benzer insanlar arasında bulunuyorum. İnsanların ilişkileri de masal ilişkisine benziyor. Evet, burda her şey masala benziyor. Masal dünyasına geldim tam! Bu da benim içimdeki çocuğu uyandırıyor. Küçük Dimitrios takılıyor Mustafa Bey'in eşeğinin ardına, birlikte yolu yokuş köylere gidiyorlar..."

Mustafa Bey'in masalını gözünde yeniden canlandırıyor.

Bir eşekte sandıklar; bu kez eşeğin ardında Mustafa Bey. Şafakla birlikte sürüyor köye doğru. Yol boyunca kavaklar sıraya dizilmiş uzanıyor. Peribacalarından gene pembe ışıklar fışkırıyor. Pırıl pırıl renkli ışıklar. Işıkta kitaplar uçuşuyor. Köylüler birer ikişer uyanıp geliyor. Sıraya dizilmiş gibi Eşekli Kitapçı'nın çevresine toplanıyorlar. Hepsinin elinde kitaplar.

Tavuklar, horozlar da uyanıp geliyor. Onlar da sıraya dizilip duruyor. Köylüler okunmuş kitapları geri veriyor, yeni kitap

alıyorlar. Mustafa Bey gelenlerin adını defterden buluyor. Adlarının önüne günün tarihini yazıyor. Sonra onlara yeni kitaplar veriyor. Deftere verdiklerini de yazıyor. Günün tarihini atıyor.

Başköy Gezisi

Küçük otelde kahvaltı verilmiyor. Mustafa Bey sabah saat sekiz otuzda oraya damladı. Dimitrios'u alıp oğlunun antikacı dükkânına getirdi. Aziz de erkenden kalkıp gelmiş, dükkânı açmıştı. Gene çaylar ısmarlandı. Fırından peynirli pideler geldi. Aziz, çırak çocuğu gönderip çayları bir daha tazeletti. Başköy'e gitmek için taşıt soruşturması yapmaya da başladı.

Dimitrios, gördüğü düşün etkisiyle, Mustafa Bey'e aşağıdan yukarıya, saygıyla bakıyor. Yoksa o bir halk kahramanı mı? Onu dinlemek, yaşamını öğrenmek istiyor. Ama o son derece kıt sözlü bir insan. Kendi üstüne konuşmak istemiyor.

Yarım saat sonra Yeşilhisar'a bir minibüs kalkıyormuş. Başköy'e gitmek için buna yetiştiler. Sürücüsü, "Haydi Yeşilhisar'a bir, Yeşilhisar'a bir!" diye bağırıyordu. Bunlar iki kişi vardılar. Sürücü, "Binin, binin!" diye kollarından çekti. Aziz dükkânın başında kaldı. Küçük, külüstür taşıtta on dört yolcu vardı. Bunların dördü kadın. Başlarını buralıların yazma dediği ak örtüyle örtmüşler. Ellerini kollarının altına gizliyorlar nedense. Mustafapaşa, Cemil, Taşkınpaşa köylerini birer birer geçtiler. "Çok da paşası olan bir ülke!" diye geçirdi Dimitrios içinden. "Paşas, paşas, paşas..."

Mustafa Bey anlatıyor:

"Söyledimdi sana; Refik Başaran buralıdır! Taşkınpaşa'nın adı eskiden Damsa'ydı. Bunu da söyledimdi. Bizim yönetimin kafası biraz hastadır. Bütün köylerin adını değiştirir, uyduruk yeni adlar kor. Ama şehirlerin bazısını değiştirir, hepsini değiştiremez nedense. Isparta, Konya, Manisa, İzmir, İstanbul kalır örneğin. Damsa'yı değiştirdiler, iyi etmediler. Hiç insan Refik Başaran'ın köyünün adını değiştirir mi?"

Dimitrios dikkat etti; Refik Başaran'dan söz açılınca Mustafa Bey'e bir coşkunluk geliyor. Belirttiğine göre onu çok sevi-

yor. Türkülerinden çok etkileniyor. Bunu sık sık belirtiyor. "Onun her türküsü bir olayı dile getirir" diye anlatıyor örneğin. Anlatmayı sürdürüyor: "Olayın geçtiği yeri betimleyerek girer türküye. Her şeyden önce o bir söz ustasıdır. Türkünün şiirini kendi yazar. Bestesini kendi yapar. Kendi çalar, kendi söyler. Dün anlattım sana; çok plak doldurdu. Çok para kazandı. Hepsini avratlara yedirdi, yani kadınlara. Düşünebiliyor musun Dimitrios Komşu, onun ölümünün yürek yakan gizi bir türlü çözülemedi. Yüreğim çok yanar ona, çook! Refik Başaran'ın gömütünü Damsa'ya getirmek, Ürgüp'ün ortasına anıtını dikmek için bir dernek kurduk. Onun başkanı damadım Berhan Avcı'dır. Eşeğine biner, sazını kucağına alır, köy köy dolaşırdı. Anıtının eşeğiyle birlikte yapılmasını isterim ben. Çünkü karakaçanlar çok filozof, çok sevimli hayvanlardır. Ama bakalım gençler ne karar verecek?"

Dimitrios: *Refik Başaran Mustafa Bey'de bir saplantı belki. Kendini hiç anlatmıyor; ama söz sevdiği türkücüye gelince coşuyor!*

Topuzdağ'ın göğsündeki Başköy'de indiler. Dimitrios çevresine bir iki bakındı, hemen kendinden geçti. Köyün içinde koşmaya başladı. Ninesinin düşlerinden çıkmayan çeşmeyi arıyor. Köylüler ona Vali Çeşmesi'ni gösteriyor, "Boş ver eski çeşmeyi!" diyorlar. Kahvenin önüne, duvarın serinliğine oturdular. Kurul Üyesi İbrahim çay ısmarladı. Tavla oynayanlar oyunu bıraktı. Konuğun önünde toplandılar. Dimitrios, kilisenin yerini soruyor. Az sonra kalkıp gezdi. Büyükannelerinin, büyükbabalarının evini buldu. Fazla aramadan eski çeşmeyi de buldu. Dimitrios gördüklerini bir deftere not ediyor. Oralar öyle taşların içinde oyulu evle dolu. Arada kara gözlü, ak burunlu eşekler geziniyor.

Hamuruna patates katılmış tandır ekmeğine beyaz peynir, soğan dürünüp yediler. Dimitrios ayrılmak istemiyor nedense. İki küçük torbaya toprak doldurdu. Çeşmeden üç şişe su doldurdu. Dört saat kaldılar Başköy'de. Yeşilhisar'dan gelip Ürgüp'e giden bir taşıt Başköy'ün içinde durdu. Mustafa Bey'le atladılar. Çok heyecanlıydı.

Akşam yatmadan izlenimlerini uzun uzun yazıyor üşenmeden. İçinde Ürgüp, Başköy izlenimleriyle Mustafa Bey'in mes-

lek öyküsü birbirine karışıyor. Şunu hemen doğru dürüst anlatsın istiyor; ama Mustafa Bey anlatmıyor. Dimitrios bir yolunu bulup zorluyor onu.

Konukluğa Çağrı

"Benim öyküyü anlatmaya daha sıra gelmedi Dimitrios Efendi Komşum. Önce seni şu otelden bir çıkaralım hayırlısıyla. Bize gidelim, bizde kal. Hem de şu Ürgüp'e gelmişken, gözün hemen dönmekte olmasın. Bir ay, iki ay kal. Gezelim. Sen anlat; biz anlatalım. Benim öyküyü soruyorsun. Karnıma katıp gömüte mi götüreceğim; onu da anlatırım, ne olacak?"

"Otelden çıkıp size gelirsem öykünü anlatacaksın ama değil mi?" diye soracaktı, bunu yakıştıramadı. Fakat Mustafa Bey bakışından anladı. "Öykümü anlatmak için değil de, senin rahatın için söylüyorum. Onca yoldan geldin. Sırtın başın kirlenmiştir. Bize gel, temiz bir banyo yap. Giysilerin tertemiz yıkansın."

Çok duygulandı Dimitrios. "Kendi yurduma, akrabalarımın evine gelmiş gibiyim. Anneannem Ekaterini'ye sormuşlardı: 'Bunca yıl oldu bırakıp geleli, Türkçe'yi hâlâ nasıl unutmuyorsun?' O da, 'Türkçe benim yurdumun dili; nasıl unuturum?' demişti. Anneannem Ekaterini, Larisa'ya geldiğinde yirmi üç yaşındaydı. Başköy'de Türk komşu kadınlarıyla birleşip nasıl mantı kestiklerini anlatırdı. Bir sürü türkü bilirdi, söylerdi Türkçe.

Gemi gelir yanaşır
İçi dolu çamaşır
Benim yârim çok güzel
Gören gözler kamaşır

Anneannemden öğrendiklerimi ben de unutmam. Ama bu sizin Refik Başaran'ın türküleri gibi türküleri duymadım. Demek bunlar yeni türküler..."

"Evet, yeni sayılır. Bizim kuşağın sanatçısıdır Refik Başaran. Otelde ne yatıyorsun? Gel bizim eve, daha rahat edersin. Gel bak, bizde Refik Başaran'ın birçok plağı da var; çalayım sana..."

"Bu kadar candan çağrıyı nasıl geri teperim? Seve seve geleceğim. Ama izin ver, bu gece de yatayım, otelden yarın çıkayım!" dedi.

"Konuşup anlatmamız için bir an önce otelden çıkman iyidir!" dedi Mustafa Bey.

"Gelirim ama eve sıkıntı vermek de istemem."

"Sıkıntı olmaz! İnce, kalem gibi birisin. Ne kadarcık yer kaplayacaksın da, sıkıntı vereceksin?"

"İnce mince, ben de bir kişiyim. İnsan yükü ağırdır."

"Hiç bile ağır değildir. Hele konuk bize hiç ağır değildir. Konuk gelince bizde bütün zorlar kolaylaşır. Asıl konuk gelmeyince işlerimiz zoralır..."

"Teşekkür ederim; yarın geleceğim."

"Benim öyküyü soruyorsun. Onu da ucundan kıyısından anlatırım. Sakın nazlanıyorum sanma. Sadece anlatmak olmaz; birlikte köylere de gitmeliyiz, göstermeliyim neler olup bitti, tek tek..."

Dimitrios akşam yemeğini Aziz'le birlikte kaya içine oyulmuş bir doyumevinde yedi. Bir çalgı takımı vardı. Saz, keman, dümbelek. Dimitrios'un ninelerinden duyduğu türküleri de söylediler.

Kaya başı beklerim
Vay benim emeklerim
Dümbeleği çala çala
Yoruldu bileklerim
Al beni kıyamam seni

Sazın yanında keman ile dümbelek çalıyorlar. Hem de doyumevinde çalınan saz Refik Başaran'ın sazı gibi çalı sürüntüsüne benzemiyor. O akşam çok türkü dinlediler. Hem de şarap içtiler. Bütün komşu masalardan ikram geldi. Ürgüp'te Aziz Güzelgöz'ü çok seviyorlar. Sonra masalar birleşti. "Yalnız bun-

ların tabak kırma geleneği yok. Eh artık, Aziz'i bizim Larisa'ya çağırırım. Gelince orda kırarız tabakları!" Böyle düşünerek daha çok mutlu oldu.

Doyumevinden çıktıklarında gece epey ilerlemişti. Hem de epey sarhoş olmuşlardı. Birbirlerine dayanarak, dolanan ayaklarını dik tutmaya çalışarak otele kadar yürüdüler.

İstanbul'a Yol Gider

Ertesi gün Mustafa Bey, Dimitrios'u otelden alıp eve getirdi. Dimitrios iki günlük yatak parasını ödemek için yazıcının önüne gittiğinde borcunun ödenmiş olduğunu öğrendi. Mustafa Bey ödemişti. Buna çok mahcup oldu; ama olan olmuştu. Antikacı dükkânında biraz oturup çıktılar. Şehir kitaplığına gittiler. Kitaplık şehrin en merkez yerinde, iki katlı, güzel bir taş yapıydı. Mustafa Bey anlatmaya başladı:

"Hani o ilk gün gittiğin Temenni Tepesi var ya. Ürgüp'ün ilk kitaplığı o tepenin başındaydı. Sonra aşağıda tek odalı bir yapıya tıkıldı. İşlemezdi. Körelmişti iyice. İçindeki kitaplar eski yazılı, el yazması kitaplardı. Arap 'abece'siyle yazılan yazıya bir eski yazı derdik. Şimdiki yazımız Latin 'abece'sinden alınmış, 29 harfli yeni Türk 'abece'sidir. O kitapları okuyanlar gün geçtikçe azalıyordu. Ama değerli kitaplardı sanımca.

Bizim Ürgüplüler eskiden beri kâr kazanç için İstanbul'a gider. Gidenler orda bir iş tutar, biraz para kazanır. Kimileri İstanbul'u sever, oraya yerleşir, ordan buraya destek olurlar. İstanbul'daki Ürgüplüler aynı zamanda birbirine de destek olur. Herkes birbirinin elinden tutar. Bu nedenle gidenlerin tamama yakını başarılı olur. Burda kâr kazanç ne olsa sınırlıdır. Üzüm para etmez. Patates satışları yeni başladı. Elma yeni başladı. Ama işlek pazarlar yoktur. İşlek pazar olması için iyi yol gerekir değil mi; yol yoktur, taşıt da yoktur. Ürünü pazara götürmek için yaptığın harcamayı satışlarla karşılayamazsın. İstanbul'a gitmeyi ben de düşünüyordum. Burda kalıp bir dükkân açayım desem, beş on kuruş anapara gerekir. Ben nerden bulacağım anaparayı? Babam Belediye'de küçük bir memur. Muhasebeye bakıyor. Aylığı yirmi lira. Artırım, biriktirim yok eli-

mizde. Bu nedenle benim niyetim de zorunlu olarak İstanbul'a gitmekti.

Bu nedenle ailem de beni evlendirmek istiyordu. Askerlikten önce evlendirip başımı Ürgüp'e bağlamak istediler. Kiminle evlendirecekler? O kadar kolay mı yaşam boyu sürecek bir birlikteliğe karar vermek? Hanife'yle göz ilişkimiz vardı.

Evlerinin önü bir kötü yokuş
Kız kurban olayım o nasıl bakış

Bu türkü Refik Başaran'ındır. Sanki tam bize göre söylemiş. Karşıdan karşıya birbirimizi seviyorduk. İstettik ana babasından; ama vermediler.

Gittim İstanbul'a, Tiftik ve Yapağı Dışsatım Birliği'nde depo memuru olarak iş buldum. İkinci Dünya Savaşı çıktı. Beni hemen askere çağırdılar. Tokat'ta üç buçuk yıl görev yaptım. Askerliği bitirip gene Ürgüp'e döndüm. Niyetim bir yandan ana babamla vedalaşıp İstanbul'a, gene o işe dönmek. Eğer o işe giremezsem, kendime uygun yeni bir iş bulurum. Hemşeriler yardımcı olur diye düşünüyorum.

Anam, 'Gitme oğlum!' dedi. 'Gittin mi oraya yerleşir kalırsın. Üç aydan aya beş on kuruşun gelse de, para her sorunu çözümlemez. Yarın bize kocalık gelir çatar. Hastalık gelir çatar. Bir tas su verin desek, kim verecek? Bilirsin, hastalığın sonu ölüm. Kime hakkını helal et diyeceğiz. Ölümüz orta yerde kalır. Cenazemizi kim kaldıracak? Kim toprağımıza bir testi su dökecek? Böyle diyor, zari zari ağlıyor. Ben de ona diyordum ki: 'İyi ama ana, burda kâr yok, kazanç yok! Herkesler gidiyor; izin ver, ben de gideyim! Birkaç yıl kalırım, beş on kuruş kazanır dönerim. Siz yaşlanmadan gelir, burda bir işin sahibi olurum. Anam ağlamayı kesmiyordu. 'Hangi işin sahibi olacaksan, İstanbul'a gitmeden burda ol güzel gözlü yavrum' diyordu. Şaşırdım; bir karar veremiyorum."

Mustafa Bey bir kâğıda kendi adlarını, adreslerini, telefon numaralarını yazıp Dimitrios'a verdi. Sonra, "Sen de yaz, bize ver; bulunsun! Bakarsın gerekir!" Dimitrios'tan adresiyle birlikte telefon numarasını aldıktan sonra bunları Selma Gelin'e ve-

rip göz etti usulca. "Çevir bir konuşsun! Ne olsa merak ederler! Anlatsın çok güvenli bir yerde konuktur." Hemen de çıktı telefon. Dimitrios için ne kadar da beklemediği bir şaşırtı oldu. Nineleriyle, hem de eve oturmaya gelen Anastasia Teyze'siyle konuştu; çok sevindi buna çok.

Sonra çantasından küçük bir albüm çıkardı. Nineleri kimdir, hangisi hangisidir, Anastasia Teyze kimdir; Larisa'nın genel görünüşü, belediye yapısı, Belediye Caddesi, Selanik'te Üniversite Caddesi, ünivesite yapıları, anıtlar, büyük ağaçlar; cadde üstü kahvelerde oturan erkekler; evlerin penceresini, balkonu çiçeğe boğmuş, hem de her yeri ak kireçle badana etmiş kadınlar; akşamüstü, tam piyasa vakti kız erkek birbiriyle kol kola yürüyen delikanlıların fotoğraflarını tek tek gösterdi. Hanife Hanım, "Valla Yunanistan'a varıp gelmiş gibi olduk! Sağ ol Dimitrios evladım!" dedi.

Aziz, şu Ürgüp'e bir gezgin olarak çıkıp gelmiş Yunanlı'nın evlerine konuk olarak alınışını, tez zamanda bu derece kaynaşmalarını, annesinde uyanan mutluluğu nasıl değerlendireceğini bilemiyor, şaşıyordu.

Hanife Hanım, "Mustafa Bey, şimdi bu durumda sana bir görev düşüyor. Kürşat Bey'den bir çağrı mektubu al, ver Dimitrios'a, giderken götürsün. Gelsinler, yurtlarını görsünler; yazık! Hem de konuğumuz olsunlar! Hele güzün tam bağların, bostanların bozulduğu sıra gelirlerse, çok iyi olur..."

Mustafa Bey'in göğsü doldu kabardı. "Ne iyi, ne güzel düşündün Hanife Hatun! Ama sanırım bu gibi görevler artık bana değil, Dimitrios'un arkadaşı Aziz Güzelgöz'e düşer. Gitsin o konuşsun Kürşat Bey'le, o alsın mektubu. Dimitrios Efendi bir kâğıda yazıp versin Larisa Belediye Başkanı'nın adını madını... O zaman iyiden de iyi olur..."

Dimitrios defterinin bir yanına not etti. "Ürgüp'ün köy yollarındaki birbirinden güzel, filozof duruşlu eşekleri özel olarak not edeceğim... Ama en başa, insanlarının çok iyi yürekli olduğunu belirteceğim. Kadınlarının hem güzel, hem çok akıllı olduğunu özellikle belirteceğim."

Aziz Güzelgöz, "Kürşat Bey'den öyle bir mektubu hemen alırım" diye geçirdi içinden. "Ama bu yetmez. Biz en iyisi or-

da, burda birer dernek kurup, Ürgüp ile Larisa arasındaki dostluğu geliştirelim!" O da bunu kafasına not etti. Aziz önemli konuları hep kafasına not ederdi; unutmazdı, öyle derdi.

Hanife'dir Kızın Adı

Mustafa Bey açıldı; öyküsünü anlatıyor. Arada, "İyi ki şu Dimitrios Türkçe biliyor. Bilmese ne yapardık? Çünkü bizim hiçbirimiz Yunanca bilmiyoruz!" diye düşünüyordu. Öyküsünü delikanlılığından aldı, beri doğru getiriyor. Bakalım Eşekli Kütüphaneci'ye ne zaman sıra gelecek? Dimitrios bunu çok merak ediyordu.

"En çok da anamgilin beni hemen evermeye kalkacağından korkuyorum. Her işin bir sırası var, değil mi? Benim için evlenmenin sırası değildi. Onlar bir şunu, bir bunu beğenip duruyorlar. Haberleri yok; ben bir yandan da kara gözlü Hanife'm için yanıyorum. Hanife'yi dünya güzelinden güzel buluyorum. Ama kendimi frenliyorum. İçimin yarası kapanır gibi olmuştu. Ama evlerinin önünden gelirim geçerim, hâlâ bakar bana. Ben de, ona baktım mı, kızarırım. Katmer gülü gibi kara kırmızı bir renge bürünür yüzü. Ben de bu haline ölürüm.

Anama söyledim: 'Madem böyle beni hemen evermekten yanasınız. Gidin Hanife'yi bir daha isteyin. Olabilirse, bitirin!' dedim.

Anam olmazlandı. 'Oğlum o bizim dengimiz değil! Bir istedik vermediler. Bir daha ne isteyelim? Baban Belediye'de küçük bir memur. Onlar bizi küçümser. Kendilerini mallı sanıyorlar. Başka kız beğen!'

'Yok ana; beğen diyorsan, gene onu beğenirim!' diye konuştum açıkça. 'Bunu da başka kimseye söylemem, yalnız sana söylerim.'

Bir iki yoklama yaptırdılar. Nerdee? Ana babasının gözü gerçekten yukarılarda. Kızlarını bir memura vereceklermiş; ama küçük bir memura değil, müdüre, müfettişe! Çünkü hem mallı, hem çok güzelmiş.

Malını köpek yesin; ama Hanife'nin güzelliğine gerçekten diyecek yok. Anlatmıştım sana; ben de sevkimi alıp askere gittim, ne yapayım? Burdum boynumu gittim. Şimdi sana yalan gelir: Üç buçuk yıl beklemiş beni. Bitirip geldim, bir de ne göreyim; hâlâ bekliyor. Her kime dedilerse varmamış. Beklemiş beni. Ben öyle yorumladım. Ama kesin böyle mi, bilmiyorum. Bir gün evlerinin yakınındaki teyzemgilin evine dolanıp vardım. Çağırtım, az gelsin oraya kadar. Önce olmazlanmış. Çünkü dedikodu olur diye çekinmiş. 'Bekliyorum, gelsin bir soru soracağım!' dedim. Geldi ama titriyor. Titriyor, düşecek. Onu o an kolumun üstüne alıp yukarı kaldırmak istedim. O güzel endamıyla kolumun üstüne alıp bütün çarşıyı dolaşmak, Temenni Tepesi'ne çıkıp ordan bütün Ürgüp'e bağırmak istedim: Seviyoooom, seviyoooom! Komşular sakın duyduk duymadık demeyin, ben işte bu kızı seviyoooom!

Kara saçın örmezler
Seni bana vermezler
Gel bu gece kaçalım
Ay karanlık görmezler

Hanife titremesini sürdürüyor. Baktım, ben de titriyorum. Sordum buna: 'Yaptığımızdan habarın oldu mu? Anayın babayın gönlünü yeniden yoklattık; seni bana vermeye hiç gönülleri yok. Eğer senin gönlün varsa, ben seni gaçıracağım. Bu dünyada en önem verdiğim senin gönlündür. O ne diyorsa, olacaktır. Eğer sen de beni, benim seni sevdiğim gibi seviyorsan, usulca he de, gerisine karışma. He demen gerekmez; eğer sevmiyorsan, bağır çağır, hayır de, burdan kov beni. Bekliyorum' dedim. Hayır, kovmuyor. Yalnız yüzü durmadan renk değiştiriyor. Aynı zamanda yanıyor. Durduk öyle. Kısa bir süre geçti. Bana yıl kadar geldi. Baktı yüzüme. Güldü bana. Kederle baktı. Sonra kederini neşeye çevirdi.

'Sen beni kaçıramazsın; çek atını, ben seni kaçıracağım!' dedi. O an anladım ben durumu. Anladım sanıyorum. Şu dünyadan ne 'sevi'ler gelip geçmiş değil mi? Böylesini de ilk görüyorum. Böylesini ben bu dünyada ilk kez Hanife yaptı sanıyo-

rum. O an kanatlarımı kaldırıp uçtum. Kavilleştik; üç gün sonra iki at hazır edeceğiz. Ürgüp'ten çıkıp gideceğiz.

Hanife'ye, 'Bugünden sonra benim gıymatlımsın; senden sorumluyum!' dedim. Bunu da nasıl düşündüm, nasıl dedim, şu gün oldu, hâlâ bilmiyorum. Daha önceden böyle sözleri, duyguları hiç bilmezdim. Şimdi açık seçik bildiğim bir durum var: Beni de bir ateş aldı. Yanıyorum; yangınım bilinenler gibi değil. O günden sonra bende ne uyku, ne tünek kaldı. Alt kirpiğim üst kirpiğime değmiyor. Akşamı ediyorum. Sabahı edemiyorum. Başka bir fikir düşünemiyorum. Gece gündüz Hanife diye sayıklıyorum. Niyetim İstanbul'a gitmekti. Ama Hanife benimle olursa, belki Ürgüp'te kalırım. Hanife'siz bütün Ürgüp'ü verseler, ne yapayım? Ama gönlü olursa, İstanbul'a da ikimiz birlikte gideriz. Veririz sırt sırta. O da çok iyi bir yaşam olur.

Haber saldım: 'Şu gün, şu saat merdivenden hoplayıver! Gelip seni şurda bekleyeceğim. Gideceğiz. İki bir deme. Bir saniye aklından çıkarma; benim gıymatlımsın. Umudumu boşa çıkarma. Damın ardına dolanıver. Senden sorumluyum!' dedim.

Kavilleştiğimiz gün geldi. Gidip bekledim. Kapandım yerin yüzüne. Çitin dibinde sildim kendimi, kem gözlere görünmeden bekliyorum. Yatsılar okundu. Namazlar kılındı. Bekliyorum. Bir yatsı daha oldu sanki. Sonunda damın ardına hopladı bu. Usulca koşup vardım. Tuttum elini. Eli tıpkı körüğün önünden alınmış demir gibi yanıyor. Yürüdük el ele. Kuruçay'ın öte yanında arkadaşlar bekliyor. Atları çekmişler. Terkiye attığım gibi bunu, sürdüm. Karain'e gideceğiz. Başkadın Pınarı'nın yanına varana kadar konuşmadık. Abdullah çıktı. Aman bizi Akköy'e aşır dedim ona. Ardımıza düşen olursa, Akköy'den Aksalur'a geçeriz. O yana gider gibi yapıp bu yana döneriz. Kandırırız ana babasını, hem de candarmaları.

Sormayı unutmuşum baştan, o zaman sordum: 'Kız senin yaşın dutuyor mu?' Yanıt olarak bana, 'Dutmuyorsa da, dutuyor' demesin mi! Tam on sekiz gün bu Kapadokya denilen küçük bölgenin içinde yittik biz. Ordan oraya geçiyoruz. Yeraltı şehirlerine iniyoruz. Perilerin evinde saklanıyoruz."

Hele birinde, Hanife kayıp. Mustafa arıyor tarıyor; yok. Meğer gidip peribacalarının birinin koynuna yatmış, güneşleniyor. Bulunca Mustafa sarılıyor. "Gız aklım fırtıp gideyazdı!"

"Birbirimize mani söylüyoruz. O bana dinsel maniler söylüyor. Ben ona biraz ayıplardan atıyorum.

Çarşıdan aldım tuzu
Ürgüp'ten aldım kızı
Her meyveden çok iyi
Hem tadı var hem tuzu

Hanife alnıma şaplak vuruyor. Yeraltı şehirlerinde, peribacalarının arasında konukluğu uzatıyoruz biz. Dostların dostlarının evinde kalıyoruz. Bizim buralarda kız kaçırmak ayıptır. Ama kız kaçıran oğlanı ele vermek daha ayıptır. Hanife'yi kolumun üstünde uyutuyorum.

Elma aldım kokuyor
Yârim kitap okuyor
Kız oğlanın altında
Bulgur bulgur terliyor

Gene vuruyor şaplağı; 'Pis!' diye söyleniyor. 'Hep böyle şeyler söylüyorsun! Biraz iyi şeyler söylesene, namazlı aptesli, dinsel?'

'Onları da bilirim!' diyorum usulca.

Şu Ürgüp'ün ayazı
Gel bize bazı bazı
Ak göğsünün üstünde
Kıldım bayram namazı!"

Hanife bu kez iyice vuruyor şaplağı. "Pissin işte, pissin!" diyor. Sonra ansızın pişman oluyor. "Tövbe diyorum tövbe. Yoksa dilim şişer!" Mustafa, "Evet, tövbe de; dilin şişer, ne yaparız? Boğulur moğulursun! O zaman ben ne yaparım?" diyerek kucaklayıp öpüyor Hanife'yi. Hanife o zaman bir şaplak daha atıyor. Mustafa kaçıyor. Hanife onu yakalayıp kucağına atılıyor,

ısırıyor burnunu, kulağını. "Aah ah, hangi şeytanlara uydum? Neden kaçtım?" diye söyleniyor.

"Bu nasıl söz Hanife? Benimle kaçtığına pişman mısın?"

"Seninle kaçtığıma değil, kaçtığıma pişmanım..."

Mustafa kendi kendinin dudağını ısırıyor.

"Bizim Ürgüp'te kadınlar böyle filozof konuşur. Düşünür kalırsın" diyor Mustafa Bey.

Ona özenip kendisi de filozof konuşmaya çalışıyor. "İlk kaçan biz değiliz Hanife. Son kaçan da biz olmayacağız. Bu işte ben en çok neye önem verdim, biliyor musun? Senin sevgine! Sen beni sevmesen, elini nasıl tutardım? Kaçtık ama, kaçmayı sen kolay mı sanıyorsun? Sevmesen, bu çok zor işi nasıl başarırdım? Zor bir iş başardık ama iyi bir işi başardık; hiç üzülme bunun için!"

Mustafa bir gün içinde saklayıp durduğu niyetini açıkladı Hanife'ye: "Kendi kendime diyorum ki, seni alıp İstanbul'a yollanayım. Orda ben Tiftik ve Yapağı Dışsatım Birliği'nde depo memuru olarak iş bulmuş idim. Askerliğimi yaptıktan sonra gene gidecektim. Bana gene gel diye tembih etmişlerdi. Bu durumda yalnız gidip ne yapacağım? En iyisi, ikimiz gidelim. Birlikte gidelim, İstanbul bir güzel görsün! Görsün de, gözünün çayırı açılsın!"

İstanbul o zaman bugüne göre ıssız sayılır. Atlı da sığar, itli de. Mustafa sordu Hanife'ye: "Söyle canım, yanıtını bilmek istiyorum. Ne diyorsun?"

"Biz..." dedi, "İstanbul'a gitmeyelim. Habar salalım, anamgilin öfkesi dindiyse, Ürgüp'e varalım. Yuvamızı Ürgüp'te kuralım. İnsan Ürgüp'ü bırakır, İstanbul'a gider mi? Ürgüp bırakılır mı? Ben Ürgüp'ten ayrılırsam yaşayamam. Senden ayrılırsam, hiç yaşayamam!"

"Ebeee! Onun bu sözünü duyunca ben de düşündüm kaldım.

On sekiz gün daha gizlendik biz köylerde. Peribacaları arasında, yeraltı şehirlerinde, kertenkele gibi ordan oraya kaçıştık.

Candarmaları atlattık. Hanife'nin ana babasını, kardeşlerini atlattık. Sonra kendilerinden haber geldi: 'Artık bu işin nereye varacağı anlaşıldı; dönün gelin!'

'Öyle mi?' Öyle. 'Bu çağrı candan mı?' Candan. 'Bir tuzak yok, değil mi?' Yok.

Bir gece tam yatsı ezanı sırası Ürgüp'e girip, önce kendi ana babamın, sonra Hanife'nin ana babasının ellerini öptük. Onlara Hanife'yi alıp İstanbul'a gitmek niyetinde olduğumu sezdirdim. Sezdirmek ne demek; açık açık söyledim. Hem Hanife'nin ana babası, hem kendi ana babam dediler: 'Gitme, sakın gitmeyin!' "

Kaymakam Fahri Bey

Mustafa gerçekten şaşırdı; ne yapacak? Bir karar veremiyor. Kahveye çıkıp oturuyor. Kâğıt oynayan arkadaşlarını seyrediyor. Avarelikten de çok, kararsızlıktan ruhu sıkılıyor.

Bir gün gençleri topladı, "Haydin sizinle biraz top oynayalım!" diyerek, bu şimdiki garajların olduğu yere götürdü. Oralar o zaman çayırlık. İki kazık çaktılar. Tek kale oynuyorlar. Birbirine pas veriyor, "kale"ye şut çekiyorlar. Mustafa bu işten biraz anlıyor. Askerlikte oynardı. Bölüğün takımında iki yıl solaçık olarak koştu. Bildiklerini gençlere gösteriyor.

O sırada Kaymakam da memurlarından ikisini yanına alıp dolaşmaya çıkmış. Ordan geçiyor. Adı Fahri Çıvgın. Durup biraz seyretti. Sonra Mustafa'yı yanına çağırdı. Kendi kendine çocukları çalıştırması dikkatini çekmiş. Hem de hoşuna gitmiş. Soruyor:

"Evladım, bu işi sürekli yapmak istemez misin?"

"İsterim efendim; ama ben İstanbul'a gideceğim. Burda durumumuz parlak değil. Askerden önce zaten İstanbul'da çalışıyordum."

"Ne alacaksın orda aylık?"

"Eee, İstanbul'da insan alır biraz."

"Bak evladım!" dedi Kaymakam. "İstanbul'un çoğundan buranın azı iyidir. Gitme, sana burda bir iş bulalım. Hem o işi yap, hem bu gençleri yetiştir. İncesu'ya, Yeşilhisar'a yenilip duruyoruz. Sen hele bunu bir düşün evladım!"

Mustafa, "Düşüneyim efendim!" dedi.

O sırada kitaplıktaki görevli bayan ayrılmış. Kaymakam Bey Mustafa'yı onun yerine 40 lira aylıkla kitaplık görevlisi olarak atadı. Ortaokul diploması vardı. 1. 7. 1944 tarihinde işe başladı.

Mustafa, Ürgüp'e kitaplık görevlisi olarak atandığına çok sevindi. Çünkü Hanife, Ürgüp'ten gitmem diyor. Çünkü kitapları çok seviyor. Kitap okumayı çok seviyor. Kendisi gibi er olarak askerlik yapan Felsefe Öğretmeni Kemal Bey'den çok yararlanmıştı. Ondan yeni düşünceler öğrendi. İnsanların, ulusların uyanmasında kitapları önemli buluyor. Görevine dört elle sarılmak istedi. Kayıtlara göre, kitaplıkta yazma, basma, eski yazılı 2300 kitap vardı. Ama kayıtların gösterdiği kitaplar gerçekte yok. 1928'de Türkiye'de yeni 'abece' kabul edilince, eski Arap 'abece'si yasaklandı gibi anlaşıldı. Bu nedenle eski 'abece'li kitapları bodruma attılar. Onlar da nem içinde kaldı orda.

Mustafa, "Nemli kitapları kurtarmalıyım önce!" diye düşündü. Evden kilimler, yatak çarşafları aldı. Serdi çayıra. Nemli kitapları beşer onar güneşe çıkardı. Serdi tek tek. Sayfalarını çevirdi. Ciltlerin altını üstüne getirdi. Günde yirmişer, otuzar kitap kurutarak hepsini kurtardı. Ama eski yazı okuyamıyor. Neyin ne olduğunu bilmiyor.

Bekir Kütükoğlu adında bir arkadaşı var. Ankara'da Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde okuyor. Onlara eski yazıyı öğretiyorlar. Bir yaz tatilinde Mustafa'ya yardımcı oldu. Mustafa, küçük kâğıtlar kesip Bekir'in söylediklerini yazarak kitapların içine koydu. Yukarı odaya raflar yaptırdı. Böyle böyle, kitapları daha iyi kurtardı.

Bu kitapların arasında küçük bir elkitabı buldular. Bu kitapçıkta kitapların dokuza ayrıldığı yazılıydı. İki arkadaş buna göre bir ayrım yaptılar. Ama Mustafa bu kitapları yurttaşlara verip okuyun diyemezdi. Ayrıca bunları okuyacak insanlar gittikçe azalıyordu. Onlara yeni yazılı, yeni çıkmış, işe güce yarayan kitaplar gerekiyor. Bunları sağlamanın yollarını düşünmeye başladı.

Evinde, elinde yeni yazılı kitabı olanlara gidip konuştu; bunları kitaplığa vermelerini rica etti. Yüz elli kadar kitap toplayabildi. Bunlar arasında romanlar, öykü kitapları çoğunluktaydı. Birkaç tane de bahçecilik, bağcılık, arıcılık gibi kitap vardı. Ama çocuklar için hiç kitap yoktu.

Bir yandan da Kaymakam Bey sıkıştırıyor: "Ne oldu, ayaktopu takımını kurdun mu evladım?"

"Takım kurulmuş durumda, Kaymakam Bey!" dedi.

"Ee, çalıştırıyor musun?"

"İki üç eksiğimiz var. Onları tamamlayıp hemen çalıştırmaya başlayacağım efendim."

Mustafa Güzelgöz gençlere şöyle söyledi: "Sizlerle iki takım kuracağız. Birbirinizle maç yapacaksınız. Ama hepinizin önce kitaplığa gelip kitap okumanız gerekiyor. Takımlara kitap okuyanları alacağım."

"Neden efendim; bizi yeniden okula mı başlatıyorsun?"

"Hayır, okula başlatmıyorum; ama kafanızın bilgilenmesi gerekiyor! Başka türlü karşı takımı yenemezsiniz!"

Ona yanıt verdiler: "Golü atar yeneriz efendim!"

"Tamam, golü atar yenersiniz; ama golü nasıl atarsınız?"

Yanıt verdiler: "Birbirimize pas verir, ayağımızla atarız."

Güldü Mustafa. "Hayır, hayır! Gol önce kafadan, sonra ayaktan çıkar. Siz de golü önce kafanızdan, sonra ayağınızdan çıkaracaksınız. Onun için kitaplığa gelip kitap okumalısınız!"

Gençler dediğini anladı. Kitaplığa gelmeye başladılar. Onlara önce hoşlarına gidecek romanlardan verdi. Okuduklarını anlattırdı. Anlayıp anlamadıklarını denetledi. Sonra yazdı bunları takıma. Başladılar karşılıklı maç yapmaya.

Her gün ikindileri ikişer saat çalışıyorlar. Yakın ilçelere maça gidiyorlar. Onlar da Ürgüp'e geliyor. Ürgüp takımı eskiden yenilirdi; şimdi yeniyor. Kaymakam Bey mutlu. Mustafa'ya diyor: "Mustafa Bey, bir isteğin var mı evladım?"

Mustafa da ona diyor: "Beyim, böyle tek odalı kitaplık olmaz; yeni bir kitaplık yaptıralım. Bu yaz temelini atalım!"

Kaymakam Bey, "Olur, hayhay!" diyor. İnanılır gibi değil; yaz başlamadan yeni kitaplığın temelini attılar. Ama usta geliyor, işçi gelmiyor; işçi geliyor, usta gelmiyor. Kum var; taş yok. Öyle ağır aksak bir yapı çalışması gidiyor.

Mustafa Güzelgöz kendini dörde beşe parçalıyor. Oradan oraya koşuyor. Bir yandan da evlerden, elinde olanlardan topladığı kitapları ayırıp seçti, çocukların okuyabileceği yaklaşık seksen kadar kitap ayırdı. Hemen ortaokul çocuklarına gidip konuştu. "Boş zamanlarınızı okuyarak değerlendirmeniz gerekir aslanlar! Kitap okumalısınız. Sizin için şu kadar kitap ayır-

dım. Daha da bulup bunlara ekleyeceğim. Eğer bu iyi kitapları alır okursanız, size daha da çok kitap bulurum. Kitap okuyanlar büyük insan olur" diye anlatıyordu. Tam o sırada bir parmak kalktı. "Mustafa Amca, kızlar da kitap okuyabilir mi? Kızlar da büyük insan olabilir mi?" Bunu soran Meral'i tanıyordu. "Hem de çok iyi okuyabilir; çok iyi büyük insan olabilir. Çok iyi kitaplığımız var sizler için. Gelin kitaplığa; bekliyorum... Adınızı yazdırıp kitap alın. Boş vakitlerinizde okuyun..."

Yeni çocuk kitapları buldukça ilkokullara da gitti. İlkokul çocuklarıyla da konuştu. Okuyanları sevdi, beğendi; onları ödüllendirdi. Derken bir kitap özetleme, bir de kitap okumanın yararları yazı yarışması açmayı düşündü. Öğretmenlerden seçici kurul oluşturdu. Ödül olarak dolmakalemler, saatler, kitaplar koydu. Seçici kurula Kaymakam'ı da aldı. Kazananlara verilecek ödülleri alabilmek için çarşı esnafından bağış toplattı. O zaman anladı: Bir de Kitaplığı Destekleme Derneği kurması gerekiyor. Hemen bunun için de girişim başlattı.

Kitap özetleme ve yazı yarışması çok iyi sonuçlandı. Kazananların çoğu kızdı. Ödül dağıtımı için düzenlenen tören çok görkemli oldu. Mustafa Güzelgöz derece alan yazıları Ankara'ya gönderdi. "Bunların dergilerde yayımlanması için bize destek olun!" diye ricada bulundu. Bütün bunları yapıyor ama içinde yeterli bir doyum bulamıyordu.

Tahsin Ağa Kitaplığı

Mustafa Bey anlatıyor; Dimitrios dinliyor.

"Bizim ilk çocuğumuz oğlan oldu. Adını koymadan üç gün üç gece şenlik yaptık. Ürgüp'ün içindeki eşi dostu topladık. Varsıl biri olmadığım halde çok mal kestim. Bol bol etleri pişirtip tabaklara doldurduk, yedirip içirdik. Refik Başaran'a haber saldım. Sazını almış, eşeğine binmiş, geldi. Çok güzel çaldı söyledi. Gönlümü fethetti. Mahalleyi şenelttik. Adını Muammer koyduk oğlumuzun. Hanife öyle istedi. Bizim burda çocuklar doğunca şenlik âdeti yoktu. Ürgüp'te biz başlattık. Metin doğunca, Murat doğunca, Nurten, Türkân doğunca, Aziz doğunca hep şenlik yaptık. Topladık eşi dostu, yedirip içirdik, çaldırıp çığırttık."

Dimitrios sözcük kaçırmadan dinliyor. Hem de içinden geçiriyor: "Ben en iyisi bu Ürgüp gezimi bir kitap olarak yazayım. Bu kitapta omurgayı Eşekli Kütüphaneci'nin öyküsü oluştursun."

Mustafa Bey anlatıyor:

"Gerçekte Ürgüp kitaplığının geçmişi eskidir. İlkin yukarda, Temenni Tepesi'ndeydi. Orda gördüğün kümbet yapıyı bizim buralı ama İstanbul'da Padişah Abdülmecit'in sarayında çalışan Tahsin Ağa yaptırdı. O zaman burda, Türklerle Rumlar iç içe yaşıyordu. Sırf Nevşehir'de sekiz bin Rum vardı. Ürgüp'te iki bin. Rumların 'Gymnasium'u var; ama Türklerin bir şeyi yoktu. Tahsin Ağa sarayda ilkin bahçıvanlık yaptı. Sonra kızlarağası oldu. Sonra kendisini Abdülmecit'in kitaplığında görevlendirdiler. Orda kitapları düzenli tutardı. Padişah'ın istediği kitapları götürür, okuyup geri verdiklerini getirir, yerine yerleştirirdi. Vakit buldukça kendi de bütün eski kitapları karıştırır, okurdu. Bunların çoğu el yazması, tek tek kitaplardı. Ama kimi-

sinden ikişer, üçer vardı. Tahsin Ağa bunları saptadı. Baktı, böyle çift kitaplar epeyce var.

Bir gün uygun bir sırasını bulup Abdülmecit'e söyledi: 'Hünkârım, bizim Ürgüp'ten İstanbul'a gelenler dönüp yurduna bir iyilik eder. Ben şu gün oldu, böyle bir fırsatı ne yazık bir türlü bulamadım. Acaba kitaplığınızda iki, üç olan kitaplardan birerini kulunuza bağışlasanız, bunlarla yurduma bir kitaplık açsam, olmaz mı?'

Abdülmecit sordu: 'Bunun için bir yapı var mı?'

'Yok ama yaparız, Hünkârım.'

'Önce yapıyı yap; sonra kitapları düşünelim...' Abdülmecit ilim irfana önem veren bir padişahtı.

Tahsin Ağa Temenni Tepesi'ndeki o yapıyı yaptırdı. Padişah da çift yada üç olan kitaplardan 817 cildi bağışladı. Kitapları develere yükleyip yola çıkardılar. 1854 yılında, Ürgüp'e hem bir medrese, hem bir kitaplık açıldı. Bu işin başına Ürgüplü Hacı Derviş'i getirdiler. Hacı Derviş medreseyle kitaplığı 39 yıl yönetti. Sonra yerine Nail Derviş geçti. Sonra...

Sonra medreseler bütün ülkedeki gibi boşinançlara, kör inançlara battı. Temenni Tepesi'ndeki kitaplık ise 1914'te Eğitim Bakanlığı'na geçti. Ama medrese hâlâ sürüyor. Gün geçtikçe, şu günah bu günah sözleri artıyor. Özellikle kızları okutmaktan kaçınıyorlar. Kızların okuması günah gibi bir anlayış büyüyor. Oğlan okursa kadı, kız okursa cadı olur diye bir sözü ataların sözü gibi söyleyip kuşaktan kuşağa yayıyorlar. Müderrisler, Osmanlı ordusunun savaşta yenik düşmekten kurtulması için 4444 kez Ayetülkürsi okunması gerektiğini söylüyorlar.

Ben 1921 doğumluyum. Yetişip geldiğimde sazı çok seviyordum. Oysa yurdumuzda saz günahtı. Bir saza ne büyük hevesim olduğunu babama söyleyemiyordum. Anama ağlayıp sızladım, kendime bir saz aldırdım. Bir gün, iki gün derken, babam evde saz olduğunu görmüş. Anama bağırıp çağırdı. Buyurdu ona: 'Çabbuk yak bunu!' Anam yaktı zorunlu. Böylece benim saz odun oldu. Ah ah, sazım yakılmasa, ben de Refik Başaran gibi bir sanatçı olurdum! Onun kadar olamasam da, ona yakın, örneğin Keskinli Hacı ayarında olurdum. Özlemim içimde kaldı!"

Aziz, antikacı dükkânından ayrılamıyor. Mustafa Bey, Dimitrios'u alıp gezdirdi. Önce Ürgüp'ün içini dolaştılar. Bir gün Avanos'a, bir gün Göreme'ye gittiler. Bir gün Derinkuyu'ya indiler. Mustafa Bey anlatıyor, arada Refik Başaran'ın türkülerini, kimi türkülerin öyküsünü Dimitrios'a özetliyor. Bir gün gramofona bir plak koydu, onu dinletti. Bakalım sevecek mi diye baktı yüzüne. Dimitrios hiç etkilenmedi. Oysa kendi ağlıyor. "Neyse?" dedi.

"Peki sonra ne oldu?" diye sordu Dimitrios.

"Cumhuriyet kurulunca biraz iyi oldu. Ama temeldeki sorunlarımız olduğu gibi duruyor. Rum yurttaşlar ayıklanıp gittiğinde ben küçükmüşüm; anımsamıyorum. Yaşlılar anlatıyor, onlardan dinliyorum. Pek çok acı olaylar olmuş. Unutulmaz derecede acı olaylar hepsi. Kolay değil; bir savaş geçirmiştik. Savaşın hangisi iyi olmuş da, bizim aramızdaki iyi olsun? Gidenler orda özlemden hasta oldu. Gelenler burda rahat dirlik bulmadı. Suçsuz günahsız insanlar ordan oraya atıldılar. Gene de Kemal Paşa birçok yenilik yaptı. Ama bizde zadegânlık çok güçlüdür. Eşraf güçlüdür. Bunlar halka kolay kolay göz açtırmaz. Çoğu yerde ağalık vardır. Onlar hiç göz açtırmaz. Ağalar da, hocalar da, medreselerden yetişenlerin çoğu, Mustafa Kemal'e de, onun kurduğu Cumhuriyet'e de alttan alttan düşman idiler. Ama bunu belli edemiyorlardı. Onun arkadaşı İsmet Paşa, Cumhuriyet'i biraz korumaya çalıştı. Ama sonraki yöneticiler Kemal Paşa'nın getirdiklerini birer ikişer yok etmeye başladı. Eskiden cahillik fazlaydı; şimdi daha fazla. Gittikçe de artıyor. Bu nedenle bize yeni kitaplar gerekir. Eski yapı yetmez; yeni yapı gerekir. Kitaplık için yalnız tek odalı bir yer var. Kendi kendime gece gündüz düşünüyorum: Cahilliği yok edecek ilaç bilim değil mi? Evet, bilim. İşte o da kitapların içindedir. Cahilliği ancak okumakla yenebiliriz. Karanlığı okuyup öğrenmekle, kafayı ışıklandırmakla yenebiliriz. Yeni bir yapı yaptık tek katlı. Üç odalı, salonlu. Ama onu da elimizden alacak oldular. Neymiş efendim, kaymakamlık makamı yapacaklarmış. Vali geldi, bu yapı kaymakamlık olsun diyor. Aklım kafamdan çıkıp gideyazdı. Karşısına geçip hıçkıra hıçkıra ağladım. Buralar o zaman Kayseri'ye bağlı. Kitapları

hemen yeni yapının içine attım; kitleyip eve gittim. Evden de kız kardeşimgile geçtim. Nere gittiğimi kimseye söylemedim. Ararlarsa, bulamasınlar."

Kitap Sevgisi Nedir?

Mustafa Bey anlatıyor:

"Kitap sevgisi diye bir sevgi vardır sanırım. Ana sevgisi, kardeş sevgisi, yâr sevgisi gibi bir sevgi. Bu sevgi insanın içinde doğuştan mıdır? Yoksa sonradan mı uyanır? Bunu bilmiyorum. Daha doğrusu, ben şöyle inanıyorum: Kitap sevgisi de bütün öbür sevgiler gibi doğuştan vardır; ama uyuyordur. Onun, zamanı gelince uyandırılması gerekir. Kitap sevgisinin bende nasıl uyandığını düşünüp bu kanıya varıyorum.

Çok küçük çocuktum. Benden büyükler eski yazı okutulan okula giderdi. Tam benim başlama çağım geldi, yeni yazı çıktı. Yeni yazıyı öğrenmek için deli gibi çabalıyorum. Ürgüp'e yeni bir öğretmen yolladılar. O bir gösterirse, ben iki öğreniyorum. Üç ay dedi demedi, okumayı söküverdim. Bir 'abece' kitabım var; baştan sona su gibi içtim. Yakınımızda komşularımızdan Kör Saniye Teyze var. Kitabımı aldım mı, ona koşuyorum. Baştan sona okuyorum. Belki otuz üç kez okudum yeni 'abece'mi ona. Benim gibi o da ezberledi.

Daha birinci sınıftayım. İkinci sınıfa verilen okuma kitabını aldım, onu okumaya başladım. Götürüp Kör Saniye Teyze'ye ikinci sınıfların kitabını okumaya başladım. Babamın eline bir Halk Okuma Kitabı geçmiş. Alıp eve getirdi. Onu götürüp okudum Kör Saniye Teyze'ye. Üç yıl boyunca Kör Saniye Teyze'ye kitap okudum; bir kitabı en az otuz üç kez okudum ona. Evde, okulda pek konuşkan değildim; ama çok geveze biri gibi durmadan kitap okuyor, okuduklarımı yineliyordum.

Kör Saniye Teyze'nin evine başka komşular gelirdi. Onlara okurdum. Onlar cenk kitapları bulur getirirdi. Sevi kitapları bulur getirirdi. En çok *Karacoğlan*'ı, *Âşık Garip*'i, *Kerem ile Aslı*'yı, *Elif ile Mahmut*'u, bir de *Koçyiğit Köroğlu*'nu severlerdi.

Ben de severdim. Sevgiyle okurdum. Evde bir iş gerekince anam beni arasa, Kör Saniye Teyzegil'de bulurdu. Hep oraya giderdim, başka yere gitmezdim.

Ürgüp'ün içinde okunacak kitap aramaya başladım. Nerde yeni yazılı kitap varsa, alıp getirip Kör Saniye Teyzegil'e okuyordum. *İnatçı Kahraman Ağa* diye bir kitap buldum. Bunu Jules Verne'in bir kitabından Türkçe'ye uyarlamışlar. İstanbul'daki softalar bir ağayı kandırıyorlar: Vapura binmek günahtır. O da kayığa binerim diyor. Kayığa binmek de günahtır; çünkü vapur da, kayık da gâvur buluşudur. Ağa da Boğaz'ı geçip Anadolu Yakası'ndaki evine gelecek. Hayır, Trakya'dan başlayarak bütün Kuzey Karadeniz'i, Kırım'ı, Azak Yarımadası'nı, ta Kafkaslar'a kadar sefer eyleyip Erzurum, Erzincan, Diyarı Rum dolaşıp, Asi Yozgat'ı, Bolu'yu, Dil İskelesi'ni dolaşıp Üsküdar'daki evine geliyor. Bu kitabı Kör Saniye Teyze'nin evinde kadınlara bölüm bölüm okuyorum; deli oluyorlar. Her gün toplanıyor, kimi yerde gülerek, kimi yerde ağlayarak beni dinliyorlar.

Bol bol da kayısı kurusu, üzüm kurusu, iğde, ceviz getirip ceplerimi dolduruyorlar. Bunları almak istemiyorum. Almazsam güceniyorlar. Ben okudukça ağlıyor, gülüyor, bin bir kez maşaallah çekiyorlar. Böylece benim kitap sevgim artıyor. Beni dinleyen insanların kitap sevgisi uyanıyor. Ben sanırım, kitap sevgisi diye bir sevgi tıpkı ana sevgisi, kardeş sevgisi, yâr sevgisi gibi bir sevgidir. Dedim ya, bu sevgi insanın içinde doğuştan vardır; ama uyuyordur sanırım. Zamanla uyandırılması; yoksa, olan yerlerden alınıp aşılanması gerekir. Kitap sevgisi bende ta çocukluğumda işte böyle uyandı."

Bilmezlikten Çektiğimiz

Bir gün Mustafa Bey, Dimitrios'a şöyle dedi:

"Bak efendi yiğenim, benim içimde yanan ateşi anlaman için evinde hiç kitap olmadığını düşün!" Ekledi: "Bununla kalma; bu yaşına kadar ders kitabı dışında, din kitabı dışında hiçbir kitap okumadığını düşün! Burda kalma; hiç okuma yazma bilmediğini, bu yaşamda sana kimsenin 'abece' öğretmediğini düşün! Böyle düşünürsen hem benim yaptığım işi, hem de bizim halkımızın durumunu doğru olarak anlayabilirsin!"

Mustafa Bey anlatıyor:

"Çevremizde cahilliğin etkileri gün geçtikçe artıyordu. Ürgüp'ün toplam 25 köyü var. Bunların hepsine 1935'e kadar okul açıldı. Okuma yazma bilenlerin oranı, yurtta yüzde on sekiz iken bizim ilçemizde yüzde elliye çıkıyordu. Halkın kafası bizde bir derece iyi; ama genel olarak yurtta karanlık bastırıyordu. Orda burda öğretmenlere saldırılar oluyor. Cumhuriyet'e karşı alttan alta kımıldanan düşmanlık öğretmenlere çevriliyordu. Çünkü Cumhuriyet'e açıkça cephe alamıyorlardı.

Sultansazlığı'nın ordan biri yaralı geldi. Batmış çıkmış. Okulda çocuklara top oynatıyor. Hocalar, 'Top oynamak günah!' diyor. Niçin günah? 'Çünkü top Hazreti Ali Efendimiz'in başıdır. O mübareğin başı tepilir mi?'

Öğretmenin biri de benim hesap saz çalıyormuş. Eee, saz da günah. Saz çalan adamın babasının gömütüne sırtlan girer. Sırtlan her gün, evlat saz çaldıkça ölünün göğsünü tırmalar. Sürekli yapar bunu. Evladı saz çaldıkça her gün yapar. Düşün, adam ne kadar büyük acı çekiyor. Yani halkımızın üstünde öyle bir karanlık var ki, yırtılacak gibi değil!

Daha beter olayları gazetelerden okuyoruz: A ilinin Gp ilçesinde, evinde uyuyan öğretmenin odasına dinamitin fitilini

ateşleyip camdan attılar. Dinamit lokumunun içine kundura çivisi doldurmuşlar. Bunlar öğretmenin yüzüne gözüne, bütün bedenine saplandı. Bunları okudukça yerimde duramıyorum. Elimin altındaki kitapları ışık topları gibi, karanlığın, hem de karanlıkçıların üstüne fırlatıp fırlatıp atasım geliyor. İçimde böyle bir hırs var. Ama kimseye hırsımı açıklama cesareti bulamıyorum.

Öte yandan neler oldu, biliyor musun Dimitrios Efendi yiğenim? İl, ilçe merkezlerindeki Halkevleri'ni kapattılar. Köylerde Halkodaları vardı. Bunları Kemal Paşa açtırmıştı. Sonradan gelenler hepsini kapattılar. Yapılar Maliye'ye geçti. Bizim burda da vardı bir Halkevi. Bir gün baktım, kitapları Cansız'ın fırına gidiyor. Ateşe basıp yakacaklar. Koştum hemen; 'Yahu siz çılgın mısınız, ne yapıyorsunuz?' diye bağırdım. Kapıp kurtardım kitapları. El koyup hepsini kitaplığa aldım. Bunu yapabilmek için Malmüdürü'ne bir 49'luk alıp gönlünü ettim. Kitaplara yapılan kıyım halka yapılan kötülüktür bence. Ben buna hiç dayanamam. Nerde böyle bir olay, böyle bir kitap kıyımı görsem, o an başkaldırasım gelir. Başım döner, gözüm önümü görmez."

Adam Yerine Konulmak

"Kitap sevisi yüzünden benim Eşekli Kitaplık işine koyulmamın bir nedeni daha var; bu neden beni çok tedirgin ediyordu. Bunu bilmem ki nasıl anlatayım? Kaymakam başta, sekiz on memur bir köye gidiyoruz. Diyelim bir selektör açılışı var. Köylüye cins tohumluk sağlanacak. Köylüler kalkıp bizi karşılıyor, buyrun efendim buyrun. Herkesin altına birer sandalye sürüyorlar. Doktorun altına, ziraatçının altına sürüyorlar. Veterinerin altına sürüyorlar. Ortaokul müdürünün, öğretmenin altına sürüyorlar. Nüfusçunun altına da sürüyorlar. Ama bana sandalye yok. Örneğin, Aksalur'da iki kişi bir sandalyeye oturduk. Demek bana sandalye düşse bile yarım düşüyor. Kimi yerde onu da bulamıyorum. Ama öbürlerine var. Buyrun efendim buyrun. Bir köy, iki köy. Tepemin tası attı. Bu duruma çok kızıyorum.

Bir gün kendi kendime, 'Kızma Bay Mustafa, ne kızıyorsun? Altına sandalye sürülenler köylüye az çok bir hizmet götürüyor. Doktor hastalarına iğne yapıyor. Ortaokul müdürü, öğretmeni çocuklarını okutuyor. Veteriner hayvanlarına bakıyor. Ziraatçı onlara cins tohum götürüyor. Sen de yap bir hizmet, senin altına da sandalye sürsünler! Kızmakla eline bir şey geçmez' dedim.

Düşündüm: Ama ben ilçede kitaplık memuruyum; köylüye nasıl bir hizmet götürebilirim? Köylülere hizmet götürebilmem için köye dönük bir görevimin olması gerekir. Düşündüm: Var mı öyle bir görevim? Yoksa, yok mu? Belki vardır; iyi düşün bakalım.

Düşündüm: Ben de kitap götüreyim! Ama nasıl götüreyim kitabı? Anlattım ya, kimi köylerde eskiden Halkodaları vardı; onlar çoktan kapandı. Ama yapıları duruyor. Kalkıp Karain kö-

yüne gittim. Eski Halkodası yapısını alıp köy kitaplığı yapayım diye düşündüm.

Muhtar İsmail Ağa'yla konuşuyorum: Halkodası'nın yapısını ver, kitaplık yapayım! Beyim diyor, bizim yolumuz, köprümüz, çeşmemiz yok; kitaplığı ne yapacağız? Anlatıyorum ona: Eğer kitaplığınız olursa, yolunuz, çeşmeniz, köprünüz de olur! Anlatıyorum uzun uzun. Muhtar İsmail Ağa, 'Gerekmez Mustafa Bey, kalsın!' diyor.

Karain köyünden bir sonuç alamadan dönüyorum. Öbür köylere gidiyorum; öbürlerinde de sonuç yok. Eski Halkodası'nı kimi muhtar ağıl yapmış, kimi muhtar ahır; vermiyorlar. Benim de bir çirkin huyum var: Dehşetli ağlamacıyım. Bir işi murat ettim de yapamadım mı, ağlıyorum. Eve gelirken koygun koygun ağladım. Akan gözyaşlarımı mendile sildim. Bir yandan da kendi kendime kızıyorum, bir şu işi beceremedin hey herif, şimdi de sulu sulu ağlıyorsun diye.

Düşünüyorum: Köylülere nasıl götüreyim kitabı?

Akşam aklımda bu, sabah aklımda bu. Bir gün, 'Eşekle götür ulan, eşekle!' dedim kendi kendime. 'İki sandık yaptır üçer gözlü. Doldur kitapları sandıklara, sür eşeği köylere! Böyle böyle köylüleri okumaya alıştır. Önce kendin götür köylere kitapları, sonra eşeği bir hizmetliye ver, o götürüp dağıtsın. On beş gün sonra gidip dağıttığı kitapları geri alsın. Almaya giderken yenilerini götürsün; yani birlikte götürelim!'

Böyle düşündüm; o an içime bir sevinç doldu. Hemen bir eşek buldum. Eşekten bol ne var? Orta Anadolu'nun her yeri eşek dolu.

Yaptıracağım sandığın planını çizdim. Üç gözlü olacak. Doksan yüz kitap alacak. Marangoza gittim. Bundan iki tane yapacaksın. Sandıklar kapaklı olacak. Menteşeli, rezeli olacak. Kilitli bile olacak hatta. Haydi ustacığım, göreyim seni!

Marangoz istediğim sandıkları yaptı. Yüzerden 200 kitap alıyor ikisi.

Bir büyük defter aldım. Çizdim bölüm bölüm. Önce kendim gideceğim ya, işgörene de anlatıp gösterdim: 'Birkaç kez benimle gel git, sonra yalnız gidersin. Gider Karacaören'e, Karain'e bağırırsın: Kitapçı geldi! Haydin kitapçı geldi haaa!'

Önce ikimiz gittik. Ben bağırdım:

'Haydin kitapçı geldi! Haydin kitapçı geldi haaa!'

Çok hoştur öykümün burası. Hiç gözümün önünden gitmiyor. Köylüler birer ikişer evlerinden çıkıp çevremizi alıyor. Hoş geldiniz diyorlar çekingen. Hoş geldiniz efendiler. Hoş bulduk, hoş bulduk diyorum. Soruyorlar ne kitabıdır gelen? Din kitabı mı? Hayır, din kitabı değil, okunacak kitaptır, bilgi kitabı. Yani insanı bilmezlikten kurtaracak kitaplar.

Soruyorlar: Parayla mı?

Yanıt veriyoruz: Hayır.

Soruyorlar: Arpa, buğdayla mı?

Yanıt veriyoruz: Hayır, adınızı yazdırıp alacaksınız, götürüp evde okuyacaksınız. Biz on beş gün sonra geri geleceğiz. Bunları sizden geri alıp yenilerini vereceğiz. On beş gün iyi, değil mi? O zamana kadar bu aldıklarınızı okumuş olacaksınız.

Söylediklerimi anlamaya çalışıyorlar. Bir kitaplara, bir bize bakıp, usulca 'peki' diyorlar.

On kitap bir köyde, on yedi kitap bir köyde, yirmi sekiz kitap dağıttık ilk seferimizde. Bir kitap da bizim işgören arkadaş aldı. Başlangıç olarak hiç fena değil. Alanların hepsinin adını, soyadını, aldığı kitabın adını, yazarını deftere yazdım. Karşısına tarih attım. O günü öyle doldurduk. Bir daha, bir daha gittik birlikte. Şu yanı köyleri, bu yanı köyleri, o senin paşas, paşas, paşas dediğin köyleri tüm dolaştık. Sonra bizim işgören yalnız gitti. Ama utanmış, bağıramamış. Geri geldi.

Ertesi gün gene birlikte gittik. Daha ertesi gün gene gittik. Bağır dedim; hayır, bağıramıyor. Yahu, insanın canını sıkma, bağır dedim buna. Bu kez bağırdı. Haşşöyle yahu! Bundan sonra hep böyle yapacaksın. Vardığın köyde benim gibi, 'Kitapçı geldi haaa!' diye bağıracaksın. 'Bu kitaplar Ürgüp Kitaplığı'nın bir hizmetidir' diye de açıklama yapacaksın. Önce verdiklerini alacaksın. Sonra yenilerini vereceksin. Hepsini böyle benim yazdığım gibi deftere yazacaksın. Sen bu işin memurusun. Eşeği de senin üstüne yazıyorum. Eşekle ikinize aylık bağlatacağım dedim.

Kaymakam'a gidip böyle böyle yaptım diye anlattım. Beni kitaplığa aldınız; ben de böyle bir iş tuttum. Bilmezliğin tarla-

sına bir küçük kültür fidanı diktim. Eğer destek olursanız, bu fidan büyüyecek dedim. Kaymakam, 'Evladım sen ki gençleri çalıştırdın, komşu ilçeleri tüm yeniyoruz, hatırın için destek olurum' dedi. Ben de ona, bundan böyle Ürgüp ayaktopu takımını çok iyi çalıştıracağım diye söz verdim.

İstanbul'daki Hemşeriler

"Evet, biz Eşekli Kütüphane'yi köylere götürüyoruz; ama elde yeteri kadar kitap yok. En önemlisi de, çocuk kitabı yok. Dergi yok. Zihin açan, uyandıran, köylünün yaşamını etkileyecek kitaplardan yeterince yok. Kendi kendime, 'Haydi bakalım, buna da bir çözüm düşün Mustafa Güzelgöz' diyorum.

Böyle olduğu halde, biz Ürgüp'ün 22 köyünden başka Avanos'un 4, Nevşehir'in 3, Yeşilhisar'ın 3 olmak üzere, toplam 36 köye hizmet veriyoruz. Avanos'un, İncesu'yun, Yeşilhisar'ın üçer dörder köyüne geçip halka kitap veriyoruz. Neden veriyoruz? Ürgüp'ün son köyüyle, diyelim Avanos'un ilk köyü birbirine komşu. İkisinin arası üç adım. Arada bir ilçe sınırı var ama kâğıt üzerinde. Oraya kadar varmışken öbür köye de geçiveriyoruz. Diyoruz böyle böyle, Ey Komşular, kitapçı geldi haaa! Alıp okumak ister misiniz? Alıp okumak isteriz diyenlere veriyor, adlarını defterimize yazıyoruz. Böylece bizim eşeklerin sayısının artması gereği doğdu.

Ankara'ya gidip Genel Müdür'den yeni kadro isteyeceğim. Yaptığımız tek katlı kitaplığın ikinci katını çıkmak ve gereksinmemiz olan yeni kitapları alabilmek için para isteyeceğim. Sık sık oraya buraya gidiyorum diye Kaymakam Bey bana hafif bozuluyor. İncesu'yla yaptığımız ayaktopu maçında altı gol attık. Onda doğuştan maç sevisi var. Herkeste kitap sevisi olacak değil ya. Olsa ne iyi olur oysa.

İncesu takımı bize gelmişti. Onları öyle 6-0 yollayınca, Kaymakam Bey'in hoşnutluğu doruğa çıktı. Bir memur izinsiz görev yerinden ayrılıp il dışına çıkamaz. İzin istemeye gittim. Ayağa kalktı, kucaklayıp öptü önce. 'Evladım Mustafa Bey, artık gönlüm rahat! Senin çabaların başladı, Ürgüp takımı golleri üst üste diziyor. Söyle bir isteğin mi var? Söyle ne istiyorsan ya-

payım!' Kendisinden üç gün Ankara'ya varıp gelme izni istedim. Nedenini de anlattım; böyle böyle kadro ve para gerekiyor.

Kaymakam Bey, 'Olur evladım, hayhay!' dedi. 'Gerçekte iki gün yeter ama, sen üç günde git gel. Haydi evladım, yolun açık olsun!'

Bizim Ürgüp'te iyi pazar kurulur. Üç kelle keçi peyniri aldım biladergile. Otobüsten ayırttığım yere bindim; haydi bana iyi yolculuklar! Haydi ver elini Ankara! Otobüs Ortasar'ın sağından, Uçasar'ın solundan geçip güzel periler yöresinden kurtulup önce Nevşehir'e girer. Orda yolcu indirir, birkaç yolcu bindirir. Aksaray, Acıpınar üstünden Adana asfaltına ulaşır. Ondan sonra hızlanır, ardından kurşun atsan yetişmez. Göz açıp yumasıya Gölbaşı'nı geçip Ankara'ya varır.

Ankara Ankara güzel Ankara
Senden yardım umar her düşen dara
Yetersin onlara, güzel Ankara!

Haydi yet bakalım bize de! Haydi gözünü seveyim, beni eli boş döndürme! Akşama doğru biladergilin Bahçelievler 35. Sokak'taki evinin zilini çaldım. O da yenice Milli Eğitim'deki işinden gelmiş. Güneş de gitmemiş. Hava iyi. Çıkıp bahçe duvarına oturduk. Anlattım niye geldim, zorum ne?

Bilader, Ürgüp'ten haberler sordu. Onları da anlattım. İncesu takımını 6-0 yendiğimizi, Kaymakam Bey'in yanında kredomun çok arttığını, köylere kitap taşıma işini büyütmek istediğimi çünkü diplerine kadar varmışken Avanos'un, İncesu ile Yeşilhisar'ın köylerine de hizmet vermek istediğimizi, yengeleri Hanife Hanım'ın sağlık ve afiyette, çocukların da hamdolsun çok iyi olduğunu, bir kederimiz olmadığını özetleyip anlattım. Açıkçası Ankara'ya Aziz Berker Bey'den kadro ve para istemeye geldiğimi de söyledim.

Bizim bilader işine gider, işinden gelir ama az çok girişkendir. Tanışı bilişi çoktur. Bizim Aziz Bey'i de biliyor. Toplantılarda görmüş. Şöyle çok iyi adam, böyle çok iyi adam diye bana övgüsünü yapıyor. Ben de biliyorum iyi adam; ama iş paraya

dayandı mı, bilmem artık ne kadar iyi? Yarın huzuruna çıkıp derdimizi anlatacağım. 'Anlat anlat, hiç çekinme!' diyor bilader.

Tıraş olup, temiz gömlek giyip, kravat filan takıp yollandım ben Bakanlık'a. Aziz Bey'in dairesini biliyorum. Kapıda duran odacısını da biliyorum. O da beni biliyormuş. 'Hoş geldin Eşekli Kütüphaneci' diye halimi hatırımı sordu. Böyle böyle Aziz Bey'i görmek istediğimi söyledim. Yanında Milli Kütüphane Müdürü Müjgân Cumbur Hanım olduğunu, çıkasıya kadar beklemem gerektiğini söyledi. Bütün gün kalacak değil ya, birazdan çıkar; beklerim dedim. Odacısı çıkarıp bir sigara yaktı. Yaktı, paketi koydu cebine. Ben sigara içmiyorum ama, ayıpladım. Bir tane de sen yakar mısın diye önermesi gerekirdi. Önerse, üstelese de yakmam. İyi ki alışmadım sigaraya, tütüne. Hanife hiç hazzetmiyor kokusundan. O yalnız benim kokumdan hazzediyor. Madem öyle, ne karıştırayım kokumun içine başka koku?

Müjgân Cumbur Hanım çıktı, topal gibi yürüyerek gitti. Topal gibi ama, koskoca Milli Kütüphane'nin müdürü. Üç adım sonra döndü. 'Siz bizim Eşekli Kütüphaneci Mustafa Güzelgöz değil misiniz? Hoş geldiniz; önce dikkat etmedim, özür dilerim' dedi, elimi sıktı. Bizim derneğin bülteninde yazıları çıkar. Ben de gereken saygıyı kendisine gösterdim.

Odacı beni Aziz Berker Bey'in makamına bıraktı. Girip selamladım kendisini. Anlattım, niçin çıkıp geldim, isteğim nedir? Genel Müdür Aziz Berker beni dinledi, dinledi, sonra 'Çık dışarı!' diye kovaladı. 'Bre evladım sen aklını mı yedin? Yoksa kafayı mı üşüttün biraz? Biz şurda, Ankara'nın ortasında, Kediseven Sokak'taki İl Halk Kitaplığı'nın sobasına kömür alamıyoruz. Bütçede beş kuruş paramız yok. Ürgüp'ün köylerine eşek ve hizmetli kadrosu nasıl vereceğiz? İkinci katı çıkacakmış. Para verelimmiş! Birinci katı yaptıramadığımız yüzlerce ilçe var. Çık dışarı!' Dünya başımın çevresinde dönüyor. Duvarın dibine çöktüm. Çökmesem yıkılacağım. Aynı zamanda bir de ağlama tutturdum. Çünkü Genel Müdür'ün çık dışarı demesi çok gücüme gitti.

Hizmetli kalkıp başucuma dikilmiş, soruyor: 'Eşekli Kütüphaneci ne ağlıyorsun?' Anlattım ona böyle böyle: 'Biraz para

alayım, yapının ikinci katını çıkacağım; iki de hizmetli kadrosuyla eşek bütçesi alayım. Ama Sayın Genel Müdür Bey çık dışarı diyor. Şimdi eli boş döner gidersem, hanım almaz beni eve!' dedim. 'Çünkü kendisine mutlaka alırım gelirim diye söz verdim. Eli boş varacağım. Beni eve katmaz. O zaman ben ne yaparım?' dedim. İşgören benim durumuma acıdı. 'Bekle biraz' dedi. Bekliyorum ama ağlıyorum. Bir uygun neden bulup girmiş Aziz Bey'in yanına, ne acınası bir durumda olduğumu anlatmış. Aziz Bey beni çağırdı. 'Söyle, ne ağlıyorsun?' Anlattım böyle böyle: 'Efendim, hanım beni eve almaz!' Gerçek mi? Gerçek! 'Öyleyse sana iki işgören kadrosu ayırıyor, iki de eşek bütçesi veriyorum. Beş bin lira kadar para yazıyorum. Bununla da ikinci katınızı çıkarsınız! Haydi marş!' dedi. Beş bin lirayla ikinci kat çıkılır mı? Gene hiç yoktan çok iyi deyip sevinerek geldim Ürgüp'e.

Ankara'yla Ürgüp'ün arası pek uzun yol değildir ama, gene çeker epey. Yani düşünmek için birebirdir. Düşünüyorum ben: Madem çıktım bu yola, hem de bu kadar ilerledim, devam edeyim. İstanbul'daki, Ankara'daki Ürgüplü hemşerilerin adreslerini toplayıp kendilerine birer mektup yazayım!

İstanbul'da, Ankara'da ne kadar Ürgüplü hemşerimiz varsa, bu önemli, bu önemsiz, bu varsıl, bu yoksul ayırmadan hepsinin adresini topladım. O zaman şimdiki gibi fotokopi aygıtı yok. Daktiloyla, kopya kâğıdı koyup çoğaltarak yazsam ayıp olur. Gece demeyip, gündüz demeyip uğraşarak hepsine birer mektup yazıp rica ettim:

'Böyle böyle, Anadolu'muzdaki cahilliği yenmek, insanların kafasına biraz bilim bilgi taşımak için kasaba merkezine ve köylere kitaplıklar açmaya karar vermiş bulunuyoruz. Bir yandan da şimdilik kitaplık açamadığımız köylere iki eşekle kitap taşıyacağız. Gerekirse bunların sayısını artıracağız. Bu hizmetleri Mobil Bibliyotek ilkesine göre işleteceğiz. Yani köylülere kitapları verip deftere yazacağız. Örneğin, on gün sonra gidip onları geri alarak yenilerini vermek yoluyla kadın erkek köylülerimizin de kitap okumalarını sağlayacağız. Evinizde okunmuş ne kadar kitabınız varsa bize postalayın. Özellikle tarım, kooperatifçilik, bağcılık, meyvecilik, arıcılık üstüne kitaplar bizi

çok sevindirecektir. Resimli küçük çocuk kitapları da gönderirseniz, çok seviniriz. Hemşerilerimiz olarak bizi gazetelere, yarayışlı dergilere abone yazdırırsanız, ayrıca seviniriz!" Dikkat: Çocuk kitapları isteğimiz çok önemlidir, diye bir de ekleme yaptım.

Bir ay geçti geçmedi, paketler gelmeye başladı. Kimi hemşerilerimiz gazetelere, dergilere abone oluvermiş. Kâmile Yıldırım adında bir hanım var, özellikle o çok yardımcı oldu. Kooperatifçilik üstüne kitaplar yolladı epey. Daha ne isteğin varsa bize yaz, çözümüne bakarız diye mektup yazanlar da var.

Böylece düştük bir yola, gidiyoruz biz. Yeni adamlar alacağım, bunlar eşekli adamlar olacak. Kitapları yükleyip götürecekler, toplayıp getirecekler. Artık köylerde adam yerine konulacağım.

İstatistik cetvelleri çıkardım. Fotoğraflar çektirdim. Bunları Ankara'ya yolladık. Bakanlık'a. Genel Müdür Aziz Bey var. Üniversite'nin Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde o zaman asistan, şimdi profesör olan Osman Ersoy Bey var. Beni sever bunlar. Eşekleri, hem de sahiplerini bütçeye koydurdum. 'Yahu bu senin yaptığına Mobil Bibliyotek denir!' diye çok sevindiler. Mobil ama otomobilli, otobüslü değil, eşekli! Güldüler kakır kakır. Beni bir toplantıya götürüp tanıttılar. Çok ciddiye aldılar yaptığımız işi. Ondan sonra ben başladım Ankara'da yada çevremizde yapılan toplantılara gidip gelmeye. Adımı söyleyip tanıtıyorlar. Ayağa kalkıp selamlıyorum; alkışlıyorlar. Yeni ilimiz Nevşehir'e vardım mı, 'Eşekli Kütüphaneci geldi haaa!' diyorlar. Ankara'ya vardım mı, 'Eşekli Kütüphaneci geldi haaa!' Artık gerçekten adam yerine konuluyorum."

Dimitrios düş görüyor:

Peribacalarının tepesine kar yağıyor. Kuşbaşı kuşbaşı dökülüyor gökten. Kar taneleri yere öyle bütün bütün düşüyor. Mustafa Bey, eşeğin yularını tutmuş, yedip gidiyor. Yolu bir yokuşa, bir inişe geliyor. Başına bir yün kalpak geçirmiş. Kalpağın yarı yeri bembeyaz olmuş kardan. Öyle çekerek mutlu mutlu gidiyor. Çok uzaklardan avcıların tak tak sesleri geliyor. Yolun geçtiği bölge birden sisleniyor. Bir yamaçta kurtlar uluyarak, bir yamaçta tilkiler sıra olup hem de iki ayaklarının üstüne kal-

kıp havlayarak dere yukarı giden Mustafa Bey'e bakıyor. Mustafa Bey avcılarla birlikte Ulaşlı köyüne giriyor. Eşeği odanın altına çekiyor. Köylüler koşup geliyor. Çocuklar okunmuş kitapları koyunlarından çıkarıp uzatıyor. Bunlar her biri somun ekmek gibi sıcak sıcak kitaplar. Çocuklar okuduklarını verip yenisini alıyorlar. Arka planda kar yağışı sürüyor. Mustafa Bey şakalı sözler söyleyerek kitap alıp vermeyi sürdürüyor.

Sonra toprak tencerelerde Arapaşı pişmiş. Sininin üstüne hamur yayılmış. Nerden buldularsa, nerdenk ekşileri hazır edilmiş. Hep birlikte oturuyorlar. "Tanrı'ya çok şükür, bin şükür!" çekiyorlar, "Kitaplı günlere kavuştuk! Arapaşı yiyeceğiz!" diyerek kaşıkları sininin ortasındaki tencereye daldırıyorlar.

Mustafa Bey çevrede bakınan çocuklara adlarını soruyor. Söylüyorlar: Zekiye, Ramazan, Fatma, Güssün, Mevlüt, Dudu, Kadir, Pınar, Zehra. "Koyup gidenler nurda yatsın; bunlar ne güzel adlar böyle?" Onları sofraya çağırıyor: "Gelin, sıkışın aramıza! Gönlün sığdığı yere köy sığar!" diyor. Çocuklar kitaplara binip kimi kapıdan, kimi pencereden uçup gidiyor. Yeryüzünde sis kalmıyor. Kar, güneşli bir havada yağmayı sürdürüyor. Çocuklar Ulaşlı'nın üstünde belki yüz yirmi kez dönüyor ellerinde resimli kitaplarla.

Düş güzel güzel giderken, Mustafa Bey bu kez Ankara'dan birçok kitapla, birçok parayla dönüyor. Gür gür gür ederek bir otobüs karlı yollardan Ürgüp'e giriyor.

Dimitrios'un düşü pembe boyalı şeker gibi tatlı tatlı sürüyor.

Gezici Kitaplık Olayı

"Gün geçtikçe ünümüz büyüyor. Artık kütüphanemize çeşitli dergiler, gazeteler geliyor. Bunların kimini Bakanlık, kimini dost kuruluşlar yolluyor. Kimine İstanbul'da yaşayan Ürgüplü hemşeriler bizim için abone oluverdi.

Gelen yayınlardan biri, İstanbul'da çıkan Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni'dir. Bu bültende Prof. Osman Ersoy'un bir makalesi var. Gezici kitaplıklar üstüne uzun bir yazı bu. Konuyu bütün gelmişi geçmişiyle, öbür ülkelerdeki boyutlarıyla ele alıyor. Bizim Kütüphaneciler Derneği Bülteni tam 182 sayfa. Yılda bir kez yayımlanıyor. Para olsa, iki üç kez yayımlanacak. Gerçekten para yok. Var ama başka işlere harcanıyor; kitaplıklara yok. Koskoca bir Türkiye daha bütün illerine kitaplık açamıyor; onlara gereken kadroyu, parayı ayıramıyor. 'Ben başbakan olsam, kitaplıklara önem veririm. Bir toplumun en büyük yerleşimden küçük yerleşimine kadar her yerinde kitaplıklar varsa, halk kitap okuyorsa, o toplum her işine yetip artacak parayı bulabilir. Akıl uyanmayınca kafa çalışır mı? Kafa çalışmayınca para kazanılır mı? Aklı uyandıracak olan da kitap, kitaplık. Ben böyle düşünüyorum.'

Osman Ersoy'un uzun makalesi ikiye bölünerek bu bültenlerde çıktı. Oturup okudum. Ohoo, eller almış yürümüş. Biz daha yolun başında bile değiliz. Eller uzaklarda yaşayan işçilerine, orman içi köylülerine, yeraltı madencilerine, kimi yerde kayıkla, kimi yerde gemiyle, kimi yerde trenle, kimi yerde otobüsle kitap ulaştırıyor. Issız yerlerde yaşayan halka, özellikle çocuklar için kitap götürüyorlar.

Okuduğum makalenin bu noktası beni çok etkiledi. Eğer geleceği kurtarmak istiyorsak, kitapları asıl çocuklara okutacağız. Elbet bu kitapların çok iyi seçilmesi gerekir. Ama önce kitap

bulmalıyız. Seçim sonra. Hemen oturup İstanbul'daki hemşerilere yeni mektuplar yazdım. 'Bize resimli çocuk kitapları gönderin. Lütfen bu kitaplardan bolca gönderin; çok önemlidir!' dedim.

Köylere kitap dağıtmaya sık sık gidiyorum. Bunun için yola çok erken düşüyorum. Yolda kimsecikler yokken, ortalık ıssızken düş kurmak hoşuma gidiyor. Peribacalarının başından kitaplarım güvercinler gibi fırlıyor. Gözümün önünde büyük mü büyük, geniş mi geniş bir resim oluşuyor. Bu resmi çok seviyorum."

Dimitrios, Mustafa Bey'in anlattıklarını not ediyor. Mustafa Bey anlatmayı sürdürüyor:

"Zaman zaman düşünüyorum: Gerçekten yararlı mı yaptığımız bu iş? Bundan kuşkum yok ama, insan yanılmış olabilir kimi zaman. Bir gün yanıma eski adı Fineson olan Mustafapaşa köyünden bir delikanlı geldi. Benden hemen ivedi olarak Türk Ceza Yasası istedi. 'Bu kitap var mı sizde?' diye soruyor. 'Yok!' dedim. Gerçekten yoktu. Sordum: 'Ne yapacaksın Türk Ceza Yasası'nı?' 'Bana lazımdı...' dedi. 'Ben sana onu gelecek sefer bulur getiririm' dedim. Delikanlının adını, soyadını, istediği kitabı yazdım. Defterime bakarak gün de verdim. 'On gün sonra getireyim' dedim.

On gün sonra gerçekten bulup götürdüm. Delikanlı adını yazdırdı, sonra da yasayı aldı.

Üç gün sonra Ürgüp'e kendisi çıkıp geldi. Yasayı okumuş, geri veriyor; hem de, 'Yaşamım kurtuldu, yaşamım!' diye seviniyor. Elimi öpüyor. Oturtup çay ısmarladım. Sordum ona: 'Nasıl kurtuldu yaşamın? Anlat hele!' dedim. Hem çayını içti, hem duygulu duygulu anlattı:

"Beyim, Allah'ın bildiğini kuldan saklamak olmaz. Gene de anlatacaklarım aramızda kalsın. Ben bizim köyden bir kızı sevdim. Doğrusu kız da beni seviyordu. Ama ana babası biraz varsıldır. Biz de yoksuluz onlara göre. Kızın gönlü var; ben de arzuluyum. Anamgili yollayıp istettim.' İçimden o an, 'Bu delikanlının öyküsü aynı bizim öyküye benziyor!' dedim.

Delikanlı anlatıyor: 'Kızın ana babası bu iş olmaz diyor. Hele hele? Valla olmaz; gelip durmayın! Yanlarına iki komşu alıp

bizimkiler bir daha gitti. Gene olmaz demişler. Söyledik ya size, olmaz; boşuna gelip gidip durmayın! Eee peki, ne olacak şimdi? Ben düşünmeye başladım: Bu kızı kaçırsam nasıl olur acaba? Kıza haber saldım, kaçar mısın benimle? Kaçarım ama yaşım tutmuyor dedi. İnceletip baktık; yaşı gerçekten tutmuyor.' İçimden, 'Bir buracığı bizim öyküden ayrılıyor!' dedim.

'Kızın kendi iyi kabalamış ama yaşı küçük. Ana babası bizi yakalatır, ceza aldırır. Acaba ne kadar ceza aldırır? Hele şunu bir öğreneyim bakalım dedim. İşte o zaman sizden kitabı istedim. Ama Beyim cayır cayır yanıyorum, yanıp tutuşuyorum. Kitabı alır almaz okudum. Kız kaçırmanın cezası yedi buçuk yıl. Ebee! İşin burası kötü. Ben yeniden düşünmeye başladım: Şimdi kızı kaçırsam, en geç bir ay sonra cavır ana babası bizi yakalatacak. Atacaklar beni dama. Yalvarıp yakaracağız. Tarla satacağız. Ağızlarına kaşık kepçe sığmayacak. Ben yedi buçuk yıl yatacağım. Çürüyeceğim içerde. Bu arada kız durur mu? Dursa kaç yıl durur? Onu verecekler başka birine. Çıkacağım damdan. Benim gençlik geçip gitmiş, kız da başkasıyla evlenmiş olacak. Eee, ne anladım ben bu işten? Kız öyle de gidiyor, böyle de! Kendi kendime, kaçırma ulan dedim. Vazgeçtim efendim. Böylece yaşamım büyük bir sakıncadan kurtuldu!' Anlatıyor, anlatıyor.

'İyi etmişin!' dedim delikanlıya. 'Aferin!' dedim. Ona üç kitap verdim. Adını deftere yazdım. 'Bunları oku, sonra sana yeni kitaplar vereyim. Sen kendini iyi bir yola sok. Ben sana her zaman yardım edeyim. Dünyada kız mı yok? Dengin olan başka bir kız bul. Onunla düğününü yapalım. Onunla mutlu olmaya bak. O zaman daha iyi kurtulur yaşamın!' dedim.

Bu delikanlının geldiği Mustafapaşa köyünde sonra başka girişimlerimiz oldu. Delikanlıyı kurduğumuz kooperatife üye yazdık. Orda da, yeri oyarak küçük bir şarap fabrikası kurduk. Delikanlı bu çalışmalara var gücüyle katıldı. O yoldan paralar kazandı. Hem de güzel öncü çalışmalar yaptı. Sevdiği başka bir kızla düğününü de yaptık. Bir fırsat bulup düğününe gittim. Hatta çıkıp oyunlar oynadık. Destekledim, kutladım delikanlıyı. Elimden geldiğince düğünü şenlendirmeye çalıştım. Birbirinden gürbüz, güzel çocukları oldu."

Profesör Osman Ersoy yazısında, "Eşekli Kitaplık olayı ise dünyada yalnız bizde var!" diyor. İyi ki var. Olmasa delikanlı cezaevini boylamıştı!

Köye Kitaplık Açılışı

Mustafa Güzelgöz, Karain köyünün muhtarı İsmail Ağa'dan eski Halkodası'nı kurtaramayınca umudunu yitirmedi; ama içindeki kırgınlık yemyeşil çöreklenmiş, uyuyor. Şimdi çürük çarık, yıkık mıkık, ne kaldıysa, eski Halkodaları'nı kurtarıp, onarıp, kitaplık açma işine yeni bir hızla atılmak istiyor. Halkodaları'nın yapıları köy tüzelkişiliklerine bırakılmıştı.

Kaymakam'a söyleyip biraz baskı yaptırsa olabilirdi. Ama bu yöne gitmiyordu. "Halkın istemediği bir işi yapmışın; ama tutmaz ki! Tutmayınca da, yapmışın kaç para; boşa yorulmuş olursun" diye düşünüyordu. Ama düşüncesi hemen orda kalmıyordu. "Halkın ne zaman gönlü olacak; ne zaman o tutacak işi yapabileceğiz?" Karain köyüne gidip bu işi yeniden kurcalamasa bile, öbür köyleri yeniden yoklayabilirdi. Mustafapaşa'da, İbrahimpaşa'da, Cemil'de muhtarları ve halkı yokladı.

Cemilköy'de olanak var gibiydi. Köylülerden, "Biz yeniliği severiz, biz Cumhuriyet'i severiz!" gibi konuşanlar vardı. Cemilköy'ün yolu biraz uzundu. Mustafapaşalılar tutuverse, kitaplık açılışını ilk orda başlatsa, çok daha iyi olurdu. Yeniden gidip konuştu; Muhtar Saim, bu kez daha anlayışlı karşıladı kendisini. Sıvaları dökülmüş, camları parçalanmış, kapıları işe yaramaz duruma gelmiş Halkodası yapısının onarımına başlayacaklar.

Mustafa Bey de camdır, çividir, çimentodur bulacak.

Muhtar Saim'in başka istekleri vardı. Onları birbiri ardına sıralamaya başladı: "Biz de gençler için ayaktopu takımı isteriz. Biz de kooperatif isteriz. Üzümlerimizin değerlendirilmesini isteriz. Küçük bir şarapevi açılmasını isteriz..."

"Ben Ürgüp Kaymakamı değilim; ama size elimden gelen yardıma hazırım. Gönlünü edip Kaymakam Bey'i köyünüze ge-

tiririm; isteklerinizi kendisine burda anlatırsınız. El ele verip bazı başarılar sağlayabileceğimize inanıyorum. Kitaplık açılması bir başlangıç olsun."

Hızlı bir çalışma başladı. Mustafa Bey iki gün Ürgüp'te, bir gün burda. Durmadan yol tepiyor. Taşıt denk geliyor mu? Geliyor elbet; kimi zaman kamyon, kimi zaman cip, minibüs, şu bu. Kimi zaman çivi, çimento; kimi zaman cam, çerçeve. Başkalarına yardım edebilmek için başkalarından yardım sağlamak gereğini çok iyi kavradı. Ürgüp çarşısını dolaşıyor durmadan. Ama Ürgüp esnafının eti ne budu ne? Köyde gücü yetenlere de başvuruyor.

Bankalara gidiyor. Bir küçük kitaplık. Duvarları çıkılmış. Çatısı da var. Ama onarılacak. Kapısı, pencereleri kırılmış. Onarılacak. Tavan taban da biraz onarım ister. Ama bir at, bir deve değil. Siz biraz, öteki biraz verirse, ikiraz olur. Bu ikiraz sözünü de kendi uydurdu. Böyle böyle insanları güldürerek, her sakaldan bir tel alınsa, köseye sakal olur diyerek bir şeyler çıkarıp vermelerini sağlıyor. Bu nedenle iki gün Ürgüp'te, bir gün Cemilköy'de. Böyle olmazsa işler yürür mü?

Bir huyu var; kimi zaman onu kendi de sevmiyor. Kafasına bir iş koydu mu, gece onu, gündüz onu düşünüyor. O iş mutlaka olacak. Olmazsa yandı. Mustafa Bey hastalanıyor. Altdudağı yarılıyor. Uykusunda o işi sayıklamaya başlıyor. Hanife Hanım kaygıyla onu yatıştırmaya çalışıyor. Sabah kalkıp bir küçük bardak çay içmeden fırlıyor.

"Haydi yapıyı yaptık, ağzını yüzünü tamamladık diyelim. Yalnız bir yapıyla kitaplık olur mu? Daha onun içine dolap gerekir. Masalar, sandalyeler gerekir. En başta da kitaplığı açıp kapayacak bir görevli gerekir. Görevliye aylık gerekir! Adam gelir, babasının hayrına sabahtan akşama kadar orda oturur mu?" Sabaha kadar, sabahtan akşama kadar, boşa koyuyor dolmuyor, doluya koyuyor almıyor. Bedence de zayıflayıp sinir süpür bir insan oluyor. Hanife Hanım'ın daha çok şikâyeti var ama hepsini dile getirmiyor.

Onunki huy. Hanife Hanım "papır" diyor ona. Denizde yüzen papır. İstimi aldı mı, gür gür gür gidecek. Yavaş gitmek, duraklamak yok. Elinden gelse uçacak. Biraz söyleyip eleştirince

de, "Elbet uçarım, başarabilsem vallahi uçarım; iki saat Ürgüp'te, bir saat Cemilköy'de. Ara sıra İstanbul'a, Ankara'ya da giderim." Eğitim Koleji öğrencileri evlerinden, önceki ağabeylerden, ablalardan dünyanın kitabını toplayıp, temiz temiz kutulara doldurmuş. Bunları Ürgüp'e gelen otobüslere vermişler. Hepsi geldi. Saydı, ayırdı. İki binden fazla kitap. İşte böyle. Köye açacağın kitaplığa kitap da ister. Kuş olsa, iki saatliğine bu kolejin öğrencilerine de uğrar, teşekkür eder; uygununa getirip yeni yardımlarınızı bekleriz diye dokundurur.

Cemilköy kitaplığının yapım onarım işleri bitti. Dolanıp, güz geldi. Orda çalışacak görevliyi de buldu. Eşeklerden biriyle köyleri dolaşan Hakkı'yı çağırdı. "Oğlum işte sana üç bine yakın kitap. Daha gazeteler, dergiler de abone ettireceğim. Üç gün kitaplıkta duracaksın, üç gün köylere gideceksin. Bir gün de senin haftalık tatilin olacak. Ankara'dan yeni bir görevli atandırasıya kadar böyle götüreceğiz. Haydi göreyim seni." Hakkı, zaten o köylüydü. Böyle bir görevlendirmeyi canına minnet bildi.

Harmanlar kalkarken köylerden biraz da arpa buğday toplattı. "Birrer şinik verin, yarımşar şinik verin. Hiç almam demem, birer ikişer fincan verin. Ben onları da alırım. Böyle böyle Cemilköy kitaplığına bir takım ansiklopedi alırız. Verin de, az verin. Siz bize verin ki, biz de size verebilelim. Haydin, veren eller dert görmesin. Haydin, arpa veren altın, buğday veren gümüş bulsun." Böyle deyip güldürüyordu durmadan.

Bağbozumu geldi. Üzümler kırıldı. Sıkıldı. Şıralar kaynatılıp pekmezler oldu. Kimini şaraba döndürmeye ayırdılar. Eylülün son cuma günü davullar zurnalar çaldırdı. Cemilbey kitaplığının açılış törenini düzenledi. İnil inil öttü zurnalar. Cezayir'ler çaldırdı. Oyun havaları, Misket'ler, Sepetçioğlu, Köroğlu'lar bile çaldırdı. Öğle olup gelirken Hakkı, "Efendim, 'Hoca'ları çağırayım, bir de dua etsinler mi?" diye sordu. "İstiyorlarsa, buyurup etsinler. Duanın kitaplık açılışına hiçbir zararı yoktur" dedi Mustafa Bey.

Taş atmış da kolu yorulmuş gibi yanında Nevşehir Valisi'yle, daire müdürleriyle, Kaymakam Bey geldi. O telefon etmiş, hepsini ayarlamış. İlçeden memurlar, bankadan müdürler,

hepsi geldi. Kitaplık açılışına bunların da zararı yoktur; gelsinler.

Vali Bey yaptığı konuşmada, Ürgüp köylerindeki kültür açlığını, bunu gidermek için yapılan şümullü çalışmaları (ne demekse?) anlattı. Sonra Cemilköylülerin çabalarını övdü. Mustafa Güzelgöz'ün öncülüğünü de övdü tam altı cümle ile. İl Eğitim Müdürü de Mustafa Güzelgöz'ün çabalarını anlattı. Kutladı kendisini, Cemilköy'ün insanlarını. Hiçbiri yanında bir tek kitap alıp getirmemişti; canları sağ olsun.

Cemilköy'ün kadınları ayran hazırlamışlardı bol yanından. Kazanları gölgeye koymuşlardı. Delikanlılar, delikanlı kızlar seferber olmuştu. Evlerden tepsiler üstünde bardaklar getirilmişti. Doldurup doldurup gezdirdiler. İçenler şükür çekti. Kimisi bereket okudu.

Herkes konuşur da, Mustafa Güzelgöz konuşmaz mı? İstanbullu hemşerilerin abone olduğu dergi ve gazeteleri tanıttı. Kolej öğrencilerinin kitap yardımlarından söz etti. "Köye kitaplık açmak, çöle çeşme götürmek gibidir. Kitaplığın girdiği yerden bilmezlik kaçar gider." Bir kitaplığa kavuşmak için Cemilköylülerin gösterdiği arzu ve çabaya çok yakından tanık olduğunu belirtti. Bu arzuyu karşılamak için başta Sayın Vali Bey olmak üzere, İl Milli Eğitim Müdürü'ne, Sayın Kaymakam Bey'e, ayrı ayrı bütün daire amirlerine, bankalara, Toprak Mahsulleri Ofisi görevlilerine teşekkür etti. Bu kitaplığın bütün köylüye, komşuya, özellikle de çocuklara, gençlere yararlı olmasını diledi.

Törenden sonra Mustafapaşa ile Taşkınpaşa ayaktopu takımlarının maçı vardı. Seyretmek isteyenleri oraya buyur ederek törenin bittiğini duyurdu. İçinden ekledi: "Açtığımız küçük bir köy kitaplığıdır. Bu kadar tören yeter..."

Küp Oyunu

Mustafa Bey, insanların içinde o güne kadar pek ayırdında olmadığı derin bir iyilik özlemi olduğunu sezdi. Birine yardım edebilmek için öbüründen yardım almak gerektiğini de düşündü. İstanbul'daki hemşerilerine mektuplar yazıp postalamayı sürdürüyor. Bunlar Ürgüp Kitaplığı'na paket paket çocuk kitabı yolluyor. Böylece kitaplıktaki resimli çocuk kitaplarının sayısını artırıyor. Bunlar resimleri renkli, birbirinden güzel çocuk kitapları. Sandıkların birer gözü yetmiyor, ikişer gözünü doldurup sürüyor.

Gittiği köyde eşeği köyün ortasında durdurunca çocuklar evlerinden, izbelerinden çıkıp, üçü şu yandan, beşi bu yandan koşup geliyor. Zaten onlar Eşekli Kitaplık'ın geleceği günü biliyor, beklemeye başlıyordu. Eşekli Kitaplık görünür görünmez, koşarken el çırpmaya başlıyorlardı.

Mustafa Güzelgöz sesleniyor onlara:

"Toplanın çevreme! Zekiye, sen şöyle gel kızım yanıma! Fatma, Dudu, Ramazan, Pınar, Zehra, harman gibi, geniş bir çember olun bakayım! Önce size bir oyun göstereceğim. Güzel bir dilsiz oyunudur bu. Beni iyi dinleyeceksiniz. Kafayı çalıştırıp ne demek istediğimi anlayacaksınız..."

Mustafa Bey yere kök salacak gibi ayaklarını iki çatal açıyor. Kollarını da uçacak gibi göğe açıyor. Sonra yere yatık olarak uzatıyor kollarını. Yuvarlak, ağır bir şey kaldırır gibi hafif çöküyor. Arada kollarını yuvarlıyor. Kocaman bir şeyi kucaklıyor. Gerçekte kucaklamıyor ama bunu sezdiriyor. Kucakladığı şeyi götürüp yandaki bir tümseğe koyuyor. Okşuyor elleriyle. Ellerini resim yapar gibi devindiriyor. Çocuklara gözleriyle soruyor: "Acaba nedir buraya koyduğum?"

"Güüüp, bekmez güpüüü!" diye bağırıyorlar.

Çocukları alkışlıyor Mustafa Bey. Küpün kapağını alıp yere koyuyor. Sonra yeni bir "güp" daha kucaklıyor. Onu da götürüp birincinin üstüne koyuyor. Aşağıdan yukarıya yükselterek küplere dokunuyor. Gidip bir "güp" daha kucaklıyor. Onu da getirip ikincinin üstüne koyuyor. Sayıyor; üç "güp" oldu. Çocuklar bakışlarını yükseltiyor. Dört "güp", beş "güp" oluyor. Çocuklar bakışlarını yükseltiyor. Sekiz "güp", on "güp", on sekiz, tam yüz yirmi "güp"ü gökyüzüne doğru üst üste, üst üste koyup yükseltiyor Mustafa Bey. Bunu yapabilmek için yerden yukarı "merdiven" kuruyor. Merdivenden yukarı tırmanıyor. Yeni "güp"ü öyle dikkatle koyuyor. Çocuklar başlarını iyice döndürüp bakıyor yukarıya. Bakarken oğlanların şapkası düşüyor. Mustafa Bey, "Tamam!" diyor, "Güpleri üst üste dizdik, gördüğünüz gibi onları gökyüzünün tepesine çıkardık!" Eliyle, "Şimdi biraz açılın bakalım!" diyor. "Açılın, açılın!" Çocuklar açılıyor. Yavaşça en alttaki "güp"e yaklaşıyor. Yeniden, "Açılın çocuklar!" diyor eliyle. Çocuklar biraz daha açılıyor. En alttaki "güp"e yaklaşıyor. Okşuyor onu. "Açılın!" diyor yeniden. Birinci "güp"ü yavaş yavaş, dikkatle çekiyor ikincinin altından. Birinci "güp"ü çekip kendi de kaçıyor. Bir "gümbürtü" gidiyor.

Çocuklar çığlıklar, çığlıklar atıyor. Orası bir şenlik yerine dönüyor. Katıla katıla gülen, ayılan bayılan, gülmekten gözleri yaşaran. Gül ha gül! Uzunca bir süre yatışmıyor çığlıklar.

Mustafa Bey çocuklara, "Şimdi oyun bitti!" dedi. "Haydin, şimdi kavaklar gibi sıraya dizilin bakalım! Güssün, Mevlüt, Kadir! Dizilin; size kitap vereceğim. Sıraya dizilin çabuk!" Çocuklar sıraya diziliyor. Mustafa Bey kitapları veriyor. "Ben yeniden gelinceye kadar bunları okuyacaksınız. Okuduklarınızı birbirinize vereceksiniz. Hepiniz hepsini okuyup bitireceksiniz. Haydin, göreyim sizi! Ben gelene kadar üç kitap, beş kitap okuyun. Size yeni kitaplar getireceğim. Haydin, göreyim sizi Fatma, Zekiye, Ramazan! Aldığınız kitapları anlayıncaya kadar okuyun!"

Peki ya Kadınlar

"Köylerde açtığımız kitaplıklara, büyük şehirlerde çalışan hemşerilerimizin bağışlarıyla alınan birer de radyo koyduk. Bu kitaplıklara erkekler bir yandan kitap okumak, bir yandan radyo dinlemek amacıyla gelmeye alıştı. Çocuklar da gelmeye alıştı. Çok iyi, çok güzel! Fakat kadınlar gelmiyor. Bunun nedeninin çekingenlik, güvensizlik olduğunu sanıyorum. Gene de soruyorum erkeklere:

'Kadınlarınız kitaplığa niçin gelmiyor? Söylesenize kendilerine. Dergilerden, gazetelerden, hem de kitaplardan onlar da yararlansa, iyi olmaz mı?'

'Efendi, kendin bilmiyor musun? Kadınların evde işi gücü var! Aş keş. Dikiş yamalık. Çocukların bakımı. Mal maşat. Kadınların evdeki işi gücü tükenir mi?'

'Canım gelsinler! Bütün gün kitaplıkta oturacak değiller ya. Çocuklarını da yanlarına alıp birer ikişer saat uğrasalar, fayda faydadır. Resimli dergilere bakarlar...'

Sonunda, 'Yok efendi, kadının kitaplığa gelmesi caiz değildir!' diyorlar.

Kadınların kendilerine soruyorum: 'Baksanıza, eller aya gitmeye hazırlanıyor, biz hâlâ yaya yollarda, tozun toprağın içinde ömür tüketiyoruz! Kitap dergi okumazsak, gerilikten nasıl kurtuluruz? Alın çocuklarınızı, kitaplığa gelin. Bekliyorum sizi' diyorum.

Onların da yanıtı olumsuz.

'Erkeklerin arasında bizim ne işimiz var?'

Kimisi de, 'Dedikodu olur!' diyor."

Salı günleri kitaplıklar tatil. Mustafa Bey düşündü: "Kitaplıkları o gün sırf kadınlar için açık tutalım. O gün yalnız kadınlar

gelsin. Gerçekte ben bu ayrımcılığı yapmak istemiyorum. Altı gün erkeklerin gelip yararlandığı kitaplıktan yalnızca bir tek gün kadınlar yararlanmış olacak; bu ne büyük bir haksızlık? Biz bu örümcekli kafadan ne zaman kurtulacağız. Kadını erkeğin arkasına atan, onunla bir mecliste oturamayan, bir çatı altında kadın erkek birlikte bulunmak gerekince araya perde geren toplum hiç bu çağın toplumu olabilir mi? Ama gelmiyorlar. Zorla getirmek de olamayacağına göre, salı günü gelsinler, böyle böyle okumanın, kitaplığın yararını görüp alışsınlar. Sonra birer ikişer öbür günlerde de gelip yararlanırlar. Bu da bizim bir düşümüz, bir umudumuz olsun. Kitaplığa salı günleri kadınların gelmesi bir ayrımcılıktır ama, hiç yoktan iyidir."

Hemen bunun duyurusunu yaptı. "Kitaplığa salı günleri yalnız kadınlar gelecek!" dedi.

Bir hafta sonra, Çökek köyünde kendisini ayran içmeye çağıran Kurul Üyesi Hasan'ın evine gidip hem ayran içti, hem öğle yemeği yedi. Hasan'ın eşi Güssün Hanım'ın çağırdığı kadınlardan dördü gelip oturdu. Mustafa Bey onlarla konuştu. Sordu: "Bu ayarlama sizin için yararlı olacağa benziyor mu?"

Kadınlar Mustafa Bey'e dediler ki: "Kitaplığa vardık mı, orda boş oturuyoruz. Eğerkine amaç kitap okumaksa, alır gider, evimizde okuruz. Yamalık var, halı var. Orda neye boş duruyoruz?"

"Bakın!" dedi kadınlara. "Buraya dikiş makinesi alacağım. Halı tezgâhı kuracağım. Çocuklarınız için iki üç beşik koyacağım. Radyo da var. Gelin işlerinizi burda yapın. Yeter ki kitaplığa ayağınız alışsın. Siz gelin ki, sizden görüp yarın çocuklarınız da gelsin. Biz de öbür uluslar gibi bir an önce ilerleyip uygarlık kervanına katılalım. Arkalarda kaldığımız yetmiyor mu?"

"İstanbul'daki, Ankara'daki hemşerilerimize gene mektuplar yazdım. Durum şöyledir, böyledir diye açıklayarak amacımızı yeniden, yeniden anlattım. 'Şimdi de bize on kadar dikiş makinesi gerekiyor. Köylerdeki kitaplıklarımızın sayısı sekiz oldu. Her kitaplığa bir makine alsak, sekiz dikiş makinesi eder. İki büyük köye ikişer tane almamız gerekir. Bize on dikiş makinesi gerekiyor. Bu köylerin kimine birer de halı tezgâhı kuraca-

ğım. Lütfen bize yardımcı olun. Gözümüz yoldadır. Dört gözle olumlu yanıtınızı bekliyoruz' dedim, yolladım mektupları.

Eşim Hanife benim böyle çırpınışıma bakıp halime acıyor. Kimi zaman da gülüyor. 'Çocuklara kitaplar bulacağım, köylere kitaplıklar açacağım, küçük büyük, kadın erkek herkesi okutacağım diye kendini parçalayacaksın da, yarın değer mi bilecekler? Değer bilip, ölünce sana türbe mi yaptırıverecekler? Millet kahvelere kapanıp çat çut kâğıt oynamayı kitap okumaktan çok seviyor. Kadınlar da köylerde köşe başında, şehirlerde kabul günlerinde konuş ha konuş, çatlat ha çatlat...' "

Mustafa Güzelgöz'ün çabalarını boşuna bulan yalnız eşi Hanife Hanım mı; çarşıda çok, memurlar arasında çok. Yüzüne bir şey demeseler de, arkasından görüşlerini gülüşleriyle belli ediyorlar. Ama o kimi zaman halkın sağduyusuna derin inançla, kimi zaman hani eski aklı erik atalar, nineler ne demiş, iyiliği yap, at denize; balık bilmezse, o denizde halk da vardır, halk bilir! Madem böyle, ben yolumca gitmeyi sürdüreyim diyor.

Ara sıra da, askerliğinde kendisiyle birlikte er olarak görev yapan Felsefe Öğretmeni Kemal Bey'den duyduğu birbirinden değerli sözleri anımsıyor, kitabın büyük yararını yeniden düşünüyor, sanki on dakika fazla uyumuş da geç kalkmış gibi ceketini giyip fırlıyor evden. Vakit temelli geçmeden, geç olmadan işlerinin birinin kulpundan tutuyor.

Çökek Köyünde İşler

Mustafa Bey köylere yalnız kitap götürmekle yetinmiyor, öğretici filmler gösteriyor, özellikle de kooperatifçiliğe ilgilerini uyandırmaya çalışıyordu. Bunları yaparken, bir yandan da kooperatif kurma işini ele aldı. O çevrede iyi bağ oluyor. Bu aklı sarılı toprakların hele biraz güne karşı bölümlerinde üzümün özsuyu daha bağlar bozulmadan güneşin olanca yararlı ışınlarıyla özleşip mayalanmaya başlıyor. O nedenle Ürgüp, Avanos, Nevşehir yanlarının üzümü her yörenin üzümünden çok sulu ve mayalı oluyor. Ama kilosunu ancak on kuruşa satabiliyorlar. On beşe satamıyorlar. Kooperatifçilik kitaplarının en çok okunduğu Avcılar köyünde bir üzüm kooperatifi kurdu Mustafa Bey.

O şimdi Ürgüp Tahsinağa Kitaplığı'ndaki masasında iki saat oturmuyor. Köylere kitaplık açmak, kitaplık açılamayan köylere eşekle, katırla kitap ulaştırmak, böylece çocukları, kadın erkek bütün yurttaşları okutmak için gövdesine beş kişinin gücünü doldurmuş gibi bu görevin üstüne gidiyor. Kimi zaman kuşlardan hafif duyumsuyor kendini. Kanatlarını kaldırıp uçmak istiyor.

Mustafa Bey her gün bir köye gidiyor. Kendisini kahvede bekliyorlar. "Bakın!" diyor Mustafa Bey. "Ben kahvede oturmayı sevmem. Bu bayatlamış hava kokusu, duvara, direğe sinmiş sigara kokusu var ya, beni bayıltıyor. Kalkın, başka bir yere gidelim. Ben kahvede kooperatif toplantısı yapmam!" Adamlar başlarını eğiyor. "Kahveden başka yerimiz yok ki? Nereye gidelim?"

Kimse kalkmadan kalkıp dikiliyor. "Bu köyde eviniz yok mu sizin? Birinizin evine gidelim!"

"Bunca insanı bir ev alır mı?" diye birbirinin yüzüne bakıyorlar.

"Alır!" diyor, herkesten önce yürüyor.

Madem çıktı gidiyor, içlerinden birinin evine götürüyorlar. İki saat, iki saat yetmezse üç saat indirip bindiriyorlar. "Kooperatif demek birlik demek. Birlikte iş yapmak, çalışmak, yardımlaşmak, birlikte kazanmak demek. Bizim imecemiz yok mu? Biraz ona benziyor ama ondan ayrı. Bedensel, parasal gücümüzü birleştirip varlık oluşturmak, o varlığı çalıştırmak. Kendimiz de o varlığın çevresinde çalışıp topluca kazanmak. Kazancı bölüşmek. Hepsini değil, birazını işin daha da gelişmesine ayırmak...

Ama bunlar laf; biz en iyisi lafı bir yana bırakıp işimize bakalım. Şimdi bu köyde bir üzüm kooperatifi kuracağız. Bu bir üretim ve satış kooperatifi olacak. Herkes diyelim yüzer lira koyacak. Bağlarını yazdıracak. Ticaret Bakanlığı'na kaydımızı yaptıracağız. Paraları varsa, bize sermaye yardımı yapacaklar. Yoksa, Ziraat Bankası'ndan faizsiz yada çok düşük faizli kredi sağlayacaklar. Yazımını yaptığımız bağlar da sermaye sayılacak. Banka size ona göre kredi verecek. Yoksa vermez..."

Köylüler soruyor: "Sonunda haciz maciz etmesin?"

"Nasıl eder? Daha kredi almadınız ki? Aldığınız kredinin bir ödeme süresi var. O süre geçmedi ki. Başlamadı bile. Başlayıp geçesiye on kez, yirmi kez ödersiniz. Kooperatif böyle bir şey. Bir yönetim kurulu seçeceksiniz. Başkan, yazman, sayman, üyeler olacak. Yıl sonunda kitaplığa da yardım ayıracaksınız. Kadınları, çocukları daha çok kitap alıp okumaya özendireceksiniz.

İlk iş olarak üzümden şarap yapma işini ele almaya karar vereceksiniz. Değilse, Ankara'nın, İstanbul'un varsılları ne içecek? Tekel yeterli üretimi yapabiliyor mu? Üzümü üzüm olarak satarsan iki, şarap yapar satarsan yüz iki kazanırsınız. Kafanızı işletin. Kafalarınızı kitap okuyarak daha iyi işletebilirsiniz. Yoksa böyle uzun uzun oturup boşa kürek çekmiş oluruz..."

Şarap üretimi başladı; birden üzüm para etmeye başladı.

Çökek köylüleri Mustafa Bey'e geldi.

"Bize yardım et. Biz de bir kooperatif kuralım..."

Mustafa Bey, "Hayhay! Ama önce gelip bağlarınızı göreyim!" dedi. Gitti bir gün. Evet, oraya daha önce de çok gitmiş-

ti; ama bağlara bakmamıştı. Çökekliler alıp onu kıraçlara çıkardılar. Buralarda su yok. Her yer taş, kaya. Ama Çökekliler kayaları söküp atmış, sert toprağı altüst edip bir uçtan bir uca biterli bağlar yeşertmişler. Karşıdan bakınca asmalar yeşil yapraklarıyla göz alıyor. Delice çubuklara iyi cins üzümlerden aşılamışlar. Salkımlar koçbaşı koçbaşı sallanıyor.

Asmalar kol uzatmış. Bağlar bir uçtan öte uca toprağı örtüyor. Kitaplıktan aldıkları *Yeni Bağcılık* kitabını okuyup söylenenleri yapmışlar. İşte böyle bir sonuç almışlar. Ama kimse üzümün kilosunu 15'ten fazlaya satamıyor. Asıl piyasa 10'muş; ama bunlar hatır için 15 veriyormuş. Ödemeyi de bir kezde yapamaz, dört bölümde yapabilirlermiş. "Eee böyle; ticaret bu! Böyle kolaylıklar olmasa, insan nasıl üç beş kuruş kazanabilir?" diyorlar.

Köy içinde bir duvarın gölgesine geldiler. Mustafa Bey'i duvarın dibine oturttular. Kendileri onun önünde halka oldular. Kimi bağdaş kurup, kimi diz çöküp oturuyor. Ne yapıp edeceklerini konuşmaya başladılar.

Her şey çok iyi, çok güzel; ama Mustafa Bey kendilerine biraz zor yollar göstermiyor mu? Şimdi ne gerek var kayaları kazıp ortam sağlamaya? Yerin üstünde yer mi tükendi? Bizi niçin diri diri gömüte sokuyorsun canım, Mustafa Bey?

Mustafa Bey, "Bu iş olacaksa, böyle olacak!" dedi.

"Ha gayret, de gayret! Gayret dayıya düştü arkadaşlar. Madem öyle, çalışalım bakalım. Gâvura çalışıyor değiliz, kendimize çalışıyoruz. İnşaallah bir olumlu sonuç alırız, yüzümüz bundan sonra bari biraz güler!"

Kadın erkek, çoluk çocuk hep birlikte çalışıyorlar. Çapalarla, kazmalarla, küreklerle boyuna kazıyorlar. Kazdıklarını atıyorlar. İşler sekiz ay sürdü. Sekiz ay sonra 1500 tonluk yepyeni bir şarapevi doğdu. Elektrik donanımı çektiler. Mustafa Bey Türkiye Elektrik Kurumu'na gitti. Yol Su Elektrik Genel Müdürlüğü'ne gitti. Genel Müdür'ün karşısına çıktı. Genel Müdür sordu:

"Siz çiftçi misiniz?"

"Hayır!"

"Köylü müsünüz?"

"Hayır!"

"Muhtar mısınız?"

"Hayır!"

"Nesiniz siz?"

"Kitaplık müdürüyüm Ürgüp'te?"

"Ne istiyorsunuz şimdi?"

"Küçük şarap fabrikası kurduğumuz köylere elektrik donanımı kurulup akım verilmesini?"

"Köylü değilsiniz, muhtar değilsiniz, akım çekilmesini istiyorsunuz! Çıkın!"

Zile basıp işgöreni çağırdı, çıkardı Mustafa Bey'i dışarı.

Derdini anlatıp isteğini kabul ettiremeyince koridorun duvarı dibine oturup ağladı. İşgören onu yeniden Genel Müdür'ün huzuruna götürdü. Yeniden anlatıp, ağlayıp istediğini kabul ettirdi. "Yahu ne zor, ne zor bizim makamlarda dert anlatmak, iş bitirmek?"

Mustafa Bey kredi bulmak için de Ziraat Bankası Genel Müdür'ünün karşısına çıktı. Sorununu anlatıp isteğini kabul ettiremeyince de ağladı. Bir daha girdi Genel Müdür'ün odasına. Böylece krediyi sağladı. Bir oh çekti; çok şükür diye yığıldı oraya. Yığıldığı yerde biraz dinlenip kendine geldi.

Köylüler kooperatif yoluyla kendi üzümlerini kendileri satın almaya başladılar. Bir düş gibi oldu bu. Üzümün kilosu 60 kuruşa çıktı. Bedeli de bir kezde ödeniyor. Şarap üretiminde kadın kız birlikte çalışıyor. Hepsi beyaz önlüklü. Beyaz önlük giyinmiş kadınlar sırtlarında küfelerle, köy içinden küçük şarapevine doğru sıralı katar halinde yürüyorlar. Şarapevine girerken küfeler gölgeye diziliyor. Eller kollar tertemiz yıkanıyor. Üzümler eskisi gibi ayakla değil, pres denilen aygıtlarla sıkılıyor. Şıranın içine maya katılıyor. Şaraplaşmaya bırakılıyor. Bekleme süresi dolmuş şaraplar şişeleniyor. Güzelim Villa Doluca şarapları, büyük şehirlerde satışa sunulmak üzere, şişeler içinde kasalara yerleşiyor. Şakır şıkır ses çıkararak kasalar kamyonlara yükleniyor.

Eee, hani şarap günahtı? Ta medreseler zamanından kalma hocalar soruyor: "Gonşular, bunu ağnamayacak ne var? İçimi günah olanın yapımı günah olmaz mı? Hatta asma dikmek, bağbozumu yapmak da günah olabilirdi. Cenabıallah yasakla-

madı. İnsanoğluna biraz akıl fikir vermiş olduğu için, üzümden pekmez yapmakla yetinip, şarap yapmaya yönelmeyeceğini düşündü. Burada kullarının önüne bir sınav koydu. Şarap yapıp satanlar, o şarabı satın alıp içenler, yarın Kıyamet Günü gelince cezasını çekecek!" Camilerin gölgesine oturup bunları böyle uzun uzun konuşuyor çevre köylerin hocaları.

Ama Çökek köyünün imamı Yılmaz Efendi öbürlerine benzemiyor. "Olmaz, olmaz; hayır, hiç bile günah olmaz! Kârı, kazancı Cenabıallah mübah saymıştır. Asma dikiyor, üzüm sıkıyor, şarap yapıp kârımızı, kazancımızı sağlıyoruz. Cenabıallah yukarda bunu görüp durur. Biz işimize bakalım!" diyor. O aynı zamanda şarap üretimine katılıyor, köylüleriyle birlikte yorulup bitesiye çalışıyor. Mustafa Bey de büyük hoşnutlukla, "Daha durun! Yakında burda, tıpkı Ürgüp'teki gibi bir ayaktopu takımı kuracağız. İmam Yılmaz Efendi'yi de takıma alacağız. Kalecilik yapacak; durun!" diyor.

Mustafa Bey'in ağzından çıkan sözler gerçek oluyor. Çökek Spor ile Cemilköy Spor'un yaptığı maçta İmam Yılmaz Efendi gerçekten kalecilik yaptı. Öyle iki kez gol olasılıklarını önledi ki, yandaşları alkıştan oraları yıktı.

"Bakınız, sapla samanı karıştırmayınız. Cenabıallah *Kuran*'da şarabın sarhoş olup hatır gönül kıracak derecede içilmesini yasaklamıştır. Sağlık için her gün akşam yemeğinde bir bardak şarap içmenin sağlığa büyük yararı vardır. Her gün küçük birer bardak şarap için ama insan gibi için; göreceksiniz, sonunda sağlığınız gelişecek, ömrünüz uzayacak. Nitekim Cenabıallah sporu da yasaklamayıp, tam aksine kullarını ona özendirmiştir. Herkes spor yapsın. Göreceksiniz, sonunda sağlığınız gelişecek, ömrünüz uzayacak... İnsanda mantık olmalı. Düşünce olmalı. Düşünce nasıl olur? Bilgiyle olur. Bilgi de kitaplardadır. Bu nedenle ben düşünüyorum ki, bu Mustafa Bey çok iyi bir iş yapıyor. Cenabıallah onu hepimizden önce cennetine alacaktır..."

Merkez kitaplıkta 22 000, dokuz köy kitaplığında 23 000, Ürgüp'ün toplam 45 000 kitabı var. Ürgüp'ün 22 köyünden başka Avanos'un 4, Nevşehir'in 3, Yeşilhisar'ın 3 olmak üzere, toplam 36 köye eşeklerle kitap ulaştırılıyor.

Mustafa Bey öncülük ediyor; köylerde bir sürü kooperatif kuruldu. Köylülerin cesareti arttı. Elma işlerini, patates işlerini ele aldılar. Hepsinin başkanı Mustafa Bey oluyor. Kendiniz olun diyor. "Önce biraz sen ol, biz senin yanında yetişelim, sonra bizim olmamıza sıra gelsin!" diyorlar.

Bir gün saydı; omuzlarında tam on iş var. Olmak istemese de, atıyorlar üstüne. Asıl neden, köylüler başlangıçta işlemleri yapamıyorlar. Mustafa Bey özellikle yazı çizi işlerini üstleniyor. Para da alıyor üzüm kooperatifinden, elma kooperatifinden. Çünkü işi çok. Çünkü gideri çok. Biraz geliri olmalı. Yönetim Kurulu kararı alıyorlar. Deftere yazıyorlar. Ankara'da yer tuttular; tanzim satışları yaptırıyorlar. Mustafa Bey'in sık sık oraya gidip gelmesi gerekiyor. Gitti mi, otelde yatıyor. Doyumevinde yiyor. Bu işlerin hangisi parasız döner?

Kıskançları Artıyor

Hanife Hanım'la gelini Selma yeniden mantı yapıyor. Dimitrios'a mantı ver, canını al. Yoğurtla pekmez ver; başka bir şey yemese de olur. Yoğurtla pekmezi çok seviyor. Acaba Yunanistan'da yoğurt yok mu? Pekmezi bilmiyorlar mı? Durmadan yiyor. Çocuklar bakıp bakıp gülüyor haline. Selma Gelin, Hanife Hanım'dan öğrendiği yöntemle her gün yoğurt çalıyor. Dimitrios yiyince çocuklar da yiyor. Ama Ürgüp'ün birbirinden güzel başka yemekleri var. Hanife Hanım her gün birini yapmak istiyor. Gene de yoğurtla pekmezi sofradan eksik ettirmiyor. Dimitrios bütün yemeklerden önce bunlara saldırıyor. Mantı olduğu akşamlar yüzünün gülleri açıyor.

Mustafa Bey öyküsünü anlatmayı sürdürüyor:

"Şu Ürgüp'te benim sevenim çok; ama sevmeyenim de var. Yani ben de herkes gibiyim. Şimdi Dimitrios yiğenimle dostluğumuzu bile kıskanarak beni kötülüyor serseriler. Neden bu kadar çok dostluk gösteriyormuşum bir Yunanlıya? Onlar bizim ezeli ve ebedi düşmanımız değil miymiş? Milletvekili Ali Baran Numanoğlu beni tutardı. Önce belediye başkanımızdı o bizim. Sonra üç dönem milletvekilimiz oldu. Demokrat Parti'den; ama değerli bir insandı. 'Yokluk, adam yokluğu, Mustafa Bey! Altmış üç ile vali bulamıyoruz!' derdi. Oğlu Kürşat'ı da kendi gibi yetiştirdi; o da iyi adam olacak. Ben de onlara, 'Sakın Mustafa Kemal'e yan bakmayın!' derdim. 'Yok canım!' derlerdi.

Altı eşek, üç katır, iki atımız oldu. Ankara'ya gide gele bunları kadroya aldırdım. Gazetelerde hakkımızda yazılar çıkıyor. Cumhuriyet'te, Hürriyet'te, Tercüman'da makaleler yazılıyor.

Arada ziyaretçilerimiz geliyor. Eşeklerle köylere gidip nasıl kitap dağıttığımızı görmek istiyorlar. Ta Çorum'dan, Çankırı'dan geliyorlar. Ankara'dan çağırdılar; radyoda bir konuşma

yaptım. 'Sayın Dinleyiciler! Köylere kitap götürmek, çöle su götürmek gibidir!' dedim. Bu sözüm yankı yaptı. Mektup üstüne mektup, tel üstüne tel yağıyor. Milletin böyle bir kalkınmaya özlemi varmış. Bunu herkes anlamıyor. Ben anlıyorum, anlatıyorum. Ama dedim ya, kıskançlarımızı anlamıyorum. Onlar da artıyor.

Selahattin Çakmakoğlu diye bir kaymakamımız vardı. Beni bir o anladı yeterince. Öbürleri sanırım kıskandı. Yahu, kaymakam, memurunu kıskanır mı? Validen bana takdirname gelince bir takdirname de o yazdı; kimse inanmaz, tek cümle: 'Çalışmalarınızı takdir ederim.' Eksik olma efendim; teşekkür ederim. Gerçi ben hiçbir zaman takdirname için çalışmıyorum. Benim derdim halka kitap ulaştırmak. Çocuklara, gençlere okuma sevgisi aşılamak. Onların akıl, bilim yolunda ilerlemesini sağlamak. Bunu başarıp halkın yüzünde bir parça sevinç görmek benim için en büyük mutluluktur."

Amerika'da Bir Yarışma

Dimitrios, Ürgüp ve çevresinde gezdikçe, Kapadokya denilen bu bölgede dolaştıkça, bir masal ülkesinde bulunduğuna artık daha çok inanıyor. Mustafa Bey'in öyküsünü de bir yeni zaman masalına benzetiyor. Peribacaları gibi taştan, topraktan bir adam, kitap sandıkları yüklü bir eşeği yokuş yukarı çekip gidiyor.

Mustafa Bey anlatıyor, o dinliyor:

"Köy kitaplıklarımız için dikiş makineleri geldi. İstanbul'da vaktiyle Ürgüp'ten gitmiş birtakım iyi insanlar var; bunlar tıpkı masallarda olduğu gibi, ben Kitaplık Müdürü Mustafa Güzelgöz olarak köylüler için, köy çocukları için bir istekte bulunayım, kendileri de o isteği hemen yerine getirelim diye bekliyor sanki. İşte Adler marka, Singer marka dikiş makineleri."

Mustafa Bey İstanbul'daki, Ankara'daki Ürgüplülere mektuplar yazıp teşekkür ediyor.

"Köylüler yazı yazamasa da, okuyorlar. Köylülerin üzümden, elmadan gelirleri artıyor. Artık kadınlar da kitap okuyor. Yalnız kitap okumakla olur mu? Sık sık Fatih'in ünlü sözünü düşünüyorum. Bir şehir kurmanın olmazsa olmaz üç yapısı vardır: Kitaplık, kanalizasyon, hamam! Bu sözün verdiği esinle Karacaören'e hamam yaptırmaya karar veriyorum."

Bu arada DPT'ye Amerika'dan bir yazı geldi. "Halkına gönüllü olarak hizmet eden bir kahramanlar yarışması açılmıştır. Bu yarışma Amerikan hükümetinden bağımsız bir yarışmadır. Devletle bir ilgisi yoktur. Sizde böyle bir insan var mı? Eğer varsa, onun halk için hangi hizmeti yaptığını öğrenmek istiyoruz."

Türkiye'de Devlet Planlama Örgütü 27 Mayıs 1960'tan sonra kuruldu. Oldukça yeni sayılır. Örgüt Müsteşarı Osman Nuri Torun önce böyle bir yazının niçin üniversitelere, Başbakan-

lık'a, Milli Eğitim yada Kültür Bakanlıkları'na değil de, kendilerine gönderildiğini anlamakta zorluk çekti.

Gene de yazıyı Kültür Planlama Dairesi Başkanlığı'na, "Gereği gibi yanıtlayınız" notuyla havale etti. Daire Başkanı Erhan Karaman, yükseköğreniminin bir bölümünü ABD'de görmüştü. Açılan yarışmanın seçici kurulunda bulunanlara bakınca konuyu kavradı. Onun altdudağı üstdudağına kıyasla epey büyüktü. Onu biraz daha sarkıtıp kara kara düşünmeye başladı. Acaba Türkiye'de kim vardı böyle bir gönüllü hizmet kahramanı? Acaba kimi gönderirsek, öbür ülkelerden gelen adaylar içinde dikkati çeker de, bir derece alır?

Kültür Bölümü Başkanı Erhan Bey düşün Allah düşün. "Şimdi biz Türkiye'den bu yarışmaya acaba kimi bildirelim? Kim var bizde öyle halkına gönüllü hizmet eden biri?" Yanıtın vakti de yaklaşıyordu.

Devlet Planlama'da Ürgüplü biri vardı. Salim Mermer, küçük bir işgörendi. Kültür Bölümü Başkanı Erhan Bey'in getir götür işlerine bakıyordu. Salim Mermer birkaç haftadır çok üzgündü. Başkanı Erhan Bey elini şakağına koymuş, yakmış sigarayı, durmadan çekiyor. Bir sorunu olduğu belli. Kahve götürüyor; öyle. Su götürüyor; öyle. Besbelli ki, büyük bir derdi var; o nedenle çok üzgün. Başkanı üzgün diye Salim Mermer de üzgündü. Çok merak ediyordu, acaba nasıl bir derdi var?

Bir gün çekinmeyi bırakıp amirinin derdini sordu. Başkan of pof etmeyi bırakıp anlattı. Hımmm dedi Salim Mermer. Canım bu hiç önemli bir sorun değil. Bu dünyada çözümü bulunmayan bir ölüm. Ölümün de çözümü bulunmak üzere yani. Bunun da vardır bir çözümü. Biraz düşünüp taşındıktan sonra o çözümü söyleyiverdi amirine: "Böyle biri bizim Ürgüp'te var. Mustafa Güzelgöz derler. Eşekle köylere kimseden buyruk almadığı halde kitap dağıttı. Bu işi yıllardır yapıyor. Bu yoldan birçok yurttaşa kitap okuttu; onları bilgi sahibi yaptı. Çocuklara, kadınlara okuma sevgisi aşıladı. Sanırım uygun olur; onu bildiriverin!"

Başkan, eli hâlâ şakağında, sigarayı çekip çekip düşünüyor: "Dediğin gibi Eşekli Kütüphaneci'yi bildirsek, acaba uygun olur mu?"

"Valla bal gibi olur!" dedi Salim Mermer.

Ankara'dan Ürgüp'e üç adam geldi. Ellerinde makineler. Resim çekiyorlar. Film çekiyorlar. Mustafa Bey'le yardımcıları eşekleri köylere sürüyor. Köy kitaplıklarında kadınlar dikiş dikiyor. Çökek köyünde şarapevi çalışıyor. Köylüler dizilip kitap alıyor; Mustafa Bey kitap veriyor. "Türk Ceza Yasası" adlı kitabı alıp okuduğu için yaşamı kurtulan o delikanlıyı bulup konuşturuyorlar. O da öyküsünü bir güzel anlatıyor. Çökekliler, "Üzümü on beş kuruşa satamazdık; şimdi kilosu elliye çıktı!" diyorlar.

Buna benzer bilgileri toplayıp gittiler. Mustafa Bey kendi kendine düşünüyor: Herifçioğlu ta Amerika'dan merak ediyor, makine yolluyor, resim çektiriyor; biz uğraşıyoruz burda aklı ermezlerle. Bir imamı kaleci yapmıştım. Onun bile dedikodusunu yapıyorlar. Yenilik getirmek ne zor imiş bizim Türkiye'ye? Işık getirmek ne zor imiş?

Dimitrios, Mustafa Bey'in anlattıklarını defterine çabuk çabuk not ediyor.

"Yurda yenilik getirmek, halka ışık götürmek yalnız sizde değil, eskiden beri her yerde zordur! Bizim mitolojideki Prometeus öyküsünü düşünün. O zaman ışık yalnız Tanrı Zeus'un sarayında var; başka hiçbir yerde yoktu. Akşam olunca insanlar karanlıkta kalırdı. Prometeus, Koca Tanrı Zeus'un sarayından ışığı çalıp ovadaki köylere dağıttı. Halkın kulübeleri de ışığa kavuştu. Tanrı Zeus, Olimpos Dağı'nın başından bunu görünce çılgına döndü. Nasıl olabilir? Kim yapabilir bunu? Araştırıp soruşturdu. Meğer Prometeus yapmış. Yakalatıp Kafkaslar'daki kayalardan birine bağlatıyor zincirle. On yedi gün arayla bir kartal gelip ciğerini gagalıyor. Yara kabuk bağlamak üzereyken kartal yeniden geliyor, yeniden gagalıyor. Çok büyük bir işkence. Sonunda Prometeus'un oğlu Herküles büyüyor da, babasının zincirlerini söküyor, onu işkenceden kurtarıyor. Halka ışık götürmek hiçbir yerde kolay değildir" diye yazıyor defterine Dimitrios.

Seçici Kurul'da Tartışma

Devlet Planlama Örgütü düzenlediği dosyayı, eki olan çekimlerle birlikte, Ankara'da Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçiliği'ne verdi. O yoldan çabuk ulaşır diye düşündüler. Böyle yapmaları iyi de oldu. Çünkü posta son anda Seçici Kurul'un eline ulaştı.

İki ay mı, üç ay mı geçti; Amerika'dan sonuç geldi. Daha doğrusu Devlet Planlama'ya gelmiş. Nevşehir Valisi'ne, Ürgüp Kaymakamı'na telefon etmişler. Anadolu'nun ortasında bir bomba patladı: Oho oho oho! Mustafa Güzelgöz birinci oldu! Oho oho oho! Ankara, Ürgüp'e aktı. Amerikan Elçiliği'nden görevliler geldi.

Mustafa Bey, Halkına Hizmet Eden Gönüllü Kahramanlar Yarışması'nda, İtalyan, İspanyol rakipleriyle finale kalmıştı. Bunlardan en güçlü rakibi İtalyan'dı. Jiordano, Roma'da köprüaltı çocuklarını toplamıştı. Bunları hamama götürüp yıkamış, terziye götürüp giydirmişti. Okula verip okutmuştu. Birer meslek öğrenmelerini, iş bulup çalışmalarını sağlamıştı. Kızları oğlanları birbiriyle, kim kimi seviyorsa onunla evlendirmişti. Bunların çocukları olmuştu. Hepsinin birer mesleği olduğu için, geçim sıkıntısı çekmeden mutlu yaşıyorlardı. Jiordano hepsini kurtarmıştı. İtalyanlar, Jiordano'nun kurtardığı çocukların yeni aileleriyle birlikte mutluluklarının fotoğrafını çekip güzel bir albüm düzenlemiş, yarışmaya işte bu albümü yollamışlardı. Gerçekten güzel bir başarı değil miydi bu? Elli kadar köprüaltı çocuğunun hayır duasını almıştı Jiordano.

İspanyol Miguel ise dağ köylerine, ova köylerine, salgın hastalıklara karşı aşı götürmüştü. Yaptığı aşılarla halkının sağlığını kurtarmış, özellikle çocuk ölümlerini aza indirmişti.

Ama Jüri Başkanı Mr. Dwight Cooke, Mustafa Güzelgöz'ü savunuyor; diyordu ki:

"Mustafa Güzelgöz'ün başarısı daha önemli bence. Ana babalar çocuklarını köprüaltına bırakmasın diye onların kafalarının ardına ışık götürdü. Yol ve taşıt gitmeyen köylere eşeklerle, katırlarla kitap taşıyarak halka okumayı sevdirdi. Köy kitaplıkları açtı. Bu kitaplıklara kadınlar da gelebilsin diye dikiş makineleri sağladı. Beşikler koydu. Böylece kadınların da kitap okumasını sağladı. Kitaplıkları köylüler için kültürel ve sosyal merkezler haline getirdi. Dediğim gibi, Mustafa'nın öyküsü bence daha önemli. İnsana esin ve cesaret veriyor. Mustafa daha sekiz on yaşında bir çocukken, kör komşusuna üç yıl süreyle kitap okudu. Bunu ona kimse buyurmadı. Bu onun için küçük bir başlangıçtı; ama küçümsenecek başlangıç değildi. Mustafa giderek, şehir ve kasabalardan uzakta yaşayan köylülerin, yol, sulama ve ürünlerini değerlendirme konusunda onlara rehberlik yapma gibi önemli açılımlar gösterdi. Bunları yapması için de ona hiçbir makam buyruk vermedi. Kendisi önündeki durumlara baktı, bunları yapma gereği duydu ve düşündüğünü başardı..."

Mustafa Güzelgöz'ün kazandığı ödülün diploması geldi. Yer yerinden oynadı. Ürgüp, Nevşehir gerçekten sallanmaya başladı. Kaymakam takdirname yazdı. Vali takdirname yazdı. Çorum ili Milli Eğitim Müdürü, Ürgüp'teki sistemi görmeye geldi.

Mustafa Güzelgöz'ün başarısı yalnız Türkiye'de değil, dünyada yankı uyandırdı. Hollandalılar ziyarete geldi. Plaket getirdiler.

Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde bir kürsü açıldı. Türkiye'de ilk kez kütüphanecilik öğretimi başladı. İlk alınan öğrenciler Mustafa Bey'i ziyarete geldi. Mustafa Bey, Ankara'ya gidince onlara uğradı. Üç gün süreyle bölümde ders verdi. Öğrenciler durmadan sorular soruyordu. Mustafa Güzelgöz'ün başarısı onları derinden heyecanlandırıyordu. O, köylüler kitaplığa gelmiyor diye durup oturmamış, kitabı onların bulunduğu yerlere götürmüş, bunu yaparken Anadolu'nun en eski taşıtı olan ve her yerde yeterince bulunabilen eşeklerden yararlanmıştır.

Mustafa Güzelgöz bundan sonra radyodan yeni bir konuşma yaptı. "Köylere kitap götürmek, çöle su götürmek gibidir" sözünü ille bir daha söylemesini istediler. Duymayanlar duyu-

yor, onun bu sözü yurdun her yanında yankısını buluyordu. Mustafa Bey yurttaşlara radyodan, okumanın yararlarını, kitabın önemini, halka kitap ulaştırmak için çalışan insanların yaratıcı olması gerektiğini çok yalın bir dille yeniden anlattı.

Mustafa Bey, ilçeye gelen Guillamaume de Jerphonion adında bir gezginin elinde Ürgüp'ü anlatan *Les Eglieses Rubestres de Cappadoce* adlı, dört ciltlik değerli bir kitap gördü. 1912 yılında Jean Paulian adlı bir papaz Kapadokya bölgesini geziyor. Bütün kilise ve manastırlardaki resimlerin karakalemle kopyasını yapıyor. Kimi yerlerde köylüler adamı yapıtların bulunduğu yerlere sokmak istemiyor; ama o yetkililerden aldığı özel izinle girip işini görüyor. Mustafa Bey bu adamın elindeki kitabın bölgeyi anlatan önemli bir hazine olduğunu sezdi. Koşup adamı buldu. Rica edip kitabı inceledi. "Bunu bize satar mısınız?" dedi. "No" dedi adam. "Siz gene alırsınız; satın lütfen!" No. Adam bu bölgede dolaştığı sürece Mustafa Bey ona sürekli yakın oldu. Eğer bu değerli kitabı satın alıp kitaplığına koyabilirse, kitaplığın değeri çok artacak. Bir anda büyük düşlerin kanadına binip göklerde dolaşmaya başladı.

"Satın Mösyö, size üç yüz lira vereyim!" dedi. Yanıt gene "No!"

"Satın Mösyö, dört yüz lira vereyim." No no!

Sonunda adamın Ankara'ya gidip Bulvar Palas'ta kaldığını öğrendi. O da gitti ardından. Adam bir gün Kale'deki Anadolu Uygarlıkları Müzesi'ne gidiyor. İzledi onu. Yukarda, müzede karşılaştılar. Mustafa Bey'i görünce şaşırdı adam. Ancak 1000 lira verirse satabileceğini söyledi. Mustafa Bey tamam, veriyorum dedi. Ürgüp'te, Maliye'den bu parayı sağlaması olanaklı değildi. Bilader Ahmet yardımcı olur diye onun işyerine koştu. İki üç yerden ödünç bulup denkleştirdiler. Gelip Bulvar Palas'ta adamın elinden ciltleri kurtardı. Oooo! Muradına ermişti. Birkaç kez derin derin oh çekti. Biraz Ankara'da yaşayan Ürgüplülerden, biraz Maliye'den kırıp sararak, aldığı ödünç paraları geciktirmeden ödedi.

Dimitrios bu öyküyü çok sevdi. Ama bugün çok iyi anlatmış, çok yorulmuşlardı. Şimdi o kitap, daha onun gibi beş altı değerli yapıt Ürgüp ilçesi merkez kitaplığındadır. Gelip giden

gezginlerin ilgisini çeker. Ayrıca Ürgüp'te, el yazması *Astronomi Bilimi* ve Kudbiddin Razi'nin yazdığı *Mantık Bilimi* kitapları vardır. Kitaplığı ziyarete gelenler bunları da görmeden edemez.

Mustafa Bey o günkü anlatmasını, "Ayıptır söylemesi, dernek kurup Ürgüp Müzesi'ni de ben yaptırdım. Epeyce bir süre onun da başkanıydım. Övünme anlamına gelir diye bunların hepsini anlatmak istemiyorum. Bende gördüğün tutukluğun asıl nedeni, övünmekten korkumdur. Değilse, ben gerçekte şen şatır bir insanımdır..." diye tamamladı.

Eşekler Emekli Oluyor

Eşekli Kütüphaneci'nin ünü böyle alıp yürüyünce, Amerikan Elçisi Parker T. Hart da yardımcılarıyla birlikte ziyaretine geldi. Büyükelçi'nin bu ziyaretine eşi de katıldı. Büyükelçi'nin Ürgüp'ü ziyaret edeceği telefonla önceden Nevşehir Valisi'ne bildirildi. Durumu Mustafa Güzelgöz'e duyurdular. Madem önemli bir konuk geliyor, yeterince hazırlanmak gerekir. Amerikan Büyükelçisi gelince, Ankara'daki büyükler de lütfedip geldi birer ikişer. İl valisinin de katıldığı bir tören düzenlendi. Mustafa Bey ilçe kaymakamının yanında durdu. Validen sonra kaymakam da birer konuşma yaparak konuklara hoş geldiniz dedi.

Mustafa Bey, Amerikan Elçisi'nin geleceğini duyduğu günden sonra düşünmeye başladı. Acaba nasıl bir hazırlık yapmalıydı? Yalnız yeme içme ile değil, akılda kalacak güzel şaşırtılarla konukları ağırlamanın özgün bir yolunu bulmalıydı. Damadı Berhan Avcı, ilçe turizm müdürüydü. Berhan Bey, yeteri kadar İngilizce biliyordu. Kendisi ise tek sözcük bilmiyor. Berhan Bey kısa bir konuşma yazmalı, Mustafa Bey bunu ezberlemeli, konuklar gelince çıkıp söylemeli. Törene daha beş gün var. Bu kısa konuşmayı kendisi Türkçe olarak yazıp damadına verdi. Damadı akşam çeviriyi getirdi. Onun kendine göre bir ezberleme yöntemi vardı. Anlamını hiç bilmediği halde *Kuranıkerim*'i de ezberleyip hafız olmuştu. Gerçi sonradan unuttu; ama olsun, ezberleyebildi ya! Bu kısa konuşmayı da aynı yöntemle elbet ezberleyebilirdi.

"Oğlum şunu birkaç kez oku bakayım bana!" dedi. Berhan Bey okudu. Mustafa Bey İngilizce sözcüklerin söyleyiş biçimini Türkçe alfabeyle yazdı; bu metinden çalışmaya başladı. Onun bu çalışmasından ailesinin dışında kimsenin haberi olmadı. İlçe kaymakamından sonra ortaya çıkıp İngilizce olarak konuşmaya başladı:

Honorable Ambassador of United States of America, dear Mr. Hart and dear Mrs. Hart, Ladies and Gentlemen!

There is a central library in Ürgüp. Our town has 6500 inhabitants. In our central library there are 22 000 books for inhabitants. Besides our building we have a travelling library. We take books from town to the neighbouring villages with donkeys, horses and mules.

We move the books with the help of animals since 1957 and this system still available. We visit more than 30 villages twice a month. Our donkey can go very quickly. Sometimes we show films for the villagers too. Ladies and Gentlemen, thank you very much!

Daha Mustafa Bey İngilizce konuşmaya başlar başlamaz bir alkış koptu. Bu alkışı Amerikalı konuklar başlattı. Ankara'dan, ilden gelenler de katıldı. Eşekli Kütüphaneci Mustafa Güzelgöz demek İngilizce biliyordu; ama bunu kimseye belli etmemişti. Ürgüplüler de elden geldiğince alkışı gürelttiler.

Mustafa Güzelgöz sözcükleri tane tane söylüyordu. Söylediklerinin hepsinin dinleyen herkes tarafından işitilmesini ve anlaşılmasını istiyordu. Hele, "Our donkey can go very quickly." Yani "Eşeklerimiz çok hızlı koşabilir" demesi herkesi güldürdü. Konuşma bitince, Büyükelçi'yle eşi yerlerinde duramayıp koştular. Mustafa Güzelgöz'ü elini sıkarak, kucaklayarak herkesin önünde kutladılar.

Büyükelçi'nin konuşmasını, Ürgüp Turizm Müdürü Berhan Avcı Türkçe'ye çeviriyordu.

Şu anda Ürgüp'ün dünyada ender güzellikleri içinde, konuksever ve çok yaratıcı insanlar olan Ürgüplüler arasında bulunmaktan eşim ve ben derin bir hoşnutluk duymaktayız. Bize ikram ettiğiniz ayranın tadını hiç unutmayacağız. Mustafa Güzelgöz'ün kırsal bölgede yaşayan köylülere kitap ulaştırmak için ortaya koyduğu buluş ve başardığı hizmetler Türkiye'de ve dünyada pek çok insan gibi bizi de derinden etkilemiştir. Buradan hayranlık duygularıyla ayrılacağız ve çok geçmeden aranıza yeniden geleceğiz.

Amerikan Elçiliği, Ürgüp kitaplığına kullanılmış bir cip armağan etti. Cipin anahtarını Mustafa Bey'e verirken Büyükelçi, "Bizim cipimiz de sizin eşekler kadar hızlı koşabilir" dedi. Dinleyenler onun bu sözünü de alkışladılar.

Artık bundan sonra düzdeki, bayırdaki köylere, dağ ardı köylere, kitaplar bu ciple taşınmaya başlandı. Mustafa Bey elbet seviniyordu. Kuşkusuz cip yeni bir araç. Eşekten çok hızlı gidiyor. Sevincinin yanında bir üzüntüsü vardı. Üzüntüsünün nedeni, karakaçanlarından ayrılmasıydı. Artık onları üzüle üzüle emekli edecekti.

Görevli eşek sahiplerini de gene görevli olarak köy kitaplıklarına dağıttı. Onlar halka çok iyi hizmet verdiler. Emekli oluncaya kadar, az da olsa bir ücret karşılığında çalıştılar. "Ürgüp'te ilk gezici kütüphane, 1957 yılında kuruldu. 25 köyün 12'sinde kütüphane vardı; 13 köye de at, eşek ve katır sırtında kitap ulaştırıldı. Hatta Ürgüp'ün yakın köylerine de gidiliyordu. Her köyün kütüphane memuru, yakın köyleri de destekliyordu. Bunları isim isim, teker teker sana sayayım mı?"

Hepsini sayacaktı aslında. Acaba konuğunu sıkar mıydı? "Bak şimdi, sana bir iki örnek vereyim istersen. Karacaören köyü kütüphane memuru İsmail Demirtaş, Boyalı ve Akköy'e; Mustafapaşa köyü memuru Ziyaettin Yıldızhan, Ayvalı ve Bahçeli köylerine; Karain köyü memuru Bekir Koca, Karlık ve Yeşilöz köylerine; Çökek köyü memuru Celal Taşer, Zelve ve Çavuşin köylerine; Taşkınpaşa köyü memuru Şaban Okur, Yeşilhisar'ın Kavak (Hodul Kavağı) ve Baş köylerine kitap dağıtırlardı. Cemil köyü memuru Ömer Özbakır, Sofular ve Karakaya köylerine, arazinin dağlık olması nedeniyle katır sırtında, Kavak ve Başköy'e atla giderdi. Şimdilik bunların adını anmış olalım." Mustafa Bey, öyküsünün burasında hepsini sevgiyle, saygıyla anıyor. Gözlerinden inen yaşları cebinden hiç eksik etmediği beyaz mendiliyle kurularken, "Dimitrios Komşu, defterinin bir köşesine lütfen bunu kaydediver!" dedi.

Başarının Yalınlığı

Besbelli değil mi, Mustafa Güzelgöz'ün başarısında insanı şaşırtan başlıca özellik, onun yalınlığıdır. Bundan ötürü pek çok insan onun yaptığını anlıyor, hem de sevebiliyor.

Ürgüp'te bir kitaplık vardı; ama insanlar kitap okumuyordu. Okusun diye bu alanda görevli olanlardan kimsede bir çaba yoktu. Mustafa Bey 1944'te bu işe atanınca, Kaymakam'ın isteği üzerine kasabanın gençlerini toplayıp biraz ayaktopu çalıştırmakla yetinebilirdi. Okumak için bir kitap isteyen olursa verir, sonra gene koltuğunda otururdu. Kimse gelmezse, ne yapsın? Geldiler de, kapıyı açmadı mı? Kitap istediler de, vermedi mi?

Mustafa Güzelgöz kitaplık görevini böyle edilgin anlamadı. Bir tür etkin kitapçıydı o. Etkin kitapçı deyince ne anlıyordu? Madem yurttaşlar kitaplığa gelmiyor, o yurttaşlara gitmeli, ne yapıp edip kitapların okunmasını sağlamalıydı.

İşe ayaktopu takımına aldığı gençleri okutmakla başladı. Ardından hemen ortaokul öğrencilerini alıştırdı. İlkokul öğrencilerini alıştırdı. Okuyanları sevdi, beğendi, onları ödüllendirdi. Bunun için okullara gidip öğretmenlerle, öğrencilerle konuştu. Yarışmalar açtı. En iyi kitap tanıtma yazısı yazanlara kitap ödülleri verdi. Derece alan yazıları Ankara'ya gönderdi.

Ama onun asıl derdi köylülerdi. Uğraşıp didindi, sekiz köye kitaplık açtı. Kapatılan Halkevi'nin kitaplarını kurtardı. Köylerde keçi ağılı yapılan eski Halkodaları'nı kurtarıp bunları kitaplığa dönüştürdü. Bu kitaplıklara kadınlar da gelebilsin diye dikiş makineleri sağladı, beşikler bulup koydu. Halı tezgâhları kurdu. Mustafa Bey boş oturmayı sevmiyordu. Köylerde spor kulüpleri kurdu. Köylülere öğretici filmler gösterdi. Onlarda kooperatifçilik sevgisi uyandırdı. Üzüm, elma, patates gibi ürün-

lerin daha iyi değerlendirilmesi için satış girişimleri uyguladı. Köylerde şarap üretimini başlattı.

Köylülere her alanda rehber olmaya başladı. Bölge kalkınma önderi seçildi. Hâlâ kitap ulaştıramadığı köyler vardı. Kitaplık kuramadığı köylerin halkına kitap ulaştırma işini eşeklerle çözümlemeyi düşündü. Önce iki sandık yaptırıp bunları bir eşeğe yükledi. Düştü yola gidiyor. On beş gün arayla kitaplığı olmayan köylere uğruyordu. Sandıkları özellikle çocuk kitaplarıyla dolduruyordu. Otuzdan fazla köyün halkına hizmet veriyordu. O vardı mı, halk çevresini alıyordu. Ellerinde daha önce alıp okudukları kitapları tutuyorlardı. Bunları verip yenisini alıyorlardı. Köylülerin aldığı kitapları Mustafa Bey deftere yazıyordu. Çocuklarda okuma sevgisi uyandırmak için resimli çocuk kitapları götürmeye önem veriyordu.

Kültür açlığı çeken insanlara yardım edebilmek için durumu iyi olan insanlardan yardım sağlıyordu. İstanbul ve Ankara'daki Ürgüplülerle ilişki kurarak ıssız köylerin halkı için gazete, dergi getirtiyordu. Boş vakitlerinde gelip dinlesinler diye kitaplıklara birer de radyo sağladı.

Onun yaptığına kısaca, köylüye eşekle kitap ulaştırmak denilebilir. Evet, bu kadar yalın. Cip yok, otomobil, otobüs yok; ama eşek ne güne duruyor? Bütçede bol bolamat para yok; devletin verdiği para çok az; ama yurttaşların gönüllü katkıları ne güne duruyor? Yalnız İstanbul, Ankara'daki değil, başka yerlerde çalışan Ürgüplülerin de adreslerini buldu, onlara mektuplar gönderdi. Ürgüp'teki Tahsin Ağa Kitaplığı'na postadan kitap paketleri akıyordu.

Mustafa Güzelgöz'ün başarısı öbür insanlara cesaret verdi. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde kütüphanecilik okuyan gençler her yıl Ürgüp'e gelip onun deneyimlerinden yararlanmak istiyordu. Gelenler köy kitaplıklarını dolaşıyor, *Karacaoğlan, Âşık Garip, Kerem ile Aslı* gibi kitaplardan başlayan köylülerin Balzac romanları okumaya başladığını görüyor, onlarla görüşüyor, evlerine konuk olup yaşamlarını öğreniyorlardı.

Mustafa Güzelgöz'ün bu yalın ama önemli başarısı aydınlığın dostu insanlarda sevinç uyandırıyor; ancak karanlığı besleyenlerin öfkesini kabartıyordu.

Mustafa Bey, "Bölge Kalkınma Önderi" seçilince büyük umutlara kapıldı. Belki bundan sonra kendisi gibi kitaplık görevlileri çıkacak, bunlar halka kitap ulaştırmak için daha etkin yöntemlerle görev yapacaklar. Böylece Türkiye'nin aydınlığı büyüyecek.

Bir Müfettiş Geldi

Çevreden, Ankara'daki Bakanlık'a bir şikâyet gitmiş. "Efendim, Mustafa Güzelgöz görevine bakmıyor. Kendi çıkarı peşinde koşarak asıl görevini aksatıyor!" diye. Şikâyeti kimin yolladığı belli değil. Ama Ankara'dan bir müfettiş çıkıp geldi.

" 'Hoppalaa! Ben mi çıkar peşinde koşuyorum? Yahu diliniz şişer; böyle demeyin!'

İlk anda ne düşüneceğimi bilemedim. Kıskançlık mı desem? Değer düşmanlığı mı desem? Yoksa hepsinin üstünde, hem de arkasında duran güçlerin aydınlık düşmanlığı mı? Şaşırdım kaldım. Gerçi hiçbir müfettişten, hiçbir kovuşturmadan korkum yok. Soğan yemedim ki, ağzım koksun? Niçin korkacağım?

Müfettiş Rasim Esmer Bey buyurdu geldi. Hoş geldi, safa geldi; ama kapkara bir yüz. Selam veririm, almaz. Çay ikram ederim, içmez. Onu dinler, bunu dinler. Taksi tutup, cip tutup köylere gider. Çağırır muhtarları, ifade alır. Nice sonra beni çağırdı. Sorular, sorular. 'Başka işler yaparak görevinizi aksattığınız...' diyor. 'Savunmanızı yazınız!' diyerek önüme kâğıt sürüyor.

Anlamak istiyorum, görevimi acaba nasıl aksattım?

'Vaktinizin daha çoğunu göreviniz olmayan işlere harcayıp, asıl görevinizi aksattığınız...' Önüme gene bir kâğıt daha sürüp 'Yazınız...' diyor.

'Ne yazayım Müfettiş Bey?'

'Savunmanızı yazınız!'

'Ben anlatayım; siz istediğiniz gibi yazınız!' dedim. Ben uykularımı bile üstü açık uyurum; geceleri yorgan örtünmem. Yaşamım gibi işlerimin de saklanacak hiçbir yanı yoktur. Nasıl ise öyle söyledim gerçeği.

'Benim asıl görevim Ürgüp kitaplığını çalıştırmak değil mi? Herkesten iyi çalıştırıyorum. Bakınız, yapısı yoktu; yaptırdım.

Bir katla yetinmedim; ikinci kat gerekli oldu; onu da yaptırıp hizmete açtım. El insaf! Kitap sayısını artırıp 22 000'e çıkardım. Okur sayısını artırdım. Okunan kitap sayısını artırdım. Vallahi el insaf! Aksatma bu mudur, Müfettiş Rasim Bey?'

'Soruları siz bana değil, ben size soracağım. Aldığımız duyumlara göre, kendi çıkarınız için çalıştığınız sübut bulmuştur. Savunmanızı yazınız...'

'Kendi çıkarım dedikleri nedir?'

'Köylerde kooperatip kurdurup, bunların yönetimini üstlendiğiniz, buna karşılık maaşınızdan başka gelirler elde ettiğiniz... Çabuk savunmanızı yazınız...'

'Köylerde kuruluşuna ön ayak olduğum kooperatiflerden para mı alıyormuşum? Her gün sabahın köründe kalkıp çalışmaya başlıyorum, akşam karanlığı çökünceye kadar ordan oraya koşuyorum. O köy, bu köy! O toplantı, bu toplantı; durmadan dolaşıyorum. Toplantılara yetişmek için taşıt tutuyorum. Çalışa çalışa yıpranıyorum. Ben bu işleri yaparken, valiler toplanıp beni bölge kalkınma önderi ilan etti. Bölgemin işleri için durmadan Ankara'ya gidip geliyorum. Devlet bana yolluk mu veriyor? Fazladan harcamaları bütçem kaldıramaz. Ailemi geçindirmem gerekir. Onun için bu gibi kuruluşlarda herkesin aldığından daha az olmak üzere, yönetim kurullarının kararlaştırdığı bir parayı, yalnız ve yalnız zorunlu giderlerimi karşılamak amacıyla alıyorum. Bunların hiçbiri yasadışı kişisel kazanç değildir.'

Anlatıyordu Dimitrios'a:

"Gerek yoktu; her şey apaçıktı; gene de kısaca savunmamı yaptım. Ama Rasim Bey aleyhimde bir rapor yazmış. Beni suçlu buluyor, üç yıl kıdem indirimi öneriyor, ayrıca yargılanmam için mahkemeye sevkimi gerekli görüyor. Suçlanma nedenlerim arasına görevimi aksatmaktan başka, izinsiz olarak ilçe ve il sınırları dışına çıkarak Avanos, İncesu, Yeşilhisar köylerinde kitap dağıtma işimi de yazmış!

Nevşehir Valisi Mehmet Aldan bu raporu okuyunca kendini tutamayıp ağladı. Emekliliğimi istersem, bu iş bitermiş. Gerçekten el insaf! Daha 50 yaşındayım. Çok gücüme gitti. Oturup ağladım. Anlattım ya, çok duygusalım ben. Verdim dilekçeyi, emekli olmayı istedim. Dur mur, dediler. Ne duracağım?

Gene de, değerimi bilenler kendim hiç istemediğim halde jübilemi yaptı. Bunun yapılışını istersen sana ayrıca anlatırım. Büyük bir ayrılış töreni oldu. Daha önce buralarda öyle bir tören hiç olmadığı gibi, sonra da olmadı. Böylece, ben kamu hizmetinden emekliye ayrıldım. Gözünün önüne şöyle bir getir: Tığ gibi, genç bir adam; ama emekli!

Şimdi üstünden yıllar geçince düşünüyorum da, büyük bir, hatta iki hata yaptığımın ayırdına varıyorum. Ben çalışıp topluma, yurda hizmet ederken, halka ve onun çocuklarına karda kışta eşekle kitap götürürken, Ürgüp köylerinde yaşamı yükseltmek için düşündüğüm hizmetleri yürütürken, ortada bir de politika olduğunu, kıskançlık, fesatlık olduğunu hiç aklıma getirmedim!

Yurdumuzda aydınlığa karşı güçlü bir direnme vardır. Bunlar, ortaya Atatürk gibi güçlü adamlar çıkınca sinsi sinsi yatıp uyur görünse de, buldukları ilk fırsatta başlarını deliklerinden çıkarırlar. Anlattım: Halkevleri'ni, Halkodaları'nı öyle kolayca kapatıverdiler! Hele Köy Enstitüleri'ni... Rahmetli İsmail Hakkı Tonguç'u düşünüyorum. O büyük adama kan kusturdular.

Sana köyler için öğretmen yetiştiren Köy Enstitüleri'nin nasıl kapatıldığını anlatayım, dinle bak! Doğuda, Van ilinde, köyler sahibi Kinyas Kartal Ağa ile batıda, Aydın ilinde, çiftlikler sahibi Adnan Menderes Ağa vardı. Bunlar seçimlerden önce gizlice anlaşıp birbirine söz verdi. Ağalar oyları Menderes'e küreyecek, Menderes bu yoldan iktidara gelecek. Başbakanlık koltuğuna oturur oturmaz Köy Enstitüleri'nin kapısına kara kilit asacak.

Politikanın gücünü anlamak kimi zaman zordur. Türkiye geniş. Düşün, sizin Yunanistan'ın kaç katı? Ama en doğudaki ile en batıdaki il birleşiyor bak. Arada kaç il, kaç ağa var; listesini yapsan, aklın şaşar. Hepsi el ele verdi; temsilcilerini Büyük Millet Meclisi'ne oturttular. Adnan Menderes Ağa, Kinyas Kartal Ağa'nın dediğini yaptı. Kaldırın kolları; kaldırdılar. İndirin kolları; indirdiler. Tamam, kapattılar enstitüleri.

Gerekçe olarak uyduruk birtakım nedenler her zaman bulunur. Kızlarla erkek çocuklar bir arada okuyor örneğin. Öğren-

ciler öğretmenleriyle bir sofraya oturuyor örneğin. Öğrenciler öğretmenlerini eleştirebiliyor örneğin. Köy Enstitüleri'nde dayak yasak örneğin. Öğretmen öğrenciyi döverse, öğrenci öğretmene karşılık verebilir örneğin. Dayağın insan kişiliğini daha körpeceyken ezdiğini kavramayan eğitimciler bile, Köy Enstitüleri'nde dayağa karşı uygulanan bu ilkeyi Türk ahlak anlayışına çok çok aykırı buldu. Hiç dayak atan öğretmene karşılık verilir mi? Dayak cennetten çıkmadır. Öğretmenin vurduğu yanakta gül biter. Uyduruk birtakım gerekçeler her zaman bulunur: Öğrenciler solcu şiirler yazıyor, sol kitaplar okuyormuş örneğin. Sol kitap, sağ kitap diye bir ölçü olur mu? Nitelikli kitap diye bir ölçü kullanılabilir belki. En iyisi, okurun düzeyini eğitimle yükseltip, yargıyı ona bırakmak, kitaplıkları yasaksız çalıştırmaktır. Ben de böyle düşünüyorum örneğin.

İşin içine bir araç olarak dini de kattılar. Halkın karanlıkta kalmasını isteyenler, araç olarak dini her zaman, her işe kattılar. Öğrenciler Allah'a inanmıyor örneğin. Beş yıl okuyor, bir tek gün din dersi görmüyorlar dediler. Ama hiç demediler ki, Köy Enstitüleri'nden yetişen öğretmenler ağaların tekerine taş koyuyor.

Adnan Menderes, enstitüleri kapattı; halkın sesi çıkmadı.

Bizim halkımız çok yüzyıl öncelerinden beri uyur. Çok kötü biçimde afyonlanmış gibi uyur. Üfürükle tükürükle sersem tavuğa çevirmişlerdir onu. Bizim halkın durumunda olup da, uyanmak çok zordur örneğin! Ben böyle düşünüyorum.

Bu politikaları işte yukardakiler ayarlıyor, aşağıdakiler uyguluyor, halk da bunlara uyuyor. Ben şimdi böyle söylüyorum; sen de şaşıyorsun. Ben ne olsa eski kuşaktan sayılırım, Dimitrios yiğenim. Sen bu konuları bir de Aziz'le, Murat'la konuş. Onlar benden daha iyi anlatır.

Ama şu kadarını düşünmeni rica ederim. Politika, aydınlık düşmanlarını birleştirip Eşekli Kütüphane'ye tuzaklar hazırlarken, Eşekli Kütüphane'nin öznesi kendini ve işini korumak için hiçbir önlem almadı."

Çünkü o içi dışı bir, arı duru bir insandı. Önlem almaya gerek görmedi. Onun büyük hatasının biri bu idi. Yalnız başarıla-

rına, yalnız yaptığı hizmetin gücüne, bir de yönetimdeki aydın müdürlerin, valilerin, kaymakamların kendisini koruyacağına inandı, güvendi. Az önce onun arı duru bir insan olduğunu söyledim; daha doğrusu saftı.

Onu ara sıra uyardılar: Köylülere, çocuklara her kitabı okutma. Ne olsa, onlar daha düşünsel olgunluğa ermedi. Örneğin, *Kuran* aldın bak; yanına *İncil*'i, *Tevrat*'ı koyma. Niçin koyuyorsun? Yanıt veriyordu: Yahu kardeşim, burası yasaksız kitaplıktır! Ben yasaklı kitaplık istemiyorum. İnsanlar istediği kitabı alsın okusun! Adam *Kuran*'ı tek kitap, baş kitap biliyor. Onun yanına *İncil*'i, *Tevrat*'ı koydun mu, *Kuran*'ı onların derecesine indirmiş oluyorsun. Öyle yorumluyor. Senin kafanda daha çağdaş düşünceler varmış, uygarlıkmış, özgürlükmüş, bunları bilmiyor, anlamıyor!

"Ben anlar sanıyordum önceleri. Ama anlamadı. *Kuran* okunuyor; elbet okunacak. Evlerde, camilerde, kitaplıklarda elbet okunacak. Ama üç beş kişi çıkar, öbürlerini de okumak isterse, bırakın okusunlar. *Kuran*'ı aşağılamak için değil; bilgi edinmek içindir bu. İçinde ne var ne yok, bilmek içindir. Bilip düşünmek içindir. Bu nedenle benim *İncil*'i, *Tevrat*'ı da kitaplıkta bulundurmam gerekir. Bütün dinlerin kitabını bir arada okuyup karşılaştırma yapmazsa, insan nasıl aydınlanır? O zaman alttan alta dedikodular başladı: Bak bak, kitaplığa *İncil* soktu, *Tevrat* soktu...

Soruşturma açılınca, kime yaslanacağımı bilemedim. Bizde halk seyretmeyi sever; genellikle işe karışmaz. Bizde halk acayip yıldırılmıştır; amirlerden korkar. Amirler de birbirinden korkar. Nevşehir Valisi Mehmet Aldan, Müfettiş'in raporunu okuyunca bana acıyıp ağladı; ama korkusundan, 'Hayır, bunlar yalan, bunların aslı faslı yok! Ben onun amiriyim. Memurumu savunuyorum. Bu adam karda kışta köylere kitap götürdü, halka hizmet etti; yapmayın etmeyin, ayıptır!" diyemedi! Dese, o zaman sen de onunla birliksin diyecekler. Bu kez onun da durumu sarsılacak. Bundan korktu.

Bundan ötürü, ben diyorum ki, aydınlık dostlarının politikası yoktur; ama düşmanlarının vardır. Bu yüzden, tıpkı sizin o

ateşi çalan, neydi adı, Prometeus gibi, sürekli yenilirler. Yenildim ben de. Gayet açık. Zaman içinde kazansalar da, yenilirler."

Eşekli Kütüphaneci'ye Jübile

Mustafa Bey koltuğuna gömülmüş. Hanife Hanım, oğlu Aziz, gelini Selma kalkıp gitmiş. Karşısında yalnız Dimitrios oturuyor. Önünde defter. Elinde kalem. Durmadan not alıyor. Mustafa Bey kendi kendine mırıldanır gibi anlatıyor:

"Kimi zaman yaşam çok acayiptir! Ben sanıyordum, kitaplık görevimi bırakınca köylerden, kasabanın içinden insanlar koşup gelerek Tahsin Ağa Kitaplığı'nın çevresini saracak, 'Olmaz Mustafa Bey! Sen ne yapıyorsun? Gözünü seveyim, elini öpeyim, ayrılma!' diyecekler. 'Ayrılma Mustafa Bey! Sen bunu bize yapamazsın! Kim sana kötü bir söz söyledi de, gönlün kırıldı? Geri al dilekçeni! Daha senin bize çok yararın dokunacak! Karacaören köyündeki hamam yapımını tamamlayacaksın. Öbür köylere hamam yapılmasına ön ayak olacaksın. Sen göstereceksin, biz yapacağız. Öbür köylere kooperatifler kurulmasına ön ayak olacaksın. Göstereceksin, yapacağız. Her yerde üzümleri sıkıp şarap yapılmasına ön ayak olacaksın. Orta Anadolu güneşinde olgunlaşmış mor üzümlerin şırasını çıkarıp, içimi hoş şaraplar yapacağız. Bunları fıçılarla, şişelerle Ankara'ya, İstanbul'a sevk edeceğiz. Daha sonra Avrupa'da ağzının tadını bilenlere satmanın yolunu bulacağız. Bu yoldan çok paralar kazanıp, yurdu bayındırlaştırmayı başaracağız. Kızlarımızın, oğullarımızın eğitimini yükselteceğiz. Bizim içimizde böyle güzel özlemler var. Kim sana bir kötü söz söyledi de, gönlün kırıldı Mustafa Bey? Bizden öyle kötü bir sözcük duydun mu? Keşke bütün memurlar, müdürler, halk için senin kadar çalışsa! Görevini savsamak eğer bu ise, öbürlerinin şimdiye kadar yaptığı nedir? Asıl kovuşturma açılacak, onlar kendileridir. Sekiz saatlik işgününün içine dokuz saat uyku sığdıranlar onlar değil mi? Dön işine Mustafa Bey! Ne olursun dön; bizi kırma! Kim

sana bir kötü söz söyledi de gönlünü kırdıysa, onu da bize bildir; bu seçimde olmazsa gelecek seçimde, dersini verelim!' diyecekler sanıyordum. Bu kadar olmasa da, az çok bir tepki göstereceklerini umuyor, bekliyordum.

Kimi zaman yaşam gerçekten çok acayiptir! Köylüler Ürgüp Tahsin Ağa Kitaplığı'nın çevresini sarmadıkları gibi, yolda belde karşılaştıklarım, hatta elini sıkıp hoşbeş ettiklerim, konuyu açmadı bile. Sanki duymamışlar. Kim bilir, belki gerçekten duymadılar. Bizim toplum meraksız bir toplumdur. Ne hakkımda dilekçe gittiğinden, ne Müfettiş Rasim Esmer Bey'in gelip kovuşturma yaptığından, önüme beyaz kâğıt sürüp savunma istediğinden, ne aylığımın kesilmesini önerdiğinden, ne mahkemeye verilmem gerekir diye rapor yazdığından, ne de bu raporu okuyunca Nevşehir Valisi Mehmet Aldan'ın ağlamasından haberleri var. Benim bunları onur sorunu yapıp kamu görevinden ayrıldığımı, genç yaşta emekli olduğumu duymamışlar bile.

Daha da acayibi, müfettiş raporunu haksız bulduğum için isteğimle emekliye ayrılma konusunda verdiğim dilekçe önlerine varınca Bakanlık'takiler, 'Elbet, kitaplığı bırakıp, kurulmasına öncülük ettiği TASKOBİRLİK, yani Ürgüp ve Çevresi Köy Kooperatifler Birliği'nin başına müdür olup daha çok aylık alacak! Eee, hakkıdır. Devlet, memuruna ne verebiliyor ki? Devletimiz ancak bütçesini gerekli gereksiz işlere saçıp savurmayı biliyor. Gerçekte, bizim Mustafa Güzelgöz kitaplık hizmetinde gene çok iyi çalıştı!' biçiminde yorum yaptılar.

Oysa ben kendi kendime ağlıyor, çok ağlıyorum. Yaşamımı verdiğim, bu kadar çok sevdiğim görevi bırakınca nasıl yaşarım diye üzüntüden sürekli ağlıyorum.

Emekliye ayrılma dilekçemi 5 Ocak 1972'de vermiştim. İşlemler yürüdü, Mayıs 1972'de tamamlandı. Böylece resmen ve kesin olarak emekliye ayrıldım. Asla yorum yaptıkları gibi başka işe geçmedim. Nasıl geçerim? Ben kitaplıklarımdan ayrılınca nasıl yaşarım?

Bir gün kalkıp gene Ankara'ya gittim. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde bizim Profesör Osman Ersoy'u buldum. Belki üstüme gelir, 'Bırak bu emeklilik isteğini yahu! Hiç olmazsa on yıl

daha çalış!' der diye yüzüne bakıyorum. Ama açıktan ona bile bir şey diyemiyorum. Çay söyledi. İçiyoruz.

'Böyle kuru kuru ayrılmak olmaz Mustafa Bey; senin bir jübileni yapalım!' dedi.

Jübilenin ne olduğunu az çok duymuşum; ama nasıl bir şeydir, yeterince bilmiyorum. Çünkü bizim Ürgüp'te, Avanos'ta, Nevşehir'de öyle bir ayrılış töreni hiç yapılmamıştı. Sorarak baktım Osman Hoca'nın yüzüne. 'Canım şöyle meslektaşlar arasında bir tören düzenleriz! Elbet, halk da katılır. Çevre illerin, ilçelerin memurları filan çağrılır...' dedi. Anladım ben: Ayrılmamı onaylıyor içinden. Belki onaylamıyor ama bunu belli edip yukardakilerle kötü olmak istemiyor. Bunlar benim varsayım olarak düşündüklerim. Ama erkenden ayrılışıma karşı çıkmadığı, bunu durdurmak için kendisini parçalamadığı, en azından beni pişmanlığa yöneltmediği kesin. Hangi nedenle bilmem, emekli dilekçemi verdiğimi, ayrılmayı istediğimi, sonuç olarak elbet ayrılabileceğimi düşünüyor.

Evet, evet. Madem ayrılma dilekçemi vermiştim, ayrılacaktım. Bu durumda ben de, 'Yahu Osman Hoca, etme tutma, ben sizden jübile filan istemiyorum. Benim yüreğim köz gibi yanıyor; ben meslekte kalmak istiyorum!' diyemedim. Desem, 'Peki o dilekçe neydi? Sen insanlarla dalga mı geçiyorsun Mustafa Bey?' diye suçlayarak soracak.

'Biz ne olsa küçük yerlerin çocuğuyuz. Sizler okuyup büyük işlerin başına geldiniz. Daha iyi düşünürsünüz. Nasıl istiyorsanız öyle yapın!' der gibisine baktım yüzüne.

'Öyle yapalım, öyle! Biz senin güzel bir jübileni yapalım! Böyle kupkuru ayrılmak olmaz! Gerçekte sen böyle bir jübileyi fazlasıyla hak etmiş bir insansın! İzin ver, bizler de görevimizi yapalım!' Bunu geçti, bu öğrenim yılında alınan yeni öğrencilerin de Ürgüp'e gelip 'Mobil Bibliyotek' konusunu görmek ve benimle konuşmak istediklerini söyledi. 'Onlara iki gün vaktini ayırır, gerekli açıklamaları yapar, hem de köylerdeki durumu gösterirsen, çok sevinirim. Öyküyü kendilerine anlattım; bildiğin gibi değil, çok ilgilendiler. Zaten her yıl yeni öğrencilere bu güzel öyküyü birer kez anlatarak derse başlıyorum. Bununla birlikte, benim Türkiye Kütüphaneciler Derneği Bülte-

ni'nde çıkan makalemin birer kopyasını da kendilerine veriyorum' dedi.

Sezar'ın hakkını Sezar'a vermek gerekir, değil mi? Osman Hoca gerçekte öbürlerine benzemez. Beni alıp yemeğe götürdü. Söz arasında, 'Gene iyi çalıştın canım kardeşim, bu alanda büyük ün kazandın! Seni her zaman olduğu gibi canı yürekten kutlarım. Eğer düşündüğümüz gibi şöyle güzel bir jübileni de yaparsak, çok iyi olur!' dedi. Bu amaçla küçük bir komite kurması gerektiğini de sözlerine ekledi. 'Komiteyi kurduktan sonra aramızda işbölümü yaparız. Programı hazırlarız. Sen orasını bize bırak. Güzel bir jübile yapacağımızdan hiç kuşkun olmasın!'

Yemekten sonra elini sıkıp ayrıldım. Ardımdan, 'Ben sana bilgi veririm. Jübileyi herhalde Ürgüp'te yapmamız uygun olur. Arkadaşlara ona göre önerimi yaparım. Sayın Bakan'ı filan da çağırırız. İnşallah vakit bulur o da, bu güzel ayrılış törenini onurlandırmaya gelir!' diye seslendi.

Ankara ili Milli Eğitim Müdürlüğü'nde doktor olan bilader Ahmetgil'e gittim. Dereden tepeden konuştuk. 'Yahu ağabey, duydum emekliliğini istemişin! Neden o kadar ivedi davrandın? Gerçi çalışacaksın da, değer mi bilecekler? Verdikleri maaş neydi? Eline kaç lira geçiyordu? Boş ver; ayrıldığın iyi olmuş. Geçersin TASKOBİRLİK'in başına, devletin verdiğinin beş katını alırsın. Altına bir araba çekersin. Şurdan bir daire alırsın. Aileyi başkente taşırsın. Arada bir Ürgüp'e varır gelirsin. İşleri hem ordan, hem burdan yönetirsin. Burdaki satış mağazalarını sık sık denetlersin. Sen köylülere yardımcı olursun, onlar da sana yardımcı olur. Böylesi senin için de, köylüler için de daha iyi olur" diyor.

Biladerin yüzüne baktım. Yıllardır Ankara'da görev yapıyor. Küçük büyük memur takımıyla düşe kalka onun da içi değişmiş. Benim gönlümde yaşayan değerler artık onun gönlünde yaşamıyor. Bende yaşayan değerler ona çok geri kalmış, eski değerler olarak görünüyor. Hemen ertesi gün Ürgüp'e döndüm. Kendi kendime buğuz ederek günleri tüketmeye çalışıyorum.

Profesör Osman Ersoy'dan haber geldi. 'Konuştuğumuz gibi, arkadaşlarla sizin jübileyi 26 Mayıs 1972, Cuma günü, Ür-

güp'te yapmayı kararlaştırdık. Hazırladığımız program taslağını, hem de bu amaçla çağrılacak konuklar listesini ilişikte gönderiyorum. Programda bulunmasını arzu ettiğiniz hususlar ve ayrıca çağırılmasını istediğiniz konuklar varsa, bunları bize ivedilikle bildirmenizi rica ederim" diye yazıyor.

Çağrılacak konuklar listesine baktım. Başta Milli Eğitim Bakanı, Bakanlık temsilcileri, Türkiye Kütüphaneciler Derneği Genel Başkanı Necmeddin Sefercioğlu, Genel Sekreteri Özer Soysal, çevre illerin valileri, milli eğitim müdürleri, Türkiye Kütüphaneciler Derneği genel merkez temsilcileri ve benzerleri.

Osman Ersoy Hoca'ya, 'Hayır jübile istemiyorum, jübileyi Ürgüp'te istemiyorum?' diyebilir miyim? Onlar bunu biraz benim için ama daha çok kendileri için yapıyor. Ne olsa, içlerinde bana bir haksızlık yapıldığının düşüncesi var. Savunulmam için bir davranış gösteremediler. Bir tepkide bulunamadılar. Yürek sızısı çekiyorlar. Onu bastırmak için ne kadar büyük bir tantana yaparlarsa, o kadar iyi olacak. Hem gerçekten değerbilir, hem de özverili insanlar olduklarını bana, birbirlerine ve topluma gösterecekler. Böylece de, bu jübile benden çok onların kendileri için yapılmış olacak.

Bunu sezdiğim için yolu hiç kapatmadım. Oturup bir teşekkür mektubu yazdım. Programa eklenecek hiçbir arzum olmadığını, çağrılacak konuklar listesini de pek iyi bulduğumu, eğer daha başka ekler yapmak istiyorlarsa, bunu kendilerinin bileceğini belirttim. Kararlaştırılan günde kendilerini Ürgüp'te selamlamaktan ve ağırlamaktan mutlu olacağımızı belirttim. Bu da bizim insanlığımız gereğidir; kimsenin kuşkusu olmasın.

Ad benim ya, yarın bir eksik görülür yada aksama olursa herkes Ankara'dan Osman Hoca'yı, onun kurduğu komiteyi değil de beni kınar diye düşünüp, konuyu önce aile içinde, sonra Ürgüp'ün önde gelenleriyle konuştum. Özellikle damadım İlçe Turizm Müdürü Berhan Avcı'yla, kaymakamla, belediye başkanıyla, il valisiyle, milli eğitim müdürüyle, çevre köylerin muhtarlarıyla, TASKOBİRLİK'teki arkadaşlarla konuşmalar yaptım. Üstümüze farz olan hazırlığı yapmaya başladık. Kesmek için çok mal satın aldık. Çok ayran hazırlığı yaptık. Tavuk-

lu ve karabiberli pilavlar, baklavalar, patatesli tandır ekmekleri, daha başka yiyecekler, içecekler, ne gerekiyorsa hepsinin hazırlığını tamamladık. İçen bulunur diye, köylerde kendi ürettiğimiz şaraplardan koyduk.

Bu amaçla bütün çevreye duyurularımızı yaptık. Osman Ersoy Hoca'nın kesinlemesi üzerine, başta Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem, milletvekilleri, çevre illerin valileri, ilçelerin kaymakamları ve il milli eğitim müdürleri, Ankara'dan başka İstanbul'dan, Kayseri'den, Çorum'dan, Aydın'dan ayrıca konuklar beklediğimizi halka açıkladık.

Belirtilen gün gelip çattı. Aldığımız hayvanları yatırıp kestik. Dört davulcu ile üç zurnacı bulup erkenden kasaba alanında çaldırmaya başladık. Madem ortaya çıktık, madem Ürgüp ilk kez böyle bir jübile görüyor, bari iyisini görsün diye, bahşişler verip çalgıcıları coşturmaya çalıştık. Çalgıcılar Kayseri Caddesi boyunca kasabayı bir uçtan bir uca dolaşıyordu. Okullar, bankalar, dernekler, partiler çelenkler yaptırıp Tahsin Ağa Kitaplığı'nın önüne dizdirdi. İl merkezinden gelen teknik elemanlar sesbüyüten, sesdağıtan aygıtlarını birbirine bağlayıp, sağda solda dikili direklere asıyorlardı.

Öğleye doğru, beklenen konuklar gelmeye başladı. Bakanın uzun siyah arabası, Tahsin Ağa Kitaplığı'nın önünde yaylanarak durdu. Onun arabasını Bakanlık temsilcilerinin doldurduğu arabalar izledi. Hepsinin ayrı ayrı şoförü, sürücüsü var. İl valisi, müdürleri, çevre ilçelerin kaymakamları da ayrı ayrı taşıtlarıyla geldi. Daha önceden Nevşehir'den gelen teknisyenler tören alanının bir ucuna yüksek kürsüyü kurdu. Çevreyi bayraklarla süslediler. Konukların oturması için protokol masaları yan yana dizildi. Protokol konuklarını bizim tahta sandalyelere oturtmak olmazdı; dairelerden getirilen koltukları yan yana dizip, 'Buyrun efendim, buyrun!' çekip oturttuk. Bunların arkasına ilçemizin memurları dikildi. Biri bir puştluk yapmasın diye gereken güvenlik önlemlerini biz de aldık.

Osman Ersoy Hoca program yöneticiliğini önceden, ilden bir müdür yardımcısına yüklemişti. Konuklar ve çevreden gelen iki bin kadar izleyici yerlerini aldıktan sonra bizim tören başladı. İlk konuşmayı Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakül-

tesi'nden Prof. Dr. Osman Ersoy yaptı. Ürgüp Kaymakamı, Belediye Başkanı, Nevşehir Valisi kısa konuşmalar yaptılar.

Milli Eğitim Bakanı söz aldı. Küçücük kafalı, nerdeyse bakımlı bir kedininki kadar küçük boylu bir insandı. Gözlerini kıpır kıpır oynatarak konuşuyor. Beni övüyor. Sanki Ürgüplüler bilmiyor, tanımıyor gibi beni onlara anlatıyor, ne kadar değerli bir manevi kalkınma lideri olduğumu belirtiyor. Alanımda herkese örnek olacak başarılar göstermişim. Yalnız Ankara'nın, İstanbul'un değil, bütün dünyanın takdirini kazanmışım. Amerika'da yapılan bütün dünya yarışmasında birinci olarak Türkiye'nin ününü yükseltmişim. Bunları abarta abarta anlatıyor. Be adam, Müfettiş Rasim Bey gagasını ense köküme daldırdığı zaman nerdeydin? Ben de içimden ona bunu soruyordum.

Düşündüm: Belki, sekiz ay önce buraya gelip hakkımda kovuşturma yapan Müfettiş Rasim Esmer Bey'in raporundan Sayın Bakan'ın haberi bile yok. Bir de, daha en az on beş yıl toplumа ve mesleğe yararlı çalışmalar yapabilecekken erkenden emekliye ayrılışıma çok ama çok üzüldüğünü söylemez mi? O an donup kaldım. Az daha kafamın tası atıyordu.

Kendi kendime, 'Sinirine egemen ol Mustafa Güzelgöz! Ağır taşı ne yel ne sel alır. Şimdi bunlar küçük ilçemizde ne olsa konuk sayılır. Gönüllerini kıracak bir hata yapma!' dedim.

Görevli memur, bir teşekkür konuşması yapmam için şimdi de bana söz verileceğini duyurdu. Baktım, Ankara'dan, İstanbul'dan gelen konuklar başta, herkes alkışlıyor. Derimin üstünden bir gelinböceği yürüdü sanki. Mutluluktan mı, mahcuplуktan mı yoksa uğradığım haksızlığın sinirinden mi, tuhaf biçimde titriyordum. O an, hiç sırası değilken ağlarım diye korktum. Hemen topladım kendimi. Sesim üç beş çatal çıkmasın diye usulca gırtlağımı temizledim.

Sayın Konuklar, başta Sayın Bakan, Sayın Müsteşar, Sayın Genel Müdürler, Sayın Vali ve Kaymakamlar, Sayın Belediye Başkanlarımız olmak üzere hepinizi saygıyla selamlarım. Sayın Halkımızı ayrıca selamlarım. Hepiniz Ürgüp'e hoş geldiniz. Hepinize teşekkür ederim. Çalışma yıllarımda bana destek olan olmayan büyük küçük hepinize ayrı ayrı teşekkür ederim. Beni

başarılı kılan iş arkadaşlarıma, ailemin bütün üyelerine huzurunuzda ayrıca teşekkür ederim. Benden sonra halka kütüphanecilik hizmeti verecek olan genç meslektaşlarıma üstün başarılar dilerim.

Bunları dura dura, tane tane söyledim.

Büyük Yunus Emre Hazretleri'nin yüzyıllar önce buyurduğu gibi, 'Az söz er yükü, çok söz eşek yüküdür' kuralına inandığım için, konuşmamı işte bu kadar kısa kestim. Elimi salladım. Herkesi yeniden selamladım.

Konuklar ayranlarını önden içmişti. Asıl yemek ikramımız için, kendilerini hazırlanan sofralara çağırdık. Halk için de elden geldiği kadar sofralar kurduk. Yedirip içirip uğurladık. Herkes ayrılırken boynuma sarılıyor, yeni görevimde bana başarılar diliyordu.

Demek ben TASKOBİRLİK Yönetim Kurulu Başkanlığı'na temelli yerleşeceğim. Bunu benim yerime düşünmüşlerdi. Ben ise bu işi belki hiç düşünmeyeceğim. Gönlüm çok kırık. Vaktiyle söyleyen ne güzel söylemiş: 'Gönül dediğin bir sırça saraydır. Bir kez kırıldı mı, yapılmaz artık!' Son derece yerinde bir söz. Bir bakıma uzun, bir bakıma çok kısa süren devlet memurluğu görevimi böylece noktaladım. Osman Ersoy ve benzeri sevenlerimin gönlünü hoş eden jübilemi de böylece yapıp baş etmiş olduk."

Karacaören Hamamı Yarım Kaldı

Mustafa Bey karşısında oturan şu Yunanlı delikanlıya kısa zamanda nasıl bu kadar ısındı; onu nasıl bu kadar içinin kuytularında, tıpkı Derinkuyu'daki yeraltı kentini gezdirir gibi en küçük ayrıntıyı göstere göstere dolaştırıyor, buna şaşıp kalıyordu. Bir yandan böyle şaşıyor, "Yoksa kendimi biraz frenlesem mi?" diye ikircime düşüyor, sonra, "Adaaam sen de! Niçin frenleyeceğim? Binin yarısı beş yüz; o da bizde yok; çekiver kuyruğunu gitsin!" diyerek anlatmayı sürdürüyordu.

"Görevimden ayrılınca en çok neye üzüldüm, biliyor musun Dimitrios yiğen? Karacaören köyünde başladığım hamam yarım kaldı. Nasıl yarım diye sorma; öyle yarım kaldı! Yıllar geçti; taşının üstüne taş konulmadı. Kim koyacak? Kimse kitaplık görevini benim anladığım gibi anlamıyordu ki! Yarım kalan hamam yapısı sığır sıpa ahırı oldu. Sonra da yıkılmaya başladı."

Gerçekte Mustafa Bey bunları anlatırken içinden içinden ağlıyordu. Çoğu zaman kendine acıyordu. "Yahu benim yaşamda işim gücüm, hem de koşulum hep böyle ağlamak mı? Dışımdan ağlayamazsam, içimden ağlayarak yaşamak mı?" Gene de boş verip anlatmayı sürdürüyordu.

"Amerikalıların verdiği cip eskidi. Onu Kayseri eğitim dairesine alıp götürdüler. Katırların biri dışında bütün hayvanları emekliye ayırmıştık. Aksalur köyünün yolları dağlık taşlık olduğu için, oraya taşıt gitmezdi. O bir tek katırı bu nedenle alıkoymuştuk. Aksalur'a bu hizmeti götüren delikanlı İlyas Süer, kalkıp Almanya'ya gitti. Böylece köylere kitap ulaştırma işi bitti. Şimdi elde bir tek bile eşek yok, katır yok, at yok. Artık köylere kitap gitmiyor. Köy çocuklarına kitap gitmiyor. Kadınlar kitaplıklara gelmiyor. Edilgen memur anlayışıyla merkezden atanan görevliler masaya oturup, kapıdan içeri okur girsin di-

ye bekliyor. Nedense, kendiliğinden bir tek bile gelen olmuyor.

'Yahu bize bir zamanlar eşekle, atla, katırla, sonra ciple kitap gelirdi. Çocuklarımızla, kadınlarımızla okur, yararlanırdık. Şimdi gelmiyor; acaba niçin gelmiyor?' diye soran köylü de yok. Köylüler bence daha en az seksen yıl daha sürecek ağır bir uykunun içinde. Bizim bir şairimiz vardır; adı Fazıl Hüsnü Dağlarca'dır. Onun dediği gibi:

Öyle dalmış ki
Yüzyıllar süren uykusuna
Uyandırmazsan uyanacak değil.

Herkese anlatmak istiyorum. Ama gücüm yetmiyor. Kitaplıklar konusu önemlidir, Beyler. Bunu iyi anlamak gerekir, Arkadaşlar. Bu iş 'sevi'yle, yani aşkla yapılır yada yapılmaz! Çoktandır, köylerde kendi kurduğum kitaplıklara gidip bakamıyorum. İçim kaldırmıyor. Masalar, sandalyeler harap durumda. Duvarların sıvaları dökülmüş. Her yerden bakımsızlık akıyor. Sekiz on yıl sonra durum daha da kötüleşecek; bilmezlik büyüyecek; karanlık her yere daha çok yayılacak. O zaman halkı daha çok soyacaklar, sömürecekler. Bundan çok çok kaygı duyuyorum.

Ben Ürgüp dışında bir yere gittim mi, önce kitaplıklara uğrarım. Ancak insanlar İstanbul'da bile oralara pek uğramıyor. İl milli eğitiminde çalışanlar bile kitaplıkların yerini bilmiyor. Son gittiğimde İstanbul'un Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi'ni görmek istedim. Ne yazık, orası da bir harabeydi. Odalar nemli, tuvaletler pisti. Görevliler arasında bu güzel mesleği hakkıyla bilen yoktu. Görevlilerden birine nerden geldiğini sordum. 'Ben Gebze'de işgörendim. Partiden yardımcı oldular. Buraya memur olarak atandım!' dedi. Kartların konulduğu kutuları açıp baktım. Çoğu bomboştu. Eskiden varolan, Bakanlık'ça yeni yollanan kitapların hepsi kartlara yazılmamıştı. Kimi kutulardan dikiş iğnesi, makara ipliği, kimi kutulardan giyilmiş çoraplar çıkıyordu. Kendimi tanıtıp birkaç soru daha sormak istediğimi söyledim. O Gebze'den gelen görevlinin gözlerine baktım; adı-

mı duymamış bile. Sorduğum sorulara da doyurucu yanıtlar veremedi, hatta yanıt verme isteği duymadı.

Acı bir durumdur bu; Türkiye'ye özgü acı bir durumdur. Aydınlık düşmanları hâlâ güçlü. Dostları ise çok dağınık. Bu da ruhları öldürüyor. İnsanların cesareti kırık. Örneğin benim başıma bu olumsuzluklar geldi; üç kişi yazı yazıp savunmadı. 'Durun kardeşim, siz ne yapıyorsunuz?' diye, o kokuşmuş bürokrasinin üstüne gitmedi, yukardaki ilgilileri ve kamuoyunu uyarmadı. Ben de yaradılıştan içime kapalı, kendini savunmayı övünme sayan, övünmeyi sevmeyen, bilmeyen biriyim; sık sık söylediğim gibi, elimden ağlamaktan başka iş gelmez; bir şey yapamadım.

Yukarda anlatmıştım; Bakanlık görevlilerinden de kimse sahip çıkmadı. Tek tük savunacak olanlar da bir iki konuşup, sonra unuttu. Nevşehir Valisi Mehmet Aldan'ın, müfettiş raporunu okuyunca kendini tutamayıp ağlaması bile işe yaramadı. Ama ben umudumu yitirmeden her zaman, her yerde, ne diyorum bak yiğenim Dimitrios, istersen defterinin bir köşesine kısaca bunu da not ediver:

'Galip sayılır bu yolda mağlup!'

Bizim buralar Avanos'a yakın ya. Orda testicilik, çömlekçilik, tabakçılık yapılıyor. Çocuklar her zaman yapıcı, hem de yaratıcıdır. Eşekli Kütüphaneci'nin kilden heykelini yapmışlar. Belki on sekiz, yirmi tane! Yapın diye öğretmenleri söyledi belki. İşte bunları görünce hüngür hüngür ağladım.

Eşeklerde kitap sandıkları. Kimini önden bir adam çekiyor. Kimini arkadan bir adam itiyor. Adamın elinde değneği var. Eşekler gidiyor, adam gidiyor. Bir düzlemin üstüne kabartma yapanlar da var. Geride peribacaları görünüyor. İki yanda kavaklar, kavaklar. Arada eşekleriyle adam. Birkaç çocuk yolların yokuşunu çok iyi belli etmiş.

Bunları Avanos'taki ocaklarda pişirmişler. On kadarını getirip bana armağan ettiler. Ben de kimini odama koydum. Kimini müzeye verdim. Bir tanesini de emekli olunca evimdeki 'müze'ye taşıdım. Bak, örneğin bunu yapan bir kız çocuğu. Ama babası bağırmış ona.

'Bu yaptığının günah olduğunu bilmiyor musun gıı? Yarın Allah, haydi ver bakalım canını derse, nasıl vereceksin?'

'Canlı değil buba, bu küçük heykel!'

'Ama insana benziyor!'

'İnsana benziyor ama insan değil, heykel!'

'İnsana benziyor; canı gerekir.'

'Heykele can gerekmez buba!'

Getirip verenler anlatıyor. Böyle tartışmış baba kız. Daha küçükten bebelerin kafasına bu küflü sankıları sokmasalar olmaz!"

Dimitrios bu küçük heykeli daha geldiği gün alıp inceledi, hayran oldu. Hele kavaklardan pek hoşlandı.

Mustafa Bey, "Bir yerlerde birkaç tane olacak. Birini vereyim, sevdinse giderken al götür" dedi.

Unutur diye, daha o gün kil heykeli bir havluya sarıp çantasına koydu Dimitrios.

Hanife Beyin Ameliyatı Oldu

Mustafa Bey anlatıyor:

"Benim işler bozulunca Hanife'ye bir baş ağrısı geldi; inliyor. Öyle baş ağrısını kimse çekmemiştir. 'Heey Eşekli Kütüphaneci, başımın üstünde bir daş var!' diyor bana. İki elini havaya açıp, 'Allah'ım kurtar!' diye yalvarıyor. Ağır bir baskının altında duyumsuyor kendini. Onunla ben, birbirimizle yapışık ikiz gibiyizdir. Onun başı ağrıdı mı, benimki daha çok ağrır.

Vuruyor Hanife kendini yerden yere. Soğuk suda bez ıslayıp koydum alnına. Patatesi yassı yassı kesip sardım. Hiç bana mısın demiyor. Gece gündüz çırpınıyor, kendini yere vuruyor. 'Kurtar Allah'ım! Mustafa Bey ne olursun kurtar!' diye yalvarıyor.

Hükümet doktorunu getirdim eve. Baktı, inceledi. 'Önemli bir şey değil. Bu dünyada başı ağrımayan insan yoktur! Benim başım da ağrır! Çıkın sokakta sorun, on kişiden sekizinin, dokuzunun mutlaka başı ağrıyordur!' dedi.

Yahu bu adam deli mi diye yüzüne baktım.

Peki, Hanife'nin başı ağrıyor; ama aynı zamanda benimki neden ağrıyor? Sayın doktora bunu sordum. 'Baş ağrısının üç yüzden fazla nedeni vardır. Aşağıda pabucun ayağını sıkar, yukarda başın ağrır. Bu kadar açıktır bu. Ama takma kafanı. Sakın takma. Dünya fani, ölüm ani. Bu can sana emanet verilmiştir. Veren bir gün alır geri. Çık biraz dolaş. Üç gün sonra geçer gider!' dedi bir yazıyı ezberden okur gibi.

O an Hanife, 'Benim pabucum sıkmıyor, pabucum rahat!' diyerek doktora çıkıştı. Bir tartışma tuturduk biz.

'Pabucun sıkmıyorsa, çorabın sıkıyordur! Çorabın sıkmıyorsa, bir sıkıntın vardır. Bunlar baş ağrısının nedenleridir!'

Doktoru kızdırmayalım diye eşimin kolunu tuttum. Onu alıp hemen Nevşehir'e götürdüm. Girdik bir doktorun kapısın-

dan içeri. Parasını yatırdık. Bekledik sıra geldi. Aldı bizi içeri. Baktı, inceledi. 'Belki beyinde bir ur var. Ama ben anlayamam. Çünkü yeterli aracım yok. En iyisi, siz hastanızı hemen Ankara'ya götürün. Orda Yüksek Uzmanlık Hastanesi var. Bir adamını bulun, baktırmaya çalışın' dedi.

Yola çıkmadan Osman Ersoy Hoca'ya telefon ettim. Anlattım sorunumuzu. Dostların en iyisi çıkmıştı. İyi günde yanımızdaydı. Kötü günde de bizimle oldu. Anlattım ya, Müfettiş'in o raporundan sonra öne düşüp jübilemi yaptırdı. Böyle bir sağlık sıkıntımız olunca da ona başvurduk. İnşallah onun başı ağrımaz. İnşallah onun başı hiç daralmaz. Şayet daralırsa, ben de ona elimden gelen yardımı yaparım.

Bizim bilader Ahmet, Ankara'da, Milli Eğitim'de doktor ya. Şu hale bak; ona telefon etmiyorum da, Osman Ersoy Hoca'ya telefon ediyorum. Otobüsten indik. Osman Hoca otogarın orda bekliyor. Yanında bizim bilader dikiliyor. Yüksek Uzmanlık Hastanesi'nin beyin uzmanından buluşum almışlar. Çok sevindim. Adamın olunca başkentte, işler tıkır tıkır yürüyor bak.

Hastalığı sevmem ben. Hasta olup da varınca insana ilgisiz bakan hastaneyi hiç sevmem. Bir yanımızda bilader, bir yanımızda Osman Ersoy Hoca, yürüdük koridordan. Buyrun, buyrun çektiler. Hanife'ye hemen aygıt bağladılar. Ölçüm biçim yaptılar. Şöyle inceleme, böyle inceleme. İş epey uzadı. Sonra bizi karşılarına oturtup dediler ki:

'Hanife Hanım'ın canını yakacağız, ne yazık! Ameliyat yapılması gerekiyor. Bu kesin olmayan ilk tanıdır. Kesin tanıyı size yarın söyleyeceğiz.'

Bir iğne yaptılar. İki hap verdiler. Yatırdılar. Kapının önünden ayrılamıyorum. Ameliyat masasına yatacak ama acaba sağ çıkacak mı? İnşallah sağ çıkar. Çok korkuyorum.

Bilader Ahmet dedi, bize gidelim. Osman Ersoy Hoca dedi, bize gidelim. Ben biladergile gittim. Ertesi gün erkenden hastaneye koştum. İzin verdiler, yanına girdim. Tuttum Hanife'nin elinden.

O da benimkini tuttu. 'Masadan sağ kalkamazsam, haklarını helal et! Sana doyamadım!' dedi. 'Ben sana hiç doymadım Mustafa Bey!' dedi. Şimdiye kadar böyle dememişti. Çok utan-

gaçtı. Cesaret edip duygusunu dile getirdi. 'Senin çok hakkın var bende!' dedi.

Gözyaşlarımı tutamadım, o an ağlamaya başladım. 'Ben sana doydum mu sanıyorsun Hanife'm?' diye höyküre höyküre ağladım. Hemşireler, hastabakıcılar, asistan doktorlar gelip gidiyor. Bir yandan da, eller bizi kınar diye utanıyorum.

Gerçekten üç gün sonra ameliyata aldılar Hanife'yi. Beyninden yumurta kadar büyümüş bir ur çıkardılar! İnanılır gibi değil! Üç hafta yattı. O ameliyat oldu ya, vallahi ben öleyazdım. Biladere maşaallah çektim içimden. Her gün yengesinin ziyaretine gelip gitti. İki üç güne bir Osman Ersoy da uğradı, eksik olmasın. Çok şükür, bin şükür, sağ esen ayağa kalktı eşim. Yüksek Uzmanlık Hastanesi'nden çıkardık kendisini. Biladerin otomobiline atıp sürdük Ürgüp'e. Nasıl seviniyorum, uçuyorum, anlatamam! Kızılırmak içime dolmuş, şarp şarp çalkanıyor.

'Benim bu yaşamda en çok rast giden işim sensin Hanife! Senden çok razıyım!' Ben böyle söyledim mi, eliyle ağzımı kapatıyor. Öbür eliyle parmağımı tutup sıkıyor. 'De sus, de sus!' diye söyleniyor.

Bir ay sonra Ankara'ya gene gitmemiz gerekiyordu. Atladık otobüse, gittik. Baktılar, incelediler. Çok şükür, bin şükür, korkulacak bir durum yoktu. Güle oynaya dönüp geldik.

Müfettiş Rasim Esmer Bey raporunu istediği kadar kötü yazsın. Yukardaki dürzüler de bildiklerini yapsın. Hanife'm sağ esen kurtuldu ya, şimdi cihan benim. Şimdi eskisinden daha güçlüyüm karanlığa karşı. Kötülere kızıp yurdumuza, halkımıza asla küsmem. Ürgüp'ün işlerine daha çok koşacağım. Bir sorunu için yanıma gelen köylülere daha çok yardımcı olacağım. Elimden geldiği kadar toplum işlerinin içinde olacağım. Öyle bol bolamat emekli aylığım olmadığı halde, TASKOBİRLİK'in işlerine de parasız bakacağım.

Çocuklar büyüyor, okuyor. Okulunu bitiriyor. Vakti gelenleri everiyoruz. Siz bildiğiniz engeli koyun önümüze; biz bu dünyayı işte böyle seve seve yaşarız. Ah birazcık şair olsam, birazcık şiir yazmak gelse elimden, bu duygularımı seslendirebilsem!"

Bir Ağaç Kitap Okusa

"Yukarda birazcık değindim: Emekli olduktan sonra bir gün İstanbul'a gitmiştim. İstanbul'a, Ankara'ya gittim mi, kitaplıklara uğramadan yapamam, demiştim. Vaktim olunca gezmeyi severim ben. Kooperatiflerin işi için Ankara'ya gitmişsem, İstanbul'a da geçiveririm. Orda yeni açılan Atatürk Kitaplığı'nda Müfettiş Rasim Bey'i gördüm. Kendi kendime, 'Acaba bu kez kimin başını yakıyor bu nursuz herif?' diye sordum. Gene de selamladım kendisini. Rastlaşınca geçip gitmeyi insanlığıma yakıştıramadım. O raporu öyle yazdığı için çok yürek sızısı çektiğini söyledi bana. Öyle yazması için yukardan kendisine baskı yapıldığını anlattı.

Usulca çenesinin altına sokulup, 'Yukardan kim baskı yaptı?' diye sordum; söylemedi. O 'Yukarısı' dediği, ben kendimi bildim bileli kitaptan, kitaplıktan hoşlanmaz. İsterse eşekli filan olsun, hele köydeki kütüphaneden hiç hoşlanmaz. Bunu sonra sonra daha iyi anladım. O 'Yukarısı', kitap okuyan köylüden, köy çocuğundan hiç hoşlanmaz. Bizim şairlerden Melih Cevdet Anday'ın bir kitabı var; adı *Rahatı Kaçan Ağaç*. Ben pek severim. Kendisi bizim iyi şairlerimizdendir. Bu dediğim kitabı 1946'da çıktı. Kitaba adını veren şiir küçük bir şeydir; ama güzeldir. Ezberi, ezberciliği pek sevmem ama, onu gönlümle ezberledim; durur durur okurum.

Tanıdığım bir ağaç var
Etlik bağlarına yakın
Saadetin adını bile duymamış
Tanrı'nın işine bakın.

Geceyi gündüzü biliyor
Dört mevsimi, rüzgârı, karı

Ay ışığına bayılıyor
Ama kötülemiyor karanlığı.

Ona bir kitap vereceğim
Rahatını kaçırmak için
Bir öğrenegörsün aşkı
Ağacı o vakit seyredin.

Şair 'aşk' diyor; sen ona 'dünya' diyeceksin, 'yaşam' diyeceksin. Bizim yurdumuzda bir köylü de tıpkı Etlik'teki o ağaç gibidir. Eline bir kitap ver, seyreyle ondan sonra şenliği! Ama ağaç kitap okursa, yani bozkırda ahlat ağacı kitap okursa, bu dürzüler onları dibinden keser. Sizin Olimpos Dağı'ndaki gibi en, en yukarda, her zaman karanlıkçılar vardır. Onlar halkın uyanmasından korkar. Uyanırsa, yönetemeyiz sanırlar. Doğrudur; yönetemezler. Çünkü halk uyanırsa, kendi kendini yönetir. Bu nedenle Halkevleri'ni kapattı herifler. Ayırdına vardın değil mi; çok önemsediğim için Halkevleri'ni, Köy Enstitüleri'ni, dönüp dönüp söylüyorum. Beni de önce destekler görünüp, sonra köstekliediler.

Az önce sana okuduğum şiiri çok sevdiğimi söyledim. Benim asıl sevdiğim başka bir şiir vardır. Adı 'Türk Köylüsü'dür. Bilmem adını duydun mu; bizim Nâzım Hikmet yazmıştır. Şiirden açmışken, burda onu da okumak isterim sana. Çünkü onu severek ezberime almışımdır.

O topraktan öğrenip
kitapsız bilendir.
Hoca Nasreddin gibi ağlayan
Bayburtlu Zihni gibi gülendir
Ferhat'tır
Kerem'dir
ve Keloğlan'dır
Yol görünür onun garip serine,
analar babalar umudu keser,
kahpe felek ona eder oyunu
Çarşamba'yı sel alır

bir yâr sever
el alır
kanadı kırılır
çöllerde kalır,
ölmeden mezara koyarlar onu...
O, Yunusu biçaredir
Baştan ayağa yaredir
Ağu içer su yerine.
Fakat bir kere dert anlayan düşmesin önlerine
ve bir kere vakt erişip
'Gayrik yeter!'
demesinler.
Ve bir kere dediler mi,
İsrafil surunu urur,
mahlukat yerinde durur,
toprağın kalbi başlar
onun nabızlarında atmaya
Ne kendi nefsini korur
ne düşmanı kayırır.
Dağları yırtıp ayırır
kayaları kesip yol eyler abıhayat akıtmaya."

Dimitrios çok etkilendi. Şiirde geçen kişi adlarının, sözlerin hepsini bilmiyor, anlamıyordu ama, başka türlü bir müzik vardı; o nedenle bu şiir insanı sarıp sarmalıyordu. Gerçekte kendisi de bir şiirsever idi. Sevdiği şairlerin başında Yannis Ritsos geliyordu. Onun "Barış" şiiri belleğinde üç dilde yazılıydı. Önce Yunanca'sını, sonra Türkçe'sini okudu. Mustafa Bey ne diyeceğini, içindeki sevinci nasıl belli edeceğini bilemedi. "Yahu yiğenim, sen neymişin meğer!" gibi tam düzene sokamadığı sözler mırıldandı. Ondan sonra Dimitrios, "Barış" şiirinin Fransızca'sını okumaya geçti. Mustafa Bey anlamıyor ama içer gibi dinliyor. Demek şiirler de türküler gibidir. Dillerin sınırına kapanıp kalmaz. Aşar o sınırları. Bunu hepsi değil ama iyi şairler başarır. "Yannis Ritsos'un 'Barış' şiirini gerçekten çok sevdim. Dimitrios yiğenim, ben bunun Türkçe'sini defterime yazmalıyım. Yarın bunu yapalım. Sen söyle, ben kâğıda geçireyim.

Sonra belleğime alırım. Gerçekten sizin de çok iyi şairleriniz var. Bak bu Ritsos Efendi'yi ilk kez senden duyuyorum. Ayıbımı, kusurumu hoş gör. Ben türküler kadar, iyi sanatçıların kaleminden dökülmüş şiirleri de çok severim. Bu Ritsos Efendi'yi şimdiye kadar çoktan duymalıydım!"

Dimitrios ertesi sabah erken kalkıp Mustafa Bey'in istediği şiiri iki kâğıda yazmıştı. Ama yazılı Türkçe'yi iyi bilmiyordu. Pek çok yanlış yapmıştı. Aziz'le onları düzeltip yeniden temize çektiler. Dimitrios'un Yunanistan'dan Mustafa Bey'e getirdiği güzel bir armağan oldu bu şiir.

BARIŞ

Çocuğun gördüğü düştür barış.
Ananın gördüğü düştür barış.
Ağaçlar altında söylenen sevda sözleridir barış.

Akşam alacasında, gözlerinde ferah bir gülümseyişiyle
döner ya baba
elinde yemiş dolu bir sepet;
ve serinlesin diye su, pencere önüne konmuş toprak
bir testi gibi
ter damlalarıyla alnında...
Barış budur işte.

Evrenin yüzündeki yara izleri kapandığı zaman
ağaçlar dikildiğinde top mermilerinin açtığı çukurlara
yangının eritip tükettiği yüreklerde
ilk tomurcukları belirdiği zaman umudun,
ölüler rahatça uyuyabildiğinde, kaygı duymaksızın artık,
boşa akmadığını bilerek kanlarının.
Barış budur işte.

Barış sıcak yemeklerden tüten kokudur akşamda
yüreği korkuyla ürpertmediğinde sokaktaki fren sesi
ve çalınan kapı arkadaşlar demek olduğunda sadece.
Barış açılan bir pencereden, ne zaman olursa olsun

gökyüzünün dolmasıdır içeriye;
gökyüzünün, tek bir yürek olan çanlarıyla
bayram günlerini çalan gözlerimizde.
Barış budur işte.

Bir tas sıcak süttür barış ve uyanan bir çocuğun
gözlerinin önüne tutulan kitaptır.
Başaklar uzanıp "Işık! Işık!" diye fısıldarken
birbirine!
Işık taşarken ufkun yalağından.
Barış budur işte.

Kitaplık yapıldığı zaman cezaevleri
Geceleyin kapı kapı dolaştığı zaman bir türkü
ve dolunay, taptaze yüzünü gösterdiği zaman bir
bulutun arkasından
cumartesi akşamı berberden pırıl pırıl çıkan
bir işçi gibi.
Barış budur işte.

Geçen her gün yitirilmiş bir gün değil de
bir kök olduğu zaman
gecede sevincin yapraklarını canlandırmaya.
Geçen her gün kazanılmış bir gün olduğu zaman
dürüst bir insanın deliksiz uykusunun ardı sıra.
Ve sonunda, yeniden duyumsadığımızda
zamanın tüm köşe bucağındaki acıları kovmak için
ışıktan çizmelerini çektiğini güneşin.
Barış budur işte.

Barış ışın demetleridir yaz tarlalarında,
iyilik 'abecesi'dir o, dizelerinde şafağın.
Herkesin kardeşim demesidir birbirine, yarın yeni
bir dünya kuracağız demesidir;
ve kurmamızdır bu dünyayı türkülerle.
Barış budur işte.

Ölüm çok az yer tuttuğu zaman yüreklerde
mutluluğu gösterdiğinde güven dolu parmağı yolların
şair ve proleter eşitlikle çekebildiği gün içlerine
büyük karanfilini alacakaranlığın...
Barış budur işte.

Barış, sımsıkı kenetlenmiş elleridir insanların
sıcacık bir ekmektir o, masası üstünde dünyanın.
Barış, bir annenin gülümseyişinden başka bir şey
değildir.

Ve toprakta derin izler bırakan sabanların
bir tek sözcüktür yazdığı: Barış.
Ve bir tren ilerler geleceğe doğru
kayarak benim dizelerimin rayları üzerinden
buğdayla ve güllerle yüklü bir tren.
Bu tren barıştır işte.

Kardeşler, barış içinde ancak
derin derin soluk alır evren.
Tüm evren, yüklenerek tüm düşlerini.
Kardeşler uzatın ellerinizi.
*Barış budur işte.**

* Ataol Behramoğlu'nun çevirisi.

İki Kan Kardeşi

Dimitrios, Ürgüp'te gezerken gördüğü, dinlediği her konuyu defterine yazıyor. Aziz'le nasıl kan kardeşi olduğunu da ayrıntılı olarak yazdı. Bunun güzel bir öykü olabileceğini düşünüyor. Şu kısa gezide böylesine güzel bir öyküyü kısaca not ettiğini aklından geçirip sevindi.

Bir gün gene peri kayalıklarına oyulmuş doyumevine gidip eğlendiler. Geç vakte kadar yiyip içip, çalgı dinlediler. Yoksa içkiyi biraz fazla mı kaçırdılar; Dimitrios sarıldı Aziz'in boynuna, "Kardeşim, benim can kardeşim!" diye ağlamaya başladı. Ona uyup Aziz de, "Benim can kardeşim, kan kardeşim!" diye karşılık verdi. İşte tam o an, birden çözülüp birbirlerinin yüzüne baktılar.

"Yahu biz kan kardeşi olsak ya!"

Bu sözler ikisinin ağzından aynı anda çıktı.

Kan kardeşi olmak için koşullar olduğunu biliyorlar mıydı? Kan kardeşi olanlar yakın akraba olur. Birbirlerinden kız alıp veremezler. Birinin başına bir sorun gelir de yoksul düşerse, öbürü onu, hem de çocuklarını kollamakla görevlidir. Kendi hallerine güldüler bunları konuşurken.

Dimitrios, "Böyle ağır koşullar olduğu çok iyi! Kolayından bir kardeşliği ne yapacağız? Varsın zor olsun! Ne kadar zor olursa, kardeşliğimiz o kadar değerli olur."

Aziz ekledi:

"Ne kadar zor, hem de candan olursa!"

Bu amaçla Mustafa Bey'i öbür oğlu Murat'ın halı dükkânına çağırdılar. Anlattılar isteklerini. Mustafa Bey'le birlikte Murat da dinliyordu. Mustafa Bey heyecandan titredi. Hem de kan kardeşliğinin ağır koşullarını onlara anımsattı. Çocuklar gibi gülerek, "Biliyoruz, biliyoruz!" dediler.

"Biliyorsunuz ama, iyice düşündünüz mü?"

"Düşündük, düşündük..." dediler.

Mustafa Bey'in konuşurken sesi titredi.

"Bizim bu yaşamda üç kız, üç oğlan, altı çocuğumuz oldu. Başka olmaz artık sanıyorduk. Altı evlat az mı? Şimdi işte yedincisinin eli elimde. Çocuğumuz demek altı değil, yedi olmalıymış! Bundan dolayı çok mutluyum!" diyerek gene ağlamaya başladı.

Dimitrios ile Aziz oyalanmak istemiyordu. Madem karar verdiler, bu iş bir an önce olup bitsin. Hemen bir iğne buldular. Mustafa Bey Murat'a, "Çakmağını çak oğlum!" diye fısıldadı. İğneyi alevde iyice kızdırdı. "Çocuklar, biliyor musunuz, bu görevi yerine getirmek benim için yeni, hem de büyük bir mutluluk oluyor. İyi günde, kötü günde, hatta en zor zamanda sizi kimse birbirinizden ayıramasın. Bu dilekle sizi oğlum Murat'ın tanıklığında kardeş yapıyorum! Ama kan kardeşi olmaktan daha önemli olan; zaten bu yaşamda kanın önemi ne ki? Ondan çok daha önemli olan, can kardeşliğidir. Kan kardeşi, aynı zamanda can kardeşi yapıyorum sizi!" dedi; iğneyi önce Aziz'in, sonra Dimitrios'un parmağına batırdı. Sonra, "Haydin bakalım, yalayın birbirinizin kanını!" dedi. Yaladılar. Sonra, "Şimdi de kucaklaşın!" diye ekledi.

İki can kardeşi kucaklaştı. Aziz, babasının elini öptü. O öpünce Dimitrios da öptü. Murat, babasının yanına dikilmiş, sarmaşık gibi birbirine sarılmış iki adamın kucaklaşmasını izliyordu. Çözülmelerini bekledi. Sonra yaklaşıp, kollarını iki kardeşin beline doladı. "Kutlarım ikinizi de! Kan yalaşmadan ben de sizin kardeşinizim. İyi günde, kötü günde, en zor zamanda bizi kimse birbirimizden koparmasın. Babamız sağ olsun, bu mutluluğu sizinle birlikte bana da tattırdı. Bunu kutlayacağız. Bugün öğle yemekleri benden..."

Dimitrios, ne diyeceğini bilemeden, sanki dilsiz gibi Murat'a bakıyordu.

Sevgili Okur, gördüğün gibi bu romanda Murat'ın çok hakkını yedik. Onun dükkânına, evine yeterince uğramadık. Eğitim Enstitüsü'nü bitirip öğretmen olmuş, Bakanlık'la kafası uyuşmadığı için şimdi halıcılık yapan, o arada Fransız kızı Bernadette

ile evlenip, iki aslan parçası Oya ile Hakan'ın babası olan bu güneş yüzlü adam, Aziz'in can ağabeyidir. O günkü küçük törende Dimitrios'un da kardeşi olmuştur. Uzun uzun konuşmayı bilmez; ama bunu içinden belki on kez, otuz kez onaylamıştır.

Aziz'le Dimitrios o öğle yemeğinde konuştular. "Bugün kendimiz can kardeşi olduk. Eğer Ürgüp'le Larisa'yı da kardeş şehirler yapabilirsek, ne mutlu bize!"

Dimitrios'un Uğurlanması

Ayrılık günü gelip çattı. Üzüntüden Dimitrios'un gözleri kan çanağına döndü. Nerdeyse ağlıyor.

Bu arada Aziz'in, Dimitrios'a hiç belli etmeden yaptığı bir iş vardı. Belediye Başkanı Kürşat Numanoğlu'ndan buluşum alıp yarım saat kadar konuştu. "Biz gençler, sizin Ürgüp'ü bir gezginler ve kültür şehri yapmak için nasıl çırpındığınızı görüyor, biliyoruz. Bundan dolayı biz de size yardımcı olacağız. Konuğumuz Dimitrios Katsikas gidiyor. Şimdilik aramızda kalsın, Larisa ile Ürgüp'ü kardeş şehir yapmak istiyoruz. Bunu size duyurmadan, sizin desteğinizi almadan yapamayacağımızı elbet biliyorum. Bu kararımız şimdilik bir düşünce, daha doğrusu bir düş. Bize destek olursanız, düşümüz gerçek olur. Şimdi sizden dileğim, Larisa Belediye Başkanı'na bir mektup yazmanızdır. Onları, sekiz on kişi yada yirmi kişi, buraya çağıracaksınız. Biz her işi üstleneceğiz. Bu mektubu konuğumuz alıp götürsün. Bakalım ne diyecekler? Burası elbet onların bileceği iştir. Çağrımızı kabul eder gelirlerse, bu buluşma şehirlerimizi kardeş yapabilmenin önemli bir adımı olur. Lütfen beni kırmayın; ordaki meslektaşınıza bu mektubu yazın..."

Kürşat Numanoğlu saz çalar, türkü söyler. Özellikle Refik Başaran türkülerini kendine göre pek hoş söyler. Duygulu insandır. "Çok teşekkür ederim Aziz'ciğim sana!" dedi. "Ürgüp için gerçekten hayırlı işler düşünmüşünüz. Bu düşünce gerçekleşirse, yalnız Ürgüp değil, yalnız Larisa değil, Türkiye ile Yunanistan'ın kucaklaşmasına yol açabiliriz. İstediğin mektubu elbet yazarım; ama bir zorluk var; onu ne yapacağız?"

"Nasıl bir zorluk?"

"Ben bir tek sözcük Yunanca bilmiyorum be kardeşim!"

"Haha haha!" diye güldü Aziz. Sonra kendini topladı. "Mektubu Türkçe yazabilirsiniz! Dimitrios Katsikas Türkçe biliyor. Larisa'ya burdan gidenler de Türkçe biliyor."

"Ama sanırım Belediye Başkanı bilmez!"

"Hiç merak etme; oraya varınca Dimitrios sizin mektubu çevirip aslıyla birlikte verir Başkan'a..."

"Adamın adı ne peki, biliyor musun?"

"Bilmez olur muyum? Aldım konuktan!"

"Öyleyse söyle, hemen not edeyim? Çabuk hazırlayalım mektubu! İki saat sonra uğrar alırsın!"

"Larisa Belediye Başkanı'nın adı Kaffes Khristodulos. Sizin yazmanıza gerek yok; ben yazılısını sunayım size..." deyip küçük bir kâğıdı koydu önüne.

Aziz ayağa kalkıp Başkan'ı selamladı, gidiyor.

"Yahu bir çay bile içmedin, hemen gidiyorsun!"

"Gidiyorum; çünkü sizin işiniz çoktur. Biz konuk için ufak tefek yolluklar, anmalıklar hazırlayacağız..."

İki saat sonra Aziz geldiğinde gerçekten mektup Türkçe olarak yazılıp hazırlanmıştı. Başkan onu bir zarfa koydurmuş ama ağzını kapatmamıştı. Nasıl olsa çevirisi yapılacak. Mektubu verirken, "Söyle konuğuna, Ürgüp Belediye Başkanı'nın özel selamlarını, halkımızın sevgilerini götürsün Larisalılara. Mektuba yazdım, gerçekten uygun bulacakları sayıda bir grubu, yani şöyle otuz kişiyi Ürgüp'e konukluğa çağırıyorum. Yol parası dışında bütün giderleri tarafımızdan karşılanacaktır. Bekleriz kendilerini. Gelirlerse mutlu oluruz..."

Aziz Güzelgöz, Ürgüp belediye yapısının merdivenlerinden kuş gibi uçarak indi.

Aziz Güzelgöz elini Dimitrios'un beline dolayıp, "Üzülme kardeşim, hiç üzülme! Bundan sonra çok görüşeceğiz. Çıkıp geldiğin iyi oldu. Bize unutulmaz güzellikte günler yaşattın. Çok güzel anılar bırakarak gidiyorsun. Haberin yok; babam Ritsos'un şiirini belleğine geçirdi bile. Sen de Ürgüp'te gördüğün, yaşadığın güzellikleri birlikte götür. Kötülükler gördünse, lütfen onları unut; kötülükleri taşıyıp ne yapacaksın?" dedi.

Dimitrios varıp Mustafa Bey'in elini tuttu. "Gerçekten hemen ezberledin mi Ritsos'un şiirini?"

Mustafa Bey, eli Dimitrios'un ellerinde, Ürgüp'ün üstünü örten duru göğe baktı. "Seve seve ezberledim! Hem de en çok neresini sevdim, biliyor musun? 'Kitaplık yapıldığı zaman cezaevleri' diyor ya bir yerde, işte orası yüreğimi titretiyor benim. Bir de ne düşündüm arada, biliyor musun? Yunanistan'da Yannis Ritsos diye bir şair yok. Ezberlediğim 'Barış' şiirini sen yazdın. Ama öyle bir şair varmış gibi onun adına okuyorsun. Seninle benim huylarımız birbirine benziyor. Sen de benim gibi övünüyor görünmekten hiç hoşlanmıyorsun..."

Dimitrios, Mustafa Bey'in boynuna sarıldı. "Sen çok yaşa Mustafa Bey!" diye kucaklayıp salladı onu. Bu düşe, bu düşünceye çok güldü. Aziz'le kurduğumuz düşü gerçekleştirirsek, bir gün Yannis Ritsos'u alıp buraya getireceğim, senin konuğun olacak. O zaman öyle bir şair olduğuna kesin inanacaksın. Kendisiyle söyleşecek, bir akşam yemeğinde elini onun eline değdirerek, ikiniz birlikte halklarımız arasında sonsuz barış için kadeh kaldıracaksınız..."

"Bize buyurup konuğumuz olman çok iyi oldu Dimitrios yiğen! Seninle konuştukça düşüncelerim genişledi. Şimdi gidip büyükannelerine, Anastasia Teyze'ne kavuşacaksın. Bizden onlara çok selam söyle. Onlarla, onlardan önceki Rum yurttaşlarla mutlaka çok güzel imiştir Anadolu. Ben o günleri yaşayamadım. Ama şimdi bakıp, bir halkın bu kadar çok sevdiği yurttan göçürülmesinin en büyük acı olduğunu anlayabiliyorum. Bizde bir söz var: 'Sebebin gözü kör olsun!' derler. Yani 'neden'in gözü! O göçe neden olanlar her zaman kahrolsun. Ne gerek vardı da, çıkıp geldi Yunan ordusu? Biz deriz arkasında İngiliz vardı. İngiliz fişekledi onu. Arkasında İngiliz vardı; ama kafasında hiç akıl yok muydu? İyi komşuluk düşmanlıktan daha değerli değil miydi; niçin bunu düşünemedi? Yunan ordusu gelince, Anadolu Rumlarından kimi sütü bozuklar onlara yol gösterdi. Bizimki de yaşı kuruyu ayıramadan; çünkü gerçekten ayıracak zaman yoktu; topunu birden sürdü attı. Asıl acı göç 1924'ten önce 1921'de olandır. Birincisi daha da acıdır. Hep anlattılar, dinledik. O günler bir daha gelmesin! Uluslarımız arasında bir daha savaş olmasın. Barışın değerini önce siz bilin. Sizden önce biz bilelim. Önce sonra demeden, birlikte bi-

lelim. Bu bana yazıp bıraktığın, şimdi Türkçe'si belleğimde yazılı olan şiir kadar iyi bir değerdir barış. Bunu, evet, bunu önce biz anlayalım birlikte! Sonra da anlaması gerekenlere anlatalım!"

Dimitrios bir daha sarıldı Mustafa Bey'e. "Aziz'le birlikte omuz omuza verip anlatacağız! Kendimize Türkiye'den, Yunanistan'dan yeni yeni dostlar bulacağız. Çabalarımızdan çok iyi sonuçlar alacağız; göreceksin."

"İnşallah! İnşallah yiğenim!"

"Mutlaka göreceksin!"

"Selam olarak, aklında kaldığı kadarıyla benim söylediklerimi götür Larisa'daki sevdiklerine. Kürşat Bey'in mektubunu çevirisiyle birlikte sizin başkana hemen ver. Birlikte buyurup gelin. Her zaman gelin, konuğumuz olun. Bu iyi dileklerimizi götür. Bir kötülük gördünse, onu unut. Kusurumuz olduysa, onu da unut..."

Dimitrios tam iki hafta Ürgüp'ün konuğu olmuştu. "Sen hangi kötülükten, kusurdan söz ediyorsun?" diye yanıt verdi Mustafa Bey'e. "Aranızda ummadığım, beklemediğim güzellikler yaşadım. Bunların özetini şu defterle birlikte yüreğime yazdım. Bunları Larisa'da beni bekleyenlere en iyi armağanlar olarak götüreceğim. Sizleri de orda bekleyeceğim. Yalnız ben değil, bu toprakları seven, buraları özleyen insanlarla birlikte bekleyeceğiz sizi. Hepsini dile getiremiyorum; içimde çok iyi duygular var. Bu güzel duyguları yüreğimde götürüyorum..."

İki hafta boyunca Mustafa Bey'le çok iyi anlaşmışlardı. Aziz'le de birbirlerini çok iyi anladılar. Aziz kendi kendine, "Babam aslan, anam daha aslan!" diye düşünüyor. "Dimitrios'u otelden eve aldığımız çok iyi oldu. Birbirimizi gerçekten çok iyi anladık. En önemlisi de, Ürgüp'le Larisa'yı kardeş şehir yapma kararı aldık. Biliyorum, bu kararımız şimdilik bir düştür. Varsın düş olsun. Biz iki arkadaş, daha doğrusu iki kardeş, bu düşü gerçekleştirmeye çalışacağız. Böyle işler önce birer düş olarak başlar. O düşü önce bir kişi görür. Biz iki kişi gördük. İyi bir düşse, öbür insanların düşü olur. O zaman düşümüz daha çabuk gerçek olur. Ben inanıyorum ki, bunun için yorulup bitinceye kadar çalışmamız gerekir. Madem böyle, biz de çalışacağız."

Dimitrios, "Dikkat et ama Aziz, bu iş için yalnız çalışmak değil, çok çalışmak gerekiyor!"

"Evet, biz de çok çalışacağız..."

"Akıllı çalışmak gerekiyor!"

"Biz de akıllı çalışırız!"

"Evet, öyle!" diyerek birbirlerine söz verdiler.

Dimitrios, Başköy'den aldığı toprağı koyduğu küçük keseleri çantasına yerleştirdi. Mustafa Beygil, şişelere pekmez doldurdu. Keselere cevizle iğde kattılar. İki şişe şarap koydular. Mustafa Bey bunları çantaya yerleştirirken, "Doyumluk değil, tadımlık!" diye söyleniyordu. Bir çanta yetmedi, bir çanta daha yaptılar.

Otobüsün kalkış saati gelmeden elli dakika kadar önce otogara gittiler. Aziz dükkânı çırağı Erdem'e bırakacaktı. Ama Çırak Erdem, "Hayır, ben de sizinle gelip Dimitrios Ağabey'i uğurlayacağım!" dedi. O bir yetim çocuktu. Babasını küçücükken yitirmişti. Anası getirip onu Aziz'in üstüne attı. "Çözümsüz kaldık; bize yardım edeceksin Aziz Baba! Al bu çocuğu, yanında çalıştır. Çalıştır ama okumasını da sağla!" dedi.

Aziz sordu ona: "Siz benim böyle bir görevi kabul edeceğimi nerden biliyorsunuz? Bunu sizin kafanıza kim koydu?"

"Hiç kimse koymadı. Kendim böyle karar verdim. Çünkü sen Eşekli Kütüphaneci Mustafa Güzelgöz'ün oğlusun. Daha bu yaşında Ürgüplüler sana Aziz Baba diyor. Bizim için bunu yaparsın; yapmalısın."

Madem daha 26 yaşındayken halk kendisine "Baba" diyor, Aziz Güzelgöz başka bir sözcük bulamadı, kadına "Peki!" dedi, elini Erdem'in başına koydu. O gün bugündür, dükkânın bir sahibi de odur.

Ayrılık üzüntüleri Mustafa Bey'i kötü etkiler. Kendini tutamayıp ağladı gene. Gözlerinden duru yeşil damlalar indi. Demişti ya, bağrı yufkadır. Mustafa Bey'in ağlaması, otogarda Dimitrios ile Aziz'i de ağlattı. O an Hanife Hanım da gözyaşlarını salıverdi. "Varır varmaz telefon et, sağ esen vardığını bize bildir!" diye dönüp dönüp tembihledi.

Dimitrios, "Varır varmaz telefon açarım; üzülmeyin!" dedi. Ama kendisi onlardan çok üzülüyor, kendisi de onlar gibi yeşil yeşil dökerek ağlıyordu.

Uğurlamaya yalnız Mustafa Bey'le ailesi değil, Ürgüplülerden de sekiz on kadar insan gelmişti. Herkes sırasını bulup sarılıyor, "Gene gel Komşuu!" diye tembihliyordu. Sarmaşıp öpüşüyorlardı.

Dimitrios'u uğurlamaya Temenni Tepesi'nde görevli Bekçi Recep Efendi de gelmişti. "Şuna bak, hiç bizden ayırdı yok. Güya o gâvur, biz Müslüman'ız" diye söyleniyordu.

Hanife Hanım ona yanıt verdi: "Gâvurla Müslüman'ın arasındaki ayırt, soğanın zarı kadar..."

"Doğru söylüyorsun!" dedi Recep Efendi.

"Ama biz onlara gâvur diyoruz, onlar bize Müslüman!"

"Doğru, doğru, dosdoğru söylüyorsun!"

"Oysa hepimiz bir Allah'ın kuluyuz."

Ay doğdu batmadı mı?
Elagöz yatmadı mı?
Seni yaratan Allah
Beni yaratmadı mı?

Hanife Hanım bunları mırıldanarak gözlerinden inen yaşları sildi. "Yolun açık olsun; güle güle git evladım!" dedi.

Aziz, "Ağlamadan git kardeşim! Varır varmaz telefon et!" diye yeniden sarıldı dostuna.

Dimitrios'u asıl ağlatan, Mustafa Bey'in yaptığı bir incelikti. Özel olarak Refik Başaran'ın bir kasetini yaptırmış. Bunu usulca çantalardan birine koyuverdi. Koyarken Dimitrios gördü. Göz ucuyla yazısını okudu. "Kendisi seviyor ya, bu köylü türkücüyü mutlaka benim de sevmemi istiyor" diye düşündü. Mutluluğu dayanılır gibi değildi; işte o zaman ağladı.

Uğurladılar konuğu.

Dimitrios Katsikas'ın kısa süren konukluğu Ürgüplüler üzerinde olumlu etkiler bıraktı. Ah, olabilse de, iki hafta daha kalsaydı. İki hafta nedir ki? Göz açıp yumasıya geçiverdi!

Başta Belediye Başkanı Kürşat Numanoğlu çok üzgündü. "Yahu, kendisiyle yeterince ilgilenemedik! Belediye salonunda yada sinemada bir toplantı yapabilirdik. Yada büyücek bir yemek düzenleyebilirdik. Dernek temsilcilerini, partilerden arka-

daşları, halktan temsilcileri çağırıp iki halkın esenliğine birer kadeh kaldırabilirdik. Ama o da çok erken dönüp gitti be bilader! Gelmişken insan biraz kalır. Ateş almaya mı geldin Ürgüp'e be kardeşim?" diye söyleniyordu. "Neyse, cebine bir mektup koyduk; inşallah çağrımızı kabul eder gelirler! Bu kez yapamadığımızı, o zaman yaparız!" diye hem kendini, hem "gelen konukla ilgilenemedik!" diye üzülenleri avuttu.

Mustafa Bey gözyaşlarını siliyor. "Onu bildiğine bıraksak, bir haftadan fazla kalmayacaktı. Gene iyi; iki hafta kaldı!" diyordu. Mustafa Bey'le birlikte Hanife Hanım da gözyaşlarını siliyordu.

Larisa'ya Dönüş

Dimitrios Katsikas, Larisa'ya varınca kendini, Türklerle Yunanlıların ortak geçmişi ve şimdi birbirlerine olan özlemlerini anlatan bir roman okumuş, hâlâ etkisini yaşıyor gibi duyumsadı. Büyüklerinin yaşadığı eski toprakları sevdi. O topraklarda yaşayan bugünkü insanların yüreğini gördüğüne inanıyor. Halklar birbiriyle buluşsa, görüşse ve kendi kendilerine kalsalar, ne kadar iyi olur! Öyle sanıldığı gibi düşmanlık filan yok arada. Bu duygularını defterine not etti.

Geldi geleli fırsat buldukça defterine yazdığı notları gözden geçiriyor. Onları ilk fırsatta düzene sokacak.

Şişelerin birini ninelerine, birini Anastasia Teyze'sine verdi. Anastasia Teyze'si, "Ben su istemem, sen bana toprak ver" dedi. "Suyu öbür ninene götür; o içer, saklar..."

"Peki, peki!" dedi Dimitrios. Şişeyi geri alıp keseyi verdi. Anastasia Teyze toprağı küçük bir saksıya aktardı. Güzel bir saksıydı bu; mavilerin üstüne beyaz çiçekler işlenmişti. Toprağı içine doldurup yeşil kuşkonmaz fidesi dikti. Saksıyı evin güneşli yanına değil, gölge yanındaki duvara yaptırdığı özel yere koydu. Sık sık bakıyor, gerektikçe su veriyor, okşuyor. "Yurdumun yaşam boyu özlemini çektiğim toprağında serpiliyorsun; benden daha şanslısın; ne mutlu sana!"

Büyükanneler suları fincana koyup içiyor. "Başköy'ün çeşmesinin suyu ta Topuzdağ'dan gelirdi. İşte bu su o çeşmeden getirilmiştir; Tanrı'm, nasıl da tatlı!"

Dimitrios, toprak kesesinin birini annesinin annesi Ekaterini Nine'sine verdi. O vermese, yaşlı kadın kapıp alacaktı. Ama Ekaterini Nine, yurdunun toprağını Anastasia Teyze gibi saksıya koyup ziyan etmez. Yatağının başucuna koydu. Onun kafasında bambaşka bir düşünce var. Ne yapacağını kimseye göstermek istemiyor. Geceyi bekleyecek.

Herkes yattıktan sonra torbayı bezin üstüne boşalttı. Eliyle toprağı dikkatli dikkatli dağıttı. Sonra üstüne bir bez daha koyup yassılttı. Yastığını açtı, içine ustaca yerleştirdi. Ağzını dikkatle dikti. Yurdunun toprağı her zaman başının altında olacak. Elbet öyle yaptı. O günden sonra hep onun üstünde yatacak. Sürekli özlemini çektiği ama gidemediği topraktan bir avuç kadarı işte yanına geldi. Keseyi kokladı.

Şişelerin suyu gittikçe azalıyor. İçip içip ağlıyorlar. Pekmezleri de şerbet yapıp içiyorlar. İğdeleri, cevizleri teker teker yiyorlar. İkişer yerlerse çabuk biter. Kimi zaman bir gün bir tane yiyor, iki gün hiç yemiyorlar. "Anadolu'dan, bizim güzel yurdumuzdan geldi!" diye konu komşuya sunuyorlar. İğdeler, cevizler gıdım gıdım tüketiliyor.

Dimitrios, Ürgüp'te gördüklerini, dinlediklerini arkadaşlarına, yolculuk boyu yaşadıklarını annesine, büyükannelerine, komşularına bir bir anlatıyor. Bir yandan da, defterine yazdığı notları fırsat bulup düzene sokmaya çalışıyor.

Mustafa Bey'in Refik Başaran tutkusunu anımsadıkça o kaseti teybe koyup çalmak istiyor. Bunu daha ikinci gün yaptı. Annesi, büyükannesi gelip sordular: "Dimitrios, evlat nedir bu çalıp dinlediğin?"

Bakalım nasıl bir tepki gösterecekler diye, "Çok güzel bir Anadolu müziği! Ürgüp'ten ayrılırken armağan ettiler..." dedi.

"Öyle mi? Çok güzel!"

"Gerçek mi söylüyorlar?" diye gözlerini araştırdı. Evet, gerçek söylüyorlardı. "Evet, güzel bir müzik; ama bu kaset çok eski taş plaklardan yapıldığı için niteliği düşük. Biraz temizlense iyi olur..."

Anastasia Teyze de, "Evet, sanki uzun süre tozda kalmış. Biraz silinip arıtılsa, gerçekten iyi olur!" dedi.

Dimitrios Katsikas'ın gelir gelmez ilk yaptığı işlerden biri de Belediye Başkanı Kürşat Numanoğlu'nun Larisa Belediye Başkanı Kaffes Khristodulos'a yazdığı mektubu Yunanca'ya çevirmek ve onu makineyle yazmak oldu. Bunu aslıyla birlikte zarfa koyup kapattı. Sonra götürüp alıcısına verdi. Ürgüp Belediye Başkanı'nın özel selamlarını, halkın sevgilerini iletti. Evet, Ürgüp Belediye Başkanı Kürşat Numanoğlu, Larisa'dan uygun bu-

lacakları sayıda bir grubu, yani şöyle otuz kişiyi Ürgüp'e konukluğa çağırıyordu. Yol parası dışında bütün giderleri karşılayacaklardı. Bunlar mektupta yazılıydı ama, Dimitrios bir kez de dilden açıklama gereği duydu. Başkan'ın sorması üzerine Ürgüp'ün güzelliklerini, halkının sıcaklığını da anlattı kısaca.

Dimitrios Katsikas'ın kısa süren konukluğu Ürgüplüler üzerinde gerçekten olumlu etkiler uyandırmıştı. Halkın çoğunluğunda, 1924'te Türkiye'den göçürülüp "mübadil" olarak Yunanistan'a gidenlere karşı derin bir özlem vardı. Ürgüp Belediye Başkanı aynı özlemin bugün Larisa'da yaşayan eski yurttaşları sardığına da inanıyordu. "Çağrımızın ne kadar candan olduğunu buraya gelince daha iyi anlayacaksınız" diye yazmıştı mektubunda.

Dimitrios Katsikas, Larisa'daki, Selanik'teki arkadaşlarını çağırıp küçük bir toplantı yaptı. Ürgüp'te kendi yaşındaki Aziz Güzelgöz'le yaptığı kardeş şehir planını onlara açıkladı. "Bunu nasıl gerçekleştireceğimizi henüz bilmiyorum. Atmamız gereken adımları birlikte kararlaştırmayı sizlere öneriyorum. Şimdilik bir düş, iki üç kişi arasında alınmış bir karar olan bu konuyu destekleyeceğinizi umuyorum. Bu konudaki görüşlerinizi açıklamanızı rica ediyorum."

Uzun boylu konuşma, tartışma gereği çıkmadı. Bu konuda başarılı çalışma yapabilmek için her şeyden önce toplanıp bir dernek kurmak yararlı olurdu. Mübadeleyi yaşayanları, onların çocuklarını, torunlarını Larisa'da bir araya getirip hemen "Yitik Yurtlar Derneği"ni kurdular. Kurucular arasında elbet Dimitrios Katsikas da yer aldı. Toplantının sonunda onlara Aziz Güzelgöz'le kan kardeşi oluşlarını anlattı.

Her şeyden önce mübadele konusuyla ilgili eşyaları, belgeleri toplayıp bir müze, bir de arşiv oluşturma kararı aldılar. Yaşayanların anılarını saptayıp arşive koyacaklardı. Mübadele konusunda araştırma, inceleme yapacak olanlar bu arşivden yararlansın. Başarabilirlerse, bu konuda bir de kitap yazacaklar. Evet, sonra bir Ürgüp gezisi düzenleyecekler. Bu konuda Dimitrios Katsikas'ın Antikacı Aziz Güzelgöz ile yaptığı anlaşmanın, hem de Başkan Numanoğlu'nun çağrısının çok içten olduğunu konuşup kabul ettiler.

Ürgüp Belediye Başkanı Kürşat Numanoğlu'nun babası Ali Baran Numanoğlu milletvekilliği yapmış bir büyük adamdı. Ama ne yazık, bir süre önce öldü. Kürşat Bey, hiç kimse buyurmadığı halde Larisa Belediye Başkanı Kaffes Khristodulos'a bir çağrı mektubu yazmıştı. Bu işi Aziz Güzelgöz'ün Kürşat Bey'le konuşarak sağladığını anladılar. Ama bu da son derece normal değil mi? Başka türlü nasıl olabilir? Evet, Ürgüp'ten gelen çağrı ciddi ve son derece candandır. Çok duygulandılar.

Dimitrios, ilk toplantıda Refik Başaran kasetinden üç parça çalıp dinletti. Kendisinin ilk dinleyişte sevmediği müziği giderek sevmeye başladığını duyumsadı. Ama şimdi dinleyenler "Ne bu be?" diye soruyordu. Dimitrios, dinlettiği kasetin elli yıl önce doldurulmuş, çok eski taş plaklardan derlendiğini bir daha anlattı. O zamanki teknik yetersizlikleri herkes biliyordu. Müzik ilgisi ve bilgisi olan bir arkadaş eğer bu türküleri birkaç kez dinleyerek, şimdiki teknik olanaklar ile biraz temizlik yapabilirse, ortaya ilgi çekici bir güzellik taşacaktır. Dimitrios, sanatın, bu arada öncelikle müziğin halklar arasında bir köprü olduğunu, bunu herkesin bildiğini söyledi. Dimitrios, Anadolu'da ve Yunanistan'da sözleri ayrı olsa da melodisi bir pek çok şarkı, türkü olduğunu arkadaşlarına anımsattı. Yorgo Terzidis, "Evime götürüp dinlemek için bu kaseti birkaç günlüğüne alabilir miyim?" diye sordu.

"Gerekli temizliği yaptıktan sonra çoğaltalım, isteyen herkes bir kopyasını alsın. Bu dağıtımı küçük bir para karşılığı da yapabiliriz. Derneğe gelir olur..."

Yorgo Terzidis, "Ben onun da çözümünü düşünürüm" dedi.

Larisa Belediye Başkanı Kaffes Khristodulos'tan Ürgüp Belediye Başkanı Kürşat Numanoğlu'na Yunanca bir teşekkür mektubu aldılar. Bunun da Türkçe'sini Dimitrios hazırladı. İkisini bir zarfa koyup kapattılar. Vakit geçirmeden postaladılar.

Ürgüp'e güzel bir yanıt geldi. Larisalılar çağrıyı teşekkürle kabul ediyordu. Evet, 30 kişilik bir grup olarak Ürgüp'e gelecekler. Gezinin zamanını ve öbür ayrıntıları ayrıca bildirecekler.

Çok geçmeden Larisa'da bir gezi hazırlığı başladı. Ürgüp'e otuz kişi gidecek, tamam da; acaba bu otuz kişi kimler olsun?

Gruba kimler katılsın? Kurulan dernek bir liste oluşturmaya başladı. Oho, o kadar çok istekli var ki! Başvuruları karara bağlamak, gideceklerin listesini oluşturmak ve öbür ayrıntıları yerine getirmek için bir komite oluşturdular. Bu komiteye elbet Dimitrios da girdi.

Ürgüp Belediyesi'nden çağrı geldiği, bir dernek kurulduğu, gezi hazırlığının başladığı haberini gazeteler yazdı.

Ürgüp Gezisi

"Geçenlerde gelip giden o Yunanlı'nın kasabası Larisa"dan bir grubun konuk olarak çağrıldığı haberi kulaktan kulağa yayılınca Ürgüp'te belli belirsiz bir homurdanma başladı. Bu homurtular hem Aziz Güzelgöz'ü, hem Kürşat Numanoğlu'nu şaşırttı. Hele Kürşat Numanoğlu, Ürgüplülerden böyle bir hamlığı hiç beklemiyordu. İçine belli belirsiz bir kaygı doğdu: "Bu homurtular giderek politik bir soruna dönüşmesin?"

Kıbrıs'ı karıştıran, Akdeniz'in o güzel adasında Türklerle Rumların arasını bozan Makarios'un Ürgüp kökenli olduğunu anımsadılar hemen. Şimdi o Rumların yeniden gelip Ürgüp'ü de karıştırmayacağı nerden belliydi? Bu görüşü ortaya atanlar arasında Belediye Meclisi'nin karşıt grup üyeleri de vardı.

Politik karşıtları odasına gelip Numan Bey'e bir şey demedi; ama yolda belde rastladıkça iğneli iğneli sözler dokunduruyorlar. Numan Bey, "Merhaba dostlar; nasılsınız, iyi misiniz?" diye hal hatır sorsa, "Teşekkür ederiz, biz iyiyiz. İyiyiz ama, aferin sana yahu Numan Bey, babandan gördüklerinle birlikte görmediklerini de yapıyorsun! 1924'te giden Rumları Ürgüp'e çağırmışın? Bu konuda kulağımıza çalınan haberler doğru mu?"

"Evet, çağırdık! Doğru! Gelip özlem gidersinler!"

"Sonra gidip Kıbrıs'ta iki halkın arasını karıştırsınlar! Daha sonra da Avrupa Birliği'nde aleyhimizde konuşsunlar haa!"

Kürşat Numanoğlu gene de serinkanlı, kendine egemen olmayı bilen bir politikacı. İçinde al fel yok. Rahatça yanıt verdi karşıtlarına:

"Onların papazları yada politikacıları yanlış yapıyor diye biz de yanlış mı davranalım? Arkadaşlar, kötü örnek olmaz. Biz içimizin sesini dinleyelim. İki ülke arasında bir daha savaş olmasın. Barış her zaman savaştan iyidir. Eskilerin dediği gibi,

kutsal olan savaş değil, barıştır. Bu görüş bizim devlet felsefemizdir. Yurtta barış, dünyada barış ilkesi bize rahmetli Atatürk'ten kalmıştır. Bunu nasıl yok sayarız? Bugün bize düşen görev, barışın, iyi komşuluğun gereği neyse onu yapmaktır. Biz de görevimizi yapacağız. Ben sizlerden bu çabalara destek olmanızı beklerim."

Kürşat Bey, karşıtlarına şehrin ortasında yeni açılan Nilsu Pastaevi'nde dondurma ısmarladı.

Çok geçmedi, Belediye Meclisi'nde karşıt üyeler bir önerge verip konuyu gündeme aldırdılar. "Sayın Başkan, sen bu önemli konuda nasıl oluyor da kendi başına karar veriyorsun? Bu işi Belediye Meclisi'nde görüşmemiz gerekmez miydi?"

Kürşat Bey sert karşılık vermeyi gerekli görmedi. Sivilceyi kaşıyıp yara mı yapacaktı? Soru önergesi vermek, eleştirmek onların görevi değil miydi? "Mektubu yazarken konuyu Belediye Meclisi'nde görüşecek kadar vakit yoktu. Konuk hemen dönüyordu. Mektubu elden götürmesinin daha iyi etki yapacağını düşündüm. Takdir hakkımı ve yetkimi kullandım. Benim yaptığım, anayasamıza, hem de ulusal geleneklerimize uygundur. Gene de, bir yöntem hatası işlediysem, beni hoş görmenizi dilerim. Ayrıca bakın önerge verdiniz, çok iyi yaptınız; şimdi görüşüp konuşacağız. Önemli bir hata varsa, hemen dönerim. Sizlerden görüşlerinizi açık açık dile getirmenizi bekliyorum."

Karşıtları Başkan'dan bu derece yumuşak bir karşılık beklemiyordu. Sıkı hazırlanmışlardı; sert tartışmalar olacaktı.

Meclis gündemine alınan konu tartışılmaya başladı. "Ya gelince Ürgüp'ün içini karıştırırlarsa? Ya karışıklık Ürgüp'te kalmaz, yurda yayılırsa. Gazeteler konuyu ele alıp o yana bu yana çekiştirirse? Bütün bunlar hem belediyemiz, hem şehrimiz için prestij yitimi olmaz mı?"

Kürşat Numanoğlu'nun partisinden seçilmiş Meclis üyelerinden, Larisa'dan gelen Dimitrios Katsikas ile görüşmüş olanlar vardı. Adam üniversite bitirmiş, Türkiye'yi nineleri, dedeleri gibi seven bir insandı. Bir hafta kalacakken yöremizde, iki hafta kalmış; bu süre içinde çiğ, kaba saba bir davranışını görmemişlerdi. Başköy'e kadar gidip ordan nineleri için toprak ve

su alıp götürmüştü. 1924'te buralardan göçüp bir daha gelemeyen Rum yurttaşların özlem içinde yaşadığını kendisinden duyup öğrendiklerini; gelecek olanların genellikle o insanlar yada yakınları olacağını, bunlardan nasıl bir kötülük doğacağını anlamadıklarını belirttiler. Başkan Numanoğlu tartışmaların önünü kesmedi. Başlangıçta yaptığı yumuşak konuşmanın ve açıkça görüş belirtme çağrısının etkisi olumlu oldu. Sonuçta kimsenin beklemediği güzel bir karar çıktı: Başkan'ın çağrısı oybirliğiyle onaylandı.

Gene de dışardan karşı çıkmalar temelli sönmüş değildi. Bu kez de konuyu İstanbul'da çıkan gazeteler ele aldı. Kaynamayan kazanın içine kocaman kepçeyi daldırıp, durmadan karıştırıyorlardı. Bu gazetelerden üçünde, Ürgüp Belediyesi'nin yaptığını yeren yorumlar çıktı. 1919-22 savaşında Yunan ordusununun sivil halka yaptıklarını anımsatarak güya halkın tepkisini uyandırmak istiyorlardı. Kimileri, "Şimdi bu gazetelere yanıt ver!" diyerek Başkan'ı sıkıştırıyordu. Başkan, "Hiç bile yanıt vermem! Benim yazdığım barışçı çağrı Meclis'imizde, yöntemine uygun olarak görüşülüp oybirliğiyle onaylandı. Bizim görevimiz sivilceyi kaşıyıp olayı büyütmek, sürtüşme çıkarıp halklarımız arasına kin tohumları ekmek değil, barışı korumak ve aramızdaki dostça ilişkileri geliştirmektir" dedi.

Mustafa Bey, günlük yaşamında yeterince vakti olduğu için, Belediye Meclisi'nin bu görüşmesini gidip arkada bir yere otururak izledi. "Şu Kürşat'taki olgunluğa vallahi aşkolsun! Keşke ben de onun gibi davransam da, bir pire için yorgan yakmasaydım! Gözünü seveyim, şu sabır ne kadar iyi bir şey!" dedi içinden. Gazetelerin yazdıklarını da okudu. Hepsini fasa fiso buldu. Ürgüp halkının çoğunluğu da bu dürtüklemelere hiç kulak asmadı.

Aziz Güzelgöz'ün başkanlığında küçük bir komitenin hazırladığı gezi programını bir mektupla Larisa'ya gönderdiler. Mektuba, "Ekleyip çıkarmak istediğiniz konular varsa lütfen bildiriniz" diye yazdılar. Altı aya yakın zaman geçti aradan. Sonunda otuz iki kişilik grup Ürgüp'e geldi. Çok iyi karşılandılar.

İsteyene otellerde, isteyene evlerde konaklama olanağı sağlandı. Çoğu evlerde kalmayı uygun buldu. Son yıllarda Ürgüp'e

iyi oteller yapılıyordu. Devlet Planlama'dan bir de Turizm Lisesi açılması kararı çıktı. On beş gün boyunca doya doya gezip tozdular. Ürgüp'te birbirinden güzel, şaşırtıcı günler yaşandı karşılıklı.

Hep birlikte önce Topuzdağ'ın eteğindeki Başköy'e gittiler. Derinkuyu'ya indiler. Göreme'ye, her yere gittiler. Her akşam bir yerde yemek yediler. Yemeklere partilerden temsilciler, derneklerden, sendikalardan yurttaşlar çağrıldı. Bir yemek üç saat, dört saat sürüyordu. Karşı karşıya yada yan yana oturanlar aralarında söyleşiyor yada kadehleri birbirinin onuruna kaldırmak için ayağa kalkıp söylev çekiyorlardı.

Mustafa Bey, eşi Hanife Hanım'la, oğullarıyla, gelinleriyle, kızlarıyla, damatlarıyla bu yemeklerden ikisine katıldı. Çok duygulanıyordu. Kapadokya yöresinden kalkıp giden yurttaşların kendilerinden hiçbir ayırdı yoktu. Onların içinde de karşıtlıklar, birbiriyle çekişmeler, hatta sürtüşmeler olup duruyordu. Bunları açık seçik anlatmaktan çekinmiyorlardı.

Ürgüp'te olduğu gibi Larisalılar da kendi aralarında benzer zorlukları yaşamıştı. Yemeklerde bunları şakalı sözler halinde, kahkahalar arasında, karşılıklı olarak anlatıyor, sonra yeniden iki ulusun dostluğuna içiyorlardı. Kürşat Numanoğlu'na göre bunlar beklenen zorluklardı. Mutlaka olacak ama aşılacaktı. Konuklar arasında iki belediye meclis üyesi vardı. Onlar da açıksözlü, olgun insanlardı.

Başköy'den gidenlere orda hükümet tütün tarlaları vermiş. Ama burda hiç tütüncülük yapmadıkları için zorluk çekmişler. Göç yollarında, Anadolu'dan çıkıp giderken İzmir'de, orda burda çok insan kırılmış, yollarda ölmüş. Çok acı anıları vardı. Bunları bıkıp usanmadan anlatmak istiyorlardı. Sanki Larisa'dan buraya gezip tozmaya değil de, dertleşmeye gelmişlerdi.

"Biz orda hâlâ ekmeği tandırda yapıyoruz. Hamurun içine patates katıyoruz!" diye anlatıp Ürgüplüleri güldürüyorlardı.

"Bir denizin iki yakasında birbirinden yoksul, hem de iyi iki halkız. Bundan sonra bari kardeşçe yaşayalım. Hem de torunlarımızı barış, bayram içinde yaşatalım. Okullarımızı, üniversitelerimizi güzelleştirelim. Çocuklarımızı birbirimize yollayıp

okutalım. Her yere kitaplıklar kuralım. Bunlar çok eski zamanlardaki gibi mermer direkli kitaplıklar olsun. Ta eski zamanlardaki gibi merdivenleri de mermerden olsun.

Delikanlılar boyunlarına birer kuzu vursun; kadınlarımız armağan bohçaları alsın; gençlerimizin düğünlerine gelip gidelim. İyi dileklerimizi torunlarımızın kulağına üfleyelim. Gücümüzün yettiğini biz, yetmediğini çocuklarımız gerçekleştirsin..."

Larisalıların bu gezisi sırasında ortaya çıkan gerçeklerden biri de şuydu: Dimitrios'un Ürgüp'ten götürdüğü Refik Başaran kaseti orda çok sevilmişti. Bundan yüz kadar çoğaltıp Dernek yaranına satmışlar. Geziye katılacaklar aralarında yirmi kişilik bir koro kurmuş. Bunlar bir gün şefleriyle birlikte konsere çıktılar. Sinema salonunda beklenilmez derecede coşkun alkışlar koptu. Buzukiler, sazlar, öbür çalgılar çalıyor, Larisa'dan gelen konuklar Türkçe olarak eski Anadolu türküleri söylüyordu.

Ne söylüyorlardı? Hiç umulur mu? Öbürleri arasında Refik Başaran türkülerinden bir demet hazırlamışlar, işte onları söylüyorlardı. İlk olarak:

Şen olasın Ürgüp dumanın gitmez
Kır atım acemi konağı tutmaz
Oğlum Ahmet küçük yerimi tutmaz

Cemal'ım Cemal'ım algın Cemal'ım
Al ganların içinde galdın Cemal'ım

Kadın seslerini, ince kalın erkek seslerini ayırmışlar, kimi zaman iki sesli, kimi zaman dört sesli söylüyorlardı. Bu çok hoş bir yaşantı oldu. Üç türküden sonra Dimitrios Katsikas öne çıktı. Ardında on dokuz kişilik koro var. Kendisi solo söyleyecek. Dimitrios'un söyleyeceği türkü koro tarafından dört sesli icra edilecek. Buzukiyi saz gibi çalıyorlar. Dümbelek aynı dümbelek. Ama söyleyen ayrı. Söyleyen "bizim" Dimitrios.

O kadar iyi hazırlanmış ki, nerdeyse Refik Başaran'ı geçmiş. "Of ooooof!" çekiyor. Sesi bir çığlık halinde ama yumuşak bir akışla, sinema salonundan çıkıp Temenni Tepesi'nden peribacalarına doğru savruluyor.

Koca sinema salonunu alkışla dolduran Ürgüplüler, Dimitrios'un bir türkü söyleyip çekileceğini sanıyordu. Çekilmedi; ikinci türküye geçti. Onu da Refik Başaran kasetinden öğrenmiş.

Eremedim vefasına dünyanın
Bülbül konmuş serayına Gonya'nın

Devesi var gemsiz
Gerdanı var bensiz
Öpmeye yazık yazık
Sarmaya da nazik
Gollarını sıkıvemiş
Altın gümüş bilezik

Çek deveci develeri engine
Şimdi rağbet güzel ile zengine

Alt'arşından tabancamın şeridi
Yüreğimde yaş kalmadı eridi

Deve yüksek atamadım urganı
Üşüdükçe çek başına yorganı
Meram yolunda
Kızlar kolunda
İşler yolunda
Kendi halinde
Şişe elinde
Lüfer belinde
Var benim sevdiğim
Serhoş halinde

Ürgüplüler şaşırdı. Mustafa Bey ön sıralarda bir yerde oturuyordu. Gene kendini tutamayıp ağlamaya başladı. Bu türküyü böyle güzel söyleyebilmek benim diyen Ürgüplünün harcı de-

ğildir. Çünkü Refik Başaran'ın ses bakımından en zor türküsü budur. Şeytan çocuk, yüzünde güller açmış gibi nasıl da gülüyor sahnede türkü söylerken! Sesiyle, davranışıyla Ürgüplüleri mest ediyor.

Dimitrios korodaki yerine çekildi. Bu kez şen şatır bir türküye geçtiler.

Keten gömlek filfili
Nerden aldın bu dili
Bu dil buranın değil
Bu dil İstanbul dili

Aman yavrum nineler
İnc'elekten un eler
Keten gömlek altında
Tombul beyaz sineler

Keten gömlek giyersin
Niçin boynun eğersin
Doğru söyle sevdiğim
Hangimizi seversin?

Bugün günlerden sali
Yârim ireyhan dali
Gören maşşallah desin
Kimin var böyle yâri

Hoppala yavrum hoppala
Vermem seni topala
Topal seni götürür
Öper sever getirir

Sinema salonunu dolduran Ürgüplüler topluca ayağa kalkmış, alkışlıyor. 1907 doğumlu Refik Başaran, 1924'te Rumlar Anadolu'dan göçürüldüğünde 17 yaşındaydı. O zaman daha bu türküleri söylemiş değildi. Yoksa bunlar daha eski türküler mi? Çünkü Refik Başaran yalnız kendi türkülerini değil, yüzyıl-

lardan gelen eski türküleri de söylüyordu. Anadolu'nun iki soydan çocukları şimdi o türküleri unutmadan söylemeyi sürdürüyor.

Nevşehir'de bölgesel yayın yapan Gül TV bu konukluğu ayrıntısıyla çekti ve yayımladı. Bu türküler söylenirken Mustafa Bey başta, bütün Ürgüplülerin mutluluktan ağlamasını kare kare gösterdi. Bunları bütün Kapadokya bölgesi seyretti.

Larisa Gezisi

Dönüşte Larisalılar da Ürgüplüleri çağırdı. İlişkiler, gel bana geleyim sana düzenine girdi. Kürşat Bey bu kez konuyu Belediye Meclisi'nin gündemine koydurdu. Tartışıp görüştüler. Oybirliğiyle Larisa'dan gelen çağrının kabulüne karar verdiler. Bunu bir mektupla Larisa Belediye Başkanı Kaffes Khristodulos'a bildirdiler. Larisa gezisine Ürgüp Belediye Başkanı Kürşat Numanoğlu da katılacaktı.

Ama bu kez de Larisa'da bir zorluk çıktı. O yıllarda Yunanistan'dan Türkiye'ye gelecekler için vizeye gerek yoktu. Türkiye bunu kaldırmıştı. Ama Türkiye'den Yunanistan'a gideceklerin vize alması zorunluydu. Elbet Belediye Başkanı Numanoğlu da alacaktı.

Zorluk şu idi: Güya Kürşat Numanoğlu denilen politikacı daha önce Kuzey Kıbrıs'a bir gezi yapmış. O gezide çeşitli vesilelerle konuşma yapmış. Bunlardan birinde Yunanistan üstüne kötü sözler söylemiş. Bundan ötürü şimdi Yunan Dışişleri Bakanlığı kendisine vize vermiyormuş. Bu nedenle öbür Ürgüplüleri de Yunanistan'a sokamazlarmış. Bunlar basın yayın organlarında yer alınca, Türkiye karşıtı bir kampanya başlamış.

Türkiye'deki fanatiklerden orda yok mu? İşte bu kez de Yunanistan kaynamaya başladı. İşler büyüdü. Yunan meclisinde konuşmalar yapılıyor. Oysa söylenenler yalan. Yunanistan aleyhine böyle bir konuşma yapılmadığı gibi, Kürşat Bey hiçbir zaman Kuzey Kıbrıs'a gezi yapmadı. Demek kimi ülkelerde yalnız yalan üstüne politika yapılabiliyor.

Ürgüp'te halk imza toplamaya başladı. Bir karşı kampanya başladı. Buna Nevşehir, Avanos ve çevresindeki kasabalar, köyler de katıldı. Halk bu gerçekdışı söylentiler karşısında sessiz kalarak hem Yunanlı komşuları üzmek, hem de Kürşat Bey'i

bir haksızlığa kurban vermek istemiyordu. Bastılar imzayı. Torbalar dolusu imza toplandı. Bunları Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiler. Larisa Belediye Başkanlığı'na da bilgi verdiler. İki ülkenin barışseverleri olağanüstü çaba gösterdi.

Mustafa Bey, Aziz'le Murat'a, "Oğlum sakın yılmayın!" diyordu. "Barış yolunda adım atmak kolay mı? Engelin birini aşıyorsunuz, yenisi çıkıyor. Telefon açın Dimitrios'a, birbirinizi destekleyin, gerçekleri halka anlatın..."

Bu kez yenilmediler. Savaşımları sonuç verdi. Ürgüplüler Larisa gezisine hazırlanmaya başladı. Gidecek olanlar arasına Mustafa Güzelgöz'ü de katmak istediler. Ama o kendisi katılmak istemedi. Bir aileden iki kişinin gitmesi belki iyi karşılanmazdı. Oğlu Aziz'le gelini Selma zorunlu gidiyor. Bunlar yetmez mi?

Aziz Güzelgöz giderken sazını yanında götürdü. Larisa sinemasında kan kardeşi Dimitrios'la bütün Larisalılar için çalacaktı onu.

Sevgili Okur, saz konusunu yukarda yeterince anlatmadık. Mustafa Bey, "Ben çalamadım, oğlum çalsın!" diye Aziz'in büyüğü Murat'a bir saz almıştı. Ortaokul müdürünün haberi olmuş. Bir gün çağırtıp sert bir uyarı çekti. Murat okuldan eve ağlayarak geldi.

"Baba sazı bırakmam gerekiyor" dedi.

Murat söz dinler yaradılışlı bir çocuktu. Aziz de yumuşak başlı görünür ama serttir gerçekte; direnir. "Madem öyle, sazı ben çalacağım; Müdür Bey uyarıyı bir de bana çeksin!" dedi. O direndi çünkü dersleri çok iyiydi. Müdür Bey birkaç kez, "Evladım bırak şu sazı!" diyecek oldu ama Aziz yılmadı; çalmayı sürdürdü. İyice üstüne düştü. Güzel çalar söyler şimdi. Elbet Refik Başaran kadar değildir; ama herkes öyle olabilir mi? Refik Başaran büyük sanatçıdır; her ne kadar Dimitrios onu uzun süre ilginç bulmadı, hatta sevmediyse de.

Aziz Güzelgöz, "Kan kardeşim Dimitrios'un hatırı için sazımı Larisa açık hava tiyatrosunda, hem de halk sinemasında çalacağım!" diyordu. Dimitrios, "Aziz kardeşim sazı gerçekten güzel çalıyor, ona diyecek yok! Bence Aziz çok iyi sanatçı!"

Aziz Güzelgöz alıp götürdüğü sazı hem açık hava tiyatrosunda, hem halk sinemasında çaldı. Anastasia Teyze'ye ayrıca gidip çaldı. Bütün istediklerini çaldı söyledi.

Gemi gelir yanaşır
İçi dolu çamaşır
Benim yârim çok güzel
Gören gözler kamaşır

Larisalılar "Eşekli Kütüphaneci'yi niçin getirmediniz?" diye sordular. Gösterdiği çekingenliği öğrenince ona çok kızdılar. Herkes, "Hani Eşekli Kütüphaneci nerde?" diye soruyordu.

Dimitrios katıldığı her toplantıda, gittiği her dernekte, evde onu anlatmış. Hem de o kadar ayrıntılı anlatmış ki, gördüğü düşlere, peribacalarının üstüne kar yağmasına, çocukların kitaplara binip uçmasına, şafak sökerken kırmızılıklar içinden beyaz güvercinlerin uçuşmasına kadar.

Geziye Nevşehir'den Gül TV de katılmıştı. Larisa'da nasıl çiçeklerle karşılandılar, ağırlandılar, hem de nasıl çiçeklerle geri uğurlandılar? Hepsini bir bir çekmişti. Getirip bunları kırk gün gösterdiler. Nevşehir, Ürgüp, ta Hacıbektaş'a kadar bütün Kapadokya bölgesi ve çevresi izledi gezinin çekimlerini.

Kardeşlik Levhasının Dikilmesi

Ürgüp'ün girişinde tören var. Dari diri, dari diri, davullar, zurnalar çalıyor gene. Usta zurnacılar kimi zaman Köroğlu, kimi zaman Gelinağlatan, kimi zaman Cezayir havaları vuruyor. Oralar inil inil inliyor. Yukarda dupduru bir gök; aşağıda toprak sıcak. Orda burda güz çimenleri bitmiş. Sultan Sazlığı'nda ne kadar kuş varsa uçup gelmiş, peribacalarının başına konmuş. Kırmızı ışıklara batıp çıkmış güvercinler tören yerinin çevresini kuşatmış. Dimitrios Katsikas'la Aziz Güzelgöz kalabalığın arasında bir yerde yan yana duruyor. Köylerde kadın erkek, çoluk çocuk kimse kalmamış; koşup gelmişler. Gelinlik torununa yapışarak nineler gelmiş. Bastonuna dayana dayana dedeler gelmiş. Kucakta, pembeler içinde bebeler gelmiş. Birinin ağzında yalancı emzik. Çıkarıp atıyor, anası görmüyor. Yanındaki kadın alıp sokuyor. Bebe yalancı emziği gene atıyor, sallıyor açıktaki elini; ama kimse anlamıyor.

Ürgüp'ün girişinde tören var.

Bu karşılıklı gidiş gelişler o kadar etkili oldu, iki halkın duygularını birbirine o kadar çok yaklaştırdı ki, Aziz ile Dimitrios'un düşünü gördüğü "kardeş şehir" kararını yaşama geçirmenin zamanı geldi işte.

Ege'nin iki yakasındaki Yunanlılarla Türkler el ele verdi. Ürgüp ile Larisa belediyeleri karşılıklı olarak Larisa ile Ürgüp'ü kardeş şehir ilan etme kararı aldı. Mustafa Bey, "Hiç ummazdım, Kürşat Bey çok yiğit çıktı. Levhayı şehrin girişine kendi eliyle dikti sonunda!" diyor. Levhanın bir yanında Yunan bayrağı, bir yanında Türk bayrağı. Töreni izlemek için çevreden altı bin kişi toplandı. Ankara'dan, İzmir'den, Selçuk'tan gelenler var. İstanbul'dan gelenler arasında Çantacı Aleksi, ana babasını da birlikte getirmiş. Ürgüp'ü o kadar sevdiler ki, kayalara

oyulu, şimdi çoğu boş kalan evlerden birini satın aldılar. Onartıp yazları oturmaya gelecekler. Fırsat buldukça tatillerini burda geçirecekler.

Töreni izlerken gerilere gitti Mustafa Güzelgöz. Kütüphanecilik yaptığı yıllara. En severek okuduğu, okuttuğu kitap, Dido Satiriyu'nun *Benden Selam Söyle Anadolu'ya* idi. Tam 84 kişi okumuştu bu kitabı. Anlaşma nirengileri işte. O levha öyle çakıldı Ürgüp girişine. Yarın bakanlar küçük iş görür. Bunun ne zorlardan çıktığını bilen bilir...

Larisa Belediyesi'nden bir temsilci, yeni kurulan "Yitik Yurtlar Derneği"nden bir temsilci, barış girişimlerini destekleyen iki milletvekili, üç sendikacı, iki gazeteci, iki kameraman, aralarında Dimitrios'un da yer aldığı on dört kişilik bir delegasyon Ürgüp'e gelip bu törene katıldı. Yapılan konuşmalardan sonra, levhanın üstündeki beyaz örtüyü alkışlar arasında kaldırdılar. Gerçekten güzel bir tören oldu.

Mustafa Bey, "Beğenmeyen kızını vermesin!" dedi. "Karıştırıcılar ne yaparsa yapsın, onlar halkların kardeşliğini bozamaz. Gerçi ayart, büyüden güçlüdür denir. Cahillik de her zaman başa büyük beladır..." Mustafa Bey dönüp dönüp, "Benim bu kitaplık görevimi bırakmam iyi olmadı. Keşke müfettiş raporunu o kadar ciddiye almasaydım. Keşke hemen emekli olmasaydım. Haksız karara karşı direnip savaşım verseydim. Soğan yemedim ki, ağzım koksun. Mahkemeye gider, aklanır çıkardım. O zaman işlerimiz daha iyi yürürdü!" Böyle diyerek kendi kendini suçluyordu.

Ürgüp'ten bir delegasyon da Larisa'daki levha dikme törenine katılmak için yola çıktı. Kürşat Bey delegasyona Mustafa Güzelgöz'ün katılmasını istedi. Kendisi bunu gene kabul etmedi. "Ne sıfatla katılacağım? Ürgüp kitaplık müdürlüğü görevim sürse, belki katılmam uygun olurdu. Şimdi bu halimle katılırsam, 'Aziz'in babası olduğu için seçildi!' derler. Bu da hoş olmaz." Katılanları uğurlarken hepsini ayrı ayrı kucaklayıp iyi yolculuklar diledi.

Gidenlerin ardından gözleri dolu dolu baktı Mustafa Bey. "Aklım bir daha yattı: Yeni kuşaklar bu işleri bizden iyi yürütecek. Oysa biz onlara pek o kadar güvenmiyorduk. Ne büyük

haksızlık yapıyormuşuz! Biz onların başardığının onda birini başarabildik mi? Bu mutlulukları tattım, acılarımın çoğunu unuttum. Artık gözüm açık gitmez!" diyordu.

Aziz Güzelgöz, işlerin daha da sağlama alınması için Ürgüp'te bir Türkiye Yunanistan Dostluk Derneği kurulmasının hazırlıklarına başladı. "Bunu şimdiye kadar çoktan yapmış olmalıydık! Aklımız başımıza biraz geç geldi!" diye söylendi. Derneğin kurucuları arasına kadın erkek 84 Ürgüplü katıldı. Mustafa Bey buna da çok şaştı. Meğer ilk adımın atılmasını bekliyorlarmış.

Mavi Kitap'ın Çıkması

Türkiye'de generaller yeni bir darbe daha yaptı. Yönetimde epeydir askerler var. Halkın yaşamı biraz darbe, biraz demokrasi, böyle salıncak gibi iki uç arasında sallanarak gidiyor. Türkiye ile Yunanistan'ın durumları birbirine çok benzer. Orda da ara sıra askerler darbe yapar. Ama şimdi demokrasi var. Yarın Türkiye'ye demokrasi gelir, Yunanistan'da darbe yapılır. Ürgüplüler bunları düşünüp içlerinden gülüyor.

Mustafa Bey de gülüyor. Belki yeniden çalışma olanağım açılır umuduyla kalkıp Ankara'ya gitti. 12 Mart'tan sonraydı tam. Eski Tabii Senatör Emekli Kurmay Albay Mehmet Özgüneş, Mustafa Bey'i oraya buraya götürdü. İşine dönebilmesi için genel müdüre, müsteşara çok dil döktü. Ama olumlu bir sonuç alamadılar. "Böyle önemli görevlere sivilleri atamıyoruz; yapamayız!" dediler. Kaldı öylece.

Şaşılacak bir durum: Eşekli Kütüphaneci öyküsü bir türlü unutulmuyor. Gelip giden gezginler ilgileniyor. Kimi gezginler Ürgüp'e gelince en başta bu konuyu soruyorlar. Mustafa Bey, "En iyisi bunun bir kitabını yazmalı; ama bu işi kim yapar?" diye düşündü. "Çünkü ben kendim yazar değilim. Gerçi bir şeyler hazırladım. Aldığım takdirnameleri, gazetelerde çıkan haberleri, yazıları, röportajları, hem de çekindiğimiz resimleri bir büyük dosyada topladım. Ama bilmem ki, bunlarla bir şey olur mu? Benim sanıma göre, bu işin hakkından ancak bir yazar gelebilir. Ben böyle düşünürken Kütüphaneciler Derneği konuyu ele aldı. Özellikle İstanbul Şubesi bu işin üstüne çok düştü. Orda Hasan Kesroğlu diye candan bir arkadaş var. Bendeki dosyayı alıp inceledi. Çok nazik bir mektup yazıp beni İstanbul'a çağırdı. Ürgüp'e kadar gelip köylülerle ve benimle konuşmalar yaptı. Bu konuşmaları banda aldı. Bunları çözüp yazıp, belge-

leri sıraya dizip, öyküyü de biraz genişletip kitabımızı yayımlayabiliriz dedi. Ben de kendisine, 'Nasıl biliyorsan öyle yap Hasan Bey!' dedim."

Sonunda Türkiye Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, adı *Eşekli Kütüphane* olan böyle bir kitap çıkardı. Bu beyaz mavi kapaklı, dolgun kitabın numarası ISBN 975-7653-11-X. Mustafa Bey'in öyküsünü az çok anlatıyor. Bu kitap Türkçe olarak yayımlandı. Gerçekte İngilizce, Almanca, Fransızca olarak da yayımlanmasına gereksinim var. Mustafa Bey içinden, "Benzerlerinin çoğalmasını dilerim!" diyor.

Gerçekten öyle bir gereksinim varsa, yani gelecek kuşaklar bu öyküyü öğrenip sevinmek, biraz da üzülmek, böylece bundan kendilerine öğrence çıkarmak isterlerse, geçerler başına, gerekeni yaparlar.

Yıllar hızla gelip geçiyor. İnsanlar gibi uluslar da birbirinden ilginç pek çok öyküyü yaşayıp geçiriyor. Eşekli Kütüphaneci öyküsü de yaşandı, peribacalarının tepesinden yukarılara doğru uçtu gitti. Elde bir bu mavi beyaz kapaklı kitap kaldı. Mustafa Güzelgöz, "Adam olana bu kadarı da yeter!" diyerek bıyık altından utangaç utangaç gülüyor.

Duisburg, 23.2.1999

© **LİTERATÜR** OCAK 2007

Sıcak bir yaz günü, peribacaları diyarına Yunanistan'ın Larisa şehrinden Dimitrios Katsikas adında biri gelir. Bu genç adam, yıllar önce bu topraklardan göçe zorlanan büyükbaba ve büyükannelerinin izini sürmek, bir daha buraya dönemeyen akrabalarının yerine bu güzel yerleri gezmek istemiştir. Tesadüfler karşısına yörenin sevilen şahsiyetlerinden "Baba" lakaplı Aziz Güzelgöz'ü çıkarır. Aynı yaşlardaki bu iki genç kısa sürede kaynaşır. Dimitrios, Aziz'in evine konuk olunca, bu büyüleyici diyarda inanılmaz bir adamla tanışır. Aziz'in babası Mustafa Güzelgöz'dür bu kişi; namı diğer Eşekli Kütüphaneci.

Ürgüp'teki kitaplığı yönetirken otuzdan fazla köyün halkına eşekle kitap taşıdığı için takılmıştır bu ad ona. Herkes, özellikle de kadınlar, kitap okusun diye yıllarca çırpınmıştır Mustafa Güzelgöz.

Dimitrios ile Eşekli Kütüphaneci arasındaki sevgi köprüsü yöreyi birlikte gezerlerken iyiden iyiye pekişip güçlenir. Bu arada kan kardeşi olan Aziz ile Dimitrios'un aklına, Ürgüp ile Larisa'yı "kardeş şehir" yapma fikri düşmüştür. Ama bu o kadar da kolay olmayacaktır...

Fakir Baykurt'un, klasik anlatımının tüm olanaklarından yararlanarak, gücü yetene, hatta bitene dek, hasta yatağında yazdığı bu son romanında, sevgi, kardeşlik, azim, cesaret gibi duygular yine okuru sarıp sarmalıyor.

